

ציות לאיות

פרק מס' 1

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

א. עיצורים ותנועות

סמנו בתמונה של האופניים מה מסמל את ה'עיצור' (את המעצור) ומה מסמל את התנועה. גם בקולות שאנחנו מפיקים מן הגרון ומן הפה יש עיצורים ויש תנועות, וכל אחד מהם נקרא הגה (גם לאופניים יש הגה אבל בטעות קוראים לו כידון). מצאו במרשתת תמונה של רכיבי הפה ותפקידיהם והעתיקו רק את שמות החלקים שעוזרים לנו להפיק קולות. מי שמעוניין יוכל לקרוא במרשתת גם על פעולתם של מיתרי הקול. **העיצורים** הם ההגאים שנעצרים באחד מחלקי הפה בזמן הנשיפה. למשל: ב, ו, מ, פ – אלה הם עיצורים שִפְתָּיים, הם נעצרים בשפתיים. נסו להגות כל אחד מהם. **התנועות** הן נשיפת אוויר בפה פתוח בתוספת קול, אך הן אינן נתקלות בשום מעצור. למשל: קמץ, פתח, חיריק ועוד. נסו להגות אותן.

הסתכלו היטב בתמונות וסמנו אילו מהן מראות על עיצורים ואילו מראות על תנועות.

את העיצורים סמנו באות ע ואת התנועות באות ת.

ב. כתיב

כינויי הגוף :

<u>יחיד</u>	<u>רבים</u>
אני (גוף ראשון או מדבר/מדברת)	אנחנו (גוף ראשון או מדברים/מדברות)
אתה (גוף שני או נוכח)	אתם (גוף שני או נוכחים)
את (גוף שני או נוכחת)	אתן (גוף שני או נוכחות)
הוא (גוף שלישי או נסתר)	הם (גוף שלישי או נסתרים)
היא (גוף שלישי או נסתרת)	הן (גוף שלישי או נסתרות)

כל ילד דובר עברית יודע שאומרים : אתמול אני אכלתי ואתה אכלת ואת אכלת והוא אכל והיא אכלה. זאת אינה בעיה. הבעיה היא בכתיב של המילה אכלת. חשבו איך אתם כותבים את המילה הזאת בדרך כלל.

הכלל: כותבים אותה כמו את המילה בנקבה -

בלי ה"א בסוף: אתה אכלת / את אכלת

1. השלימו את הטבלה ונקדו את האות תי"ו בכל פועל:

את אכלת	אתה אכלת	דוגמה : אכל
		שמר
		שבר
		עמד
		עבד
		רקד
		שר
		כתב
		צייר
		רץ
		קם

2. בכל משפט כתוב שורש של פועל. כתבו אחריו את הפועל בנוכח (אתה).

(א) מזמן לא ראיתי אותך. (ג-ד-ל) _____ מאוד בזמן הזה.

(ב) למה לא (ש-מ-ר) _____ על הכלב שלא יברח?

(ג) מתי (ח-ז-ר) מבית הספר _____ ?

(ד) (ש-ת-ה) _____ את השוקו שהכנתי לך?

(ה) אתמול במסיבה (ר-ק-ד) _____ יפה מאוד.

(ו) כבר (ח-ש-ב) _____ מה תהיה כשתגדל?

(ז) כמה שנים (ל-מ-ד) _____ לפרוט על גיטרה?

(ח) אני מקווה ש(פ-ת-ר) _____ את כל התרגילים בחשבון.

(ט) ראיתי איך (ר-ד-ף) _____ אחרי הילד שהכה את החבר שלך.

(י) אתה (כ-ת-ב) _____ את הסיפור המעניין הזה?

(יא) אני יודעת ש(ש-מ-ע) _____ את מה שאמרת ליך.

(יב) (ק-ר-א) _____ את הספר שהמורה המליצה עליו?

3. קראו את המשפטים קריאה ברורה בהגייה נכונה.

- (א) אבי ואימי כעסו עליי, כי לא כיביתי את האור בחדר שלי.
(ב) דודי הבטיח לי שיקנה לי מתנה יפה ליום ההולדת.
(ג) סבתי דואגת לי תמיד. היא שואלת אותי אם אכלתי ואם שתיתי, וגם אם אני אומר "כן", היא מכריחה אותי לאכול עוד.
(ד) אני עומד במעגל ומביט סביבי. אני מושיט את ידי לחברה שלי.

4. כתבו את המשפטים האלה שוב. במילים המודגשות החליפו את כינוי הגוף הראשון (אני) בכינוי הגוף השני (אתה/את). לדוגמה:

במקום רציתי ללכת לים, אבל הורי לא הרשו לי, כתבו:

רצית ללכת לים, אבל הוריד/הורידך לא הרשו לך.

5. כתבו עוד קטעים ותנו לחברים שלכם לשנות אותם. בדקו את הכתיב שלהם.

6. הכינו הכתבה.

(א) שלבו בה מילים שצליליהן דומים. למשל: אור – עור; אל – על; כן – קן; אף – עף; קר – כר; כל – קול; אתה – עתה; לשקר – לשכר ועוד).

(ב) כתבו את המילים על הלוח, והשמיטו את האותיות שצליליהן דומים. בקשו מחבריכם למלא את המקומות החסרים.

7. הכינו הכתבה:

(א) שלבו בה מילים שצליליהן דומים. למשל: אור – עור; אל – על; כן – קן; אף – עף; קר – כר; כל – קול; אתה – עתה; לשקר – לשכר ועוד).

(ב) כתבו את המילים על הלוח, והשמיטו את האותיות שצליליהן דומים. בקשו מחבריכם למלא את המקומות החסרים.

ג. מילים ומשמעותן

תשבץ

מימין לשמאל – מאוזן

	4		3		2		1
1. דומה לסוכר אבל מלוח		★		6	5	★	
3. כבש צעיר		9	★		★	8	7
5. בהמת משא בעלת דבשת							10
7. מה שנשאר מן השיבולים לאחר שהוצאו מהן הגרעינים	13	12	★		★		11
9. קול הפרה		★	15		14	★	
10. רשימת מנות בארוחה			17				16
11. כיס גדול לקמח, לסוכר וכדומה							

12. קול חוזר

14. נמצא על ראשו של מלך

16. צומחת למשל על אפו של הקרנף

17. גדול מאוד

מלמעלה למטה – מאונך

1. מאכל נוזלי

2. ביום כזה אין לימודים

3. טיפות מים שמתעבות בלילה

4. המילה הראשונה בשיחת טלפון

6. מנקים בה שיניים וגם בגדים

8. לא אמר מילה

9. ישנים בה

11. פרי צהוב שיש בו כמה גרעינים

13. חומר שמחבר דברים זה לזה

14. מילת הסכמה

15. חבר

ד. הכתיב המלא

הכללים שעוסקים בחולם ובשורוק בכללי הכתיב המלא קשורים בתנועות. מכיוון שאנחנו כותבים בלי לנקד, קשה לקרוא חלק מן המילים.

קראו את המילה 'ספר'. למה הכוונה, למה שקוראים בו (סִפֵּר)? לפועל שבו מישהו תיאר משהו במילים (סִפֵּר)? למישהו שמקצועו הוא לגזור את השערות (סִפֵּר)? לפועל שקשור בספירה (סִפֵּר)? ויש עוד אפשרויות.

כדי להקל על הקוראים נקבעו כללי הכתיב המלא. הם אינם פותרים את כל הקשיים אבל הם מקילים את הקריאה.

על פי הכלל הראשון כל תנועת 'או' נכתבת בוי"ו: שולחן, קנפסה, בנבה... ועל פי הכלל השני כל תנועת 'או' נכתבת גם היא בוי"ו: מאונד, אומן, חושך, אומנות, אוזן מוחרתיים, צוהריים...

1. הכלל השלישי עוסק בוי"ו שהיא עיצור.

- בתוך המילה כותבים שתי וי"ו במקום אחת: תקווה, זווית, הווילון, חוויה. בראש המילה ובסופה לא כופלים את הווי"ו: ועד, עכשיו, וילון, ורוד, תו.
- לא כותבים שלוש וי"וים ברצף. אם על יד הווי"ו העיצורית יש וי"ו שהיא תנועה, לא מוסיפים עוד וי"ו. כופלים: תקווה – תקוות, מצווה – מצוות, מכון – מכונות.
- אם וי"ו מסמנת עיצור בסוף המילה, והתנועה שלפניה היא 'א' (פתח או קמץ) מוסיפים יו"ד לפני הווי"ו: עכשיו, יחדיו, סתיו. כשבמילה רק הברה אחת – לא מוסיפים יו"ד: צו, תו, קו, וו.

אלה הם הכללים ועכשיו נִשְׁמֹו אותם וגם את כללי השורוק והחולם:

(א) המדריך ציוה על המתעמלים לכופף את גום. _____

- (ב) אם צות האויר לא יתאמן, הוא יתנון. _____
- (ג) ודאי חשבת שהורדים מיועדים לך. _____
- (ד) עד מתי תותר ויתורים. _____
- (ה) עוד לא אבדה תקותנו, התקוה בת שנות אלפיים. _____
- (ו) בחדר של אחותי תלוי וילון במגון צבעים. _____
- (ז) איך יאריך אדם חייו? / אל יבזז אותם לשוא. _____
- (ח) הרוצה זכיות שוות / אל ישכח שויון חובות. _____
- (ט) בנים בגיל קטן – צרות עד למתן / בגיל מבגר – צרות עד צואר. _____
- _____
- (י) מן הסתם המתוכחים הם שני טיפשים או שני פיקחים,
- כי הרי אדם פיקח עם טיפש לא יתוכח. _____
- (ארבעת המשפטים האחרונים הם מכתמים שכתב חנניה ריכמן.

2. כללים חשובים בכתיב המלא קשורים בתוספת האות יו"ד לציון חיריק.

- * כמובן, כותבים יו"ד בכל מקום שהיא באה לציון את התנועה 'איי' ושהיא חלק מהמבנה של המילה: עיר, סירה, תלמיד, אופי, גליל, אחי, אכלתי ועוד.
- * בכל מילה שבניקוד חסר אין אחרי תנועת 'איי' יו"ד כותבים יו"ד, ובתנאי שאין אחריה אות שמנוקדת בשווא: גיבור, אימא, טיפש, כיתה, סיפר, שנייה, ניתן, דיבר, צייר, כישרון, זיכרון (גם בצורת הסמיכות למרות השווא: זיכרון דברים, כישרון ציור), אבל מטרייה, משפט, מרפאה, הלביש, התקדם.
- * אם בפועל מוסיפים יו"ד בלשון זכר, מוסיפים יו"ד גם בלשון נקבה ובריבוי: ביקש – ביקשה, ביקשו, סיפר – סיפרה, סיפרו וכו'.
- אלה הם רק שלושה מן הכללים. יש עוד אבל נעסוק בהם בשלב אחר של הלימוד.
- כתבו את המשפטים על פי כללי הכתיב המלא שלמדתם עד עכשיו:

- (א) עובדי המפעל הזה קבלו פרס חשוב. הם המציאו המצאה חשובה לצבא.
- (ב) עד סוף החדש תגיש ההנהלה תכנית לשפור מצב החברה.
- (ג) נסעתי למכלת בגלגליות להביא עתון.
- (ד) האשה הזאת צעירה, אבל אמה מבגרת.
- (ה) בתחלה לא ידע הצרצר מה לעשות, אבל פתאם נזכר בנמלה. "הנמלה חרוצה כל כך, אני בטוח שהיא הכינה לעצמה מחסן של מזון, ושיש חמום בבית שלה."
- (ו) שמעתי איך דברת אל הילד שהרביץ לחבר שלך.
- (ז) הנה קבוצות של מלים. בחרו קבוצה אחת לפחות וחברו לפיה ספור.
- (ח) פיו ולבו שוים.
- (ט) מוטב צפור אחת ביד משתים על העץ.
- (י) אזניים לכתל.
- (יא) רמון מצא, תוכו אכל קלפתו זרק

עדיפה דוגמה יפה

מטילים של הטפה.

לשיחה : כאשר רוצים להעיר למישהו על מעשה רע או לא ראוי שהוא עשה, עדיף לעשות את זה באופן ישיר ולנזוף בו : "מה שעשית הוא מעשה רע, ככה לא מתנהגים!" או עדיף לעשות את זה באופן עקיף, ברמזים? מדוע?

אם נראה לכם שרמזים עדיפים, באילו רמזים הייתם משתמשים?

כדאי לדעת

בני אדם אינם אוהבים שמעירים להם בגלוי על מעשיהם. זה מעליב ומביך אותם. לשם כך נולד המשל. בעזרתו רומזים לבני האדם שמעשים שהם עשו אינם ראויים, שהם צריכים לתקן את התנהגותם, כאילו מעמידים מולם מראה שבה הם יכולים לראות את עצמם. אבל מכיוון שעושים את זה בסיפור שאינו קשור בהם ישירות, הם אינם נעלבים, להפך, הם נהנים לקרוא אותו. מה שהם אמורים לראות במראה הדמיונית הוא הנמשל של המשל. לכל משל יש נמשל. הנמשל הוא 'תרגום' המשל להתנהגות של בני האדם, והוא בעצם החלק החשוב. מכל משל אפשר ללמוד לקח, מוסר השכל. וגם הלקח יכול להיות מרומז בפתגם מתאים.

1. היעזרו בתיאורים כדי להשלים את האותיות החסרות במשל.

2. קראו את המשל.

תיאורים:

(א) שועל שמן יושב מחוץ לגדר של כרם ענבים ומחכה.

(ב) שועל רזה נכנס לכרם דרך רווחים בגדר.

(ג) הוא אוכל בתאוה את הענבים.

(ד) עכשיו השועל שוב שמן, והוא מנסה לצאת דרך חור שבגדר אבל לא יכול.

(ה) השועל יושב בכרם אבל לא אוכל את הענבים.

(ו) השועל רזה, יוצא דרך החור שבגדר.

מי שירצה יוכל לצייר את המשל על השועל והכרם לפי התיאורים האלה או למצוא תמונות שמתאימות להם.

השועל והכרם מאת אייזופוס

יום אחד ברשו ליד רם נביים. הוא מ מאוד לס הס ודה ה ימה שהוא ומד לאול. השועל רצה להינס לרם, אבל מסביב לרם הייתה גדר גבוה. הסתובב השול סביב הגדר שמצד בה חור צר.

אבל השול היה שמן מדי ול היה יול להינס לרם. הוא ישב וחישה שלושה ימים עד שרזה והצלי להינס דרך החור.

השול כבר היה רב מאוד מאוד והתנפל על הנביים. הוא אל ואל עד שנשה שוב שמן.

אבל כשל רצה לאול וניסה לצאת דרך החור, שוב לצלי. מה עשה?

3. כתבו סוף למשל.

4. בדקו אם הסוף שאתם כתבתם דומה לסוף של אייזופוס לפי התיאורים.

5. כתבו במשפט אחד על מה מסופר במשל הזה.

6. במשל הזה השועל חכם או טיפש? הוכיחו את מסקנתכם.

7. את מוסר ההשכל של המשל הזה אפשר למצוא בארבעת הפתגמים האלה:

- סוף מעשה במחשבה תחילה.
- החכם – עיניו בראשו.
- איזהו חכם? הרואה את הנולד.
- איזהו גיבור? הכובש את יצרו.

8. עבדו בקבוצות

(א) הסבירו את הפתגמים במילים שלכם.

(ב) איזה מהם יוצא דופן? מדוע? _____

(ג) מה יכול להיות נמשל של המשל הזה? _____

9. לפניכם קבוצות של מילים. בחרו קבוצה אחת לפחות וחברו לפיה סיפור. הסיפור צריך לכלול את המילים שבקבוצה ולהתאים לפתגמים הכתובים בפרק הזה:

- חלון, התכופף, שבר, נפילה
- שדה קוצים, נעליים, נחש, ילד
- סולם, מדף, ספר, שבור, ילדה
- מכת שמש, ים, צוהריים, כובע, נער
- תקע, שקע, אבא, יחף, זרם
- כביש, הולך רגל, מכונית, לחצות
- עצוב, עצלן, שיעורים, תעודה

השועל והענבים מאת איזופוס

שועל אחר עבר על יד כרם והיה רעב מאוד. הוא רצה לאכול את הענבים הבשלים והעסיסיים שראה בכרם. אבל הייתה לו בעיה: הגפן שעליה צמחו אשכולות הענבים הייתה גבוהה מאוד, והוא לא היה יכול להגיע אליהם.

הוא ניסה לקפוץ אבל נפל, ניסה לטפס על הגדר ולא הצליח.

ואז הסתכל השועל בענבים ואמר לעצמו: "כמה טוב שאני לא יכול להגיע אל הענבים האלה, הרי הם עוד בוסר, חמוצים מאוד ולא טעימים בכלל. אילו הייתי אוכל אותם ודאי הייתי סובל מכאב בטן נורא ואיום.

השועל הפנה את גבו אל הכרם והלך לחפש מקור אוכל אחר. קראו גם את גרסת המשל שכתב אפרים סידון (ספר המשלים הגדול)

1. בהתחלה השועל רצה מאוד את הענבים. מדוע הוא שינה את דעתו ואמר שהם אינם ראויים לאכילה? _____

2. קרה לכם שרציתם משהו, וכשלא הצלחתם להשיג אותו החלטתם שהוא בעצם לא טוב? ספרו.

3. הסיקו: במשל הזה השועל חכם או טיפש? הוכיחו את מסקנתכם.

4. מהו הנמשל של המשל הזה? כתבו אותו בסיפור קצר.

5. השוו את שני המשלים זה לזה, מה דומה ומה שונה בהם?

6. האם גם למשל הזה מתאימים הפתגמים:

- סוף מעשה במחשבה תחילה.
- החכם – עיניו בראשו.
- איזהו חכם? הרואה את הנולד.
- איזהו גיבור? הכובש את יצרו.

7. נמקו את תשובתכם על כל פתגם.

מעניין לדעת: על השועל

השועל שייך למשפחת הכלביים. יש מינים רבים של שועלים, אבל המין הנפוץ ביותר הוא השועל המצוי. הוא נקרא גם שועל אדום מפני שהגוונים של הפרווה שלו אדומים.

השועל האדום הוא בעל חיים לא גדול. אורך גופו 60-70 סנטימטרים, גובהו 35-50 ס"מ. הזנב שלו שעיר ויפה. אורכו 30-40 סנטימטרים – כמעט חצי מאורך גופו.

השועל חי ביערות, ובמדבר, קרוב למקומות שיש בהם מים. הוא פעיל בלילה והשכם בבוקר וביום הוא מסתתר במחילה שהוא חופר בטריטוריה שלו.

אומנם השועל הוא בעל חיים טורף אבל הוא אוכל גם שאריות של מה שבני האדם זורקים וגם פירות, ירקות וזרעים.

תקופת ההיריון של השועלה נמשכת פחות מחודשיים והיא ממליטה שניים עד שיעה גורים.

לשועל יצא שם של חיה ערמומית, ומשלים רבים סופרו ונכתבו עליו, אם כי הוא אינו חכם או ערום יותר מחיות טורפות אחרות.

מושגים: גרגרנות, חמדנות, שכל ישר, ראיית הנולד

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

סימני הפסק מאת ש' מרשק, עיבוד חופשי חנניה ריכמן

ראשונים דיברו פסיקים:
"אין כמונו עסוקים.
בלי פסיקים אין סדר,
המילים – כעדר!

התלמיד הבור בפסיק
ייענש ב'לא מספיק!
הפסיקים – עיקר כל ספר,
כל השאר – עפר ואפר.

אחריו מייד נגלה
קפיץ סימן השאלה,
חרומף הוא, כידוע,
וסקרן
ומקשן:

כל היום ישאל
– מדוע?
– מי?
– מת?
– כיצד?
– לאן?

מסביב לנקודונת,
הרונקת השמנמונת
על מגרש הנייר הריק
נתאספו בשעת מרגוע
חבריה למקצוע:
סימני הפסק.

בא ענק סימן קריאה,
צעקן אדיר ריאה.
הוא אינו שקט אף פעם
ועל קול איננו חס:

- אוי!	אחריו קפצו פסיקים, בעלי זנבות דקים.	- מה??? – שאל בחלחלה קפיץ סימן השאלה.
- אבוי!		
- חזיז ורעם!	אחר כך, שלובי הזרוע – הזוגות שבמקצוע.	- בזז!!! – הרעים במלוא הגיבור, סימן קריאה.
- הלאה!		
- בזז!		
- הידד!	זוג נשוי ותיק;	ואמרה להם בשקט הנקודנת הרןוקת:
- חמס!	נקודה ופסיק;	- אנוכי מלכת פיסוק,
	תאומי סוגריים	בלעדדי אין סוף פסוק.
	עקומי רגליים;	
	מירכאות, ריבות נאות,	
	עם סלסול תמידי ועוד...	

קראו את השיר. אם יש בו מילים לא מובנות, מצאו אותן במילון או במרשתת וכתבו את משמעותן.

אומנם סימני הפיסוק הם סימנים קטנים, ולעיתים קרובות נדמה שהם אינם חשובים, אבל בעצם הם חשובים מאוד. בסימני הפיסוק משתמשים במשפטים. משפט הוא קבוצת מילים שמביעה רעיון שלם.

בכתיבה אין נימת דיבור, 'מנגינה', כמו שיש בדיבור, לכן בלי סימני פיסוק אי אפשר להבין את מה שכתוב: אי אפשר לדעת איפה משפט נגמר ואיפה משפט אחר מתחיל, אי אפשר לדעת אם הכותב רצה לשאול שאלה, לתת פקודה, להביא מובאה של משהו אחר וכדומה.

נוגה השאירה פתק לאביה :

אבא, אהלאין את הספרים שביקשתי לא לחכות אשאלם הספר

אבא קרא את הפתק וחשב : אומנם הפתק כתוב בעברית אבל למה התכוונה נוגה? להזמין את הספרים ולא לחכות לשבוע הספר או לא להזמין ולחכות לשבוע הספר? הוא לא הבין, כי נוגה שכחה להוסיף את סימני הפיסוק.

מה היה אבא מבין אילו היה כתוב בפתק :

אבא, אהלאין את הספרים שביקשתי לא לחכות אשאלם הספר?

ומה היה אבא מבין אילו היה כתוב בפתק: *אבא, אהלאין את הספרים שביקשתי לא לחכות*

אשאלם הספר?

אבא הכיר את נוגה והחליט שהיא שאלה אותו מה לעשות ולא נתנה לו פקודות, אבל הוא רצה שהיא תבין כמה חשוב להשתמש בסימני פיסוק, ולכן השאיר לה פתק ועליו היה כתוב :

נוגה יקיתי! אהלאין את הספרים שביקשתי לא לחכות אשאלם הספר

הפעם נוגה לא הבינה מה עליה לעשות, להזמין את הספרים או לחכות לשבוע הספר?

מה היה עליה לעשות אילו היה כתוב בפתק: *נוגה יקיתי! אהלאין את הספרים שביקשתי*

לא לחכות אשאלם הספר?

ומה היה עליה לעשות אילו היה כתוב בפתק: *נוגה יקיתי! אהלאין את הספרים שביקשתי*

לא לחכות אשאלם הספר?

מה המסקנה ממה שקראתם בפתקים של נוגה ושל אביה?

<hr/>

◆ **א. הנקודה**

משפט שבסופו מסמנים נקודה נקרא משפט חיווי.

קורה שאנשים מסמנים את הנקודה באמצע המשפט. למשל:

1. כל היום הייתי בחדר שלי. המזגן פעל. שכבתי במיטה וצפיתי. בטלוויזיה קראתי קצת והקשבתי למוזיקה או שיחקתי. במחשב שמעתי את הוריי מתווכחים ורבים בקולי קולות. והרגשתי שהם בכלל לא יודעים שאני קיים, שיש להם בן

2. מפקד המשטרה באחת הארצות הגיש למלך בקשה לחנינה של אחד האסירים. תשובתו של המלך על הבקשה הייתה: חנינה אין. לְגֵרְשׁוֹ לְסִיבִיר! כשראה מפקד המשטרה את הצו של המלך, ריחם על האסיר המסכן והחליט לשנות את גזר הדין. מה עשה? הוא מחק את הנקודה אחרי המילה אין והעביר אותה למקום אחר, וכך הציל את האסיר.

לאן העביר מפקד המשטרה את הנקודה? _____

◆ **ב. הנקודתיים**

מהו תפקידן של הנקודתיים?

הנקודתיים אומרות: "הינה, שימו לב למה שכתוב עכשיו."

אחרי הנקודתיים יכולים לבוא :

- פירוט של כל מיני דברים

- הסבר של דבר כלשהו

- מובאה, ציטוט של דברים שמישהו אמר.

1. פירוט של דברים או דוגמות. למשל :

- לסתיו יש סימנים מיוחדים : החצב והסתוונית פורחים בו, העצים משירים את

עליהם, הנחילאלי מבקר בארץ...

- אני אוהב כמה משחקי ספורט : כדורגל, פינג פונג, החלקה על הקרח.

- "ויעש אלוהים את שני המאורות הגדולים : את המאור הגדול לממשלת היום ואת

המאור הקטון לממשלת הלילה" (בראשית א, ט"ז).

כלל: כאשר מפרטים חשוב להקפיד לסמן פסיק בין פרט לפרט.

(א) סמנו נקודתיים, פסיקים ונקודות במקומות הנכונים ואל תשכחו גם את הנקודה :

(1) בתחילת השנה הלכו איתי הוריי לחנות למכשירי כתיבה וקנו לי את כל מה

שאני צריך בבית הספר מחברות עפרונות מחקים מחדדים מספריים דבק

צבעים

(2) יש לי כמה תחביבים איסוף בולים קריאת ספרים משחקי מחשב

(3) כשהייתי קטנה אהבתי לאסוף כל מיני דברים מחזיקי מפתחות קופסות

גפרורים כרטיסי טלקרד היום אני אוספת גלויות

(4) יש דברים שאני שונא לעשות למשל ללכת לישון בערב לקום בבוקר לסדר את

הילקוט

(ב) הינה התחלות של משפטים. הוסיפו את הפירוט. אל תשכחו להוסיף את סימני

הפיסוק הנכונים :

(1) ביום ההולדת קיבלתי הרבה מתנות

(2) בחופש הגדול נסעתי לכמה מקומות

(3) בזמן האחרון ראיתי כמה סרטים מעניינים

(4) יש כמה תוכניות טלוויזיה שאני אוהבת למשל

(5) בחדר של אחותי הגדולה יש

(ג) אספו את המילים המפוזרות והרכיבו מהן חמישה משפטים שיש בהם פירוט.

לשם כך תצטרכו להוסיף פתיחה או סיום לכל משפט :

אריה, תפוז, נמר, טבעת, אשכולית, מרק עוף, לימון, צמיד, ברדלס,

כתיחה (שניצל), עגילים, אתרוג, דוב, תליון, פומלה, נזם

2. הסבר

במשפטים שהם הסבר למה שכתוב לפניהם יבואו נקודתיים.

- חשוב לקרוא ספרים : קריאת ספרים גורמת לחוויה לקורא, הקורא יכול להזדהות עם גיבורי הסיפור, קריאת ספרים מאפשרת לדמיון של הקורא לפרוח, משפרת את תפקודי המוח, מעשירה את אוצר המילים ומשפרת את הבנת הנקרא.

(א) סמנו נקודתיים, פסיקים ונקודות במקומות הנכונים :

(1) הטלפון הנייד ממלא תפקיד חשוב מאוד בחיינו הוא משמש לשיחות להתכתבויות

לקשר עם העולם כולו והוא גם מקור למידע

(2) רק אם משרד החינוך יפעל כראוי יקבל כל אחד את המגיע לו המורים והמורות יזכו

להערכה ולמשכורת ראויה והתלמידים יזכו לשיטות לימוד מתקדמות ומרתקות

(3) בימינו קשה להבין את מה שכתוב בתנ"ך יש בו מילים רבות שהיום לא משתמשים

בהן וקשה להבין אותן הסגנון שלו אחר מאוד מהסגנון שכותבים בו היום

והנושאים שהוא דן בהם אינם מוכרים לרבים מן הקוראים אבל הוא ספר חשוב

מאוד וצריך להכיר אותו

(ב) כתבו חמישה משפטי הסבר ואל תשכחו את הנקודתיים!

3. מובאה (ציטטה)

לפני מובאה שאינה בתחילתו של המשפט יש נקודתיים :

- המורה אמרה : "נוגה תלמידה חרוצה!"

- בספר מאת מאיר שלו 'רוני ונומי והדוב יעקב' כתוב : "נומי כופפת כפפות. רוני, אחותה, מוגפת מגפיים."

(א) הוסיפו נקודתיים במקומות הנכונים :

(1) הנחש אמר לאישה "לא יקרה לך שום דבר אם תאכלי מפרי העץ."

(2) אברהם אמר לשלושת המלאכים "אם אתם מסכימים, אל תמשיכו בדרככם בלי להתארח באוהל שלי."

(3) המלאך שאל את אברהם "איה שרה אשתך?" ואברהם ענה "היא באוהל."

(ב) כתבו חמישה משפטים שיש בהם מובאות. אל תשכחו את הנקודתיים!

ג. מירכאות אחת ' או שתיים "

1. ודאי שמתם לב שלפני מובאה ובסופה יש מין סימן מיוחד, כמו שני פסיקים. לסימן הזה קוראים **מירכאות כפולות**. המירכאות כאן מראות שמה שכתוב הוא מובאה : דברים שמישהו אמר או דברים שמישהו כתב בדיוק כמו שאמרו או כתבו אותם. לדוגמה :

- נוגה אמרה לפלג : "הציור שציירת יפה מאוד."

- החתול אמר לכלב : "אני לא פוחד ממך, אני יכול לטפס על עצים, ואתה לא

יכול!"

(א) הינה משפטים מספר בראשית. הוסיפו בהם את סימני הפיסוק הנכונים :

(1) אלוהים אמר לאברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך ובהמשך הפרק כתוב ויבואו ארץ כנען

(2) אלוהים שאל את קין אי הבל אחיך

(3) קין ענה לא ידעתי השומר אחי אנוכי

(4) עשו ביקש מיעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה

(5) ספר בראשית מתחיל במילים בראשית ברא אלוהים את השמיים ואת הארץ

(6) אלוהים העניש את אדם בגן עדן ואמר לו בזיעת אפיק תאכל לחם

(7) בסיפור על נוח כתוב נח איש צדיק תמים היה בדורותיו

(8) המלאכים אמרו לאברהם שוב אשוב אליך כעת חיה, והינה בן לשרה אשתך

ובהמשך כתוב ותצחק שרה בקרבה

(ב) חפשו בספר בראשית או בספר שמות שמונה משפטים נוספים שצריך להוסיף בהם

נקודתיים ומירכאות כפולות. (אל תיעזרו בסימני הפיסוק שבתנ"ך, הם אחרים

משלנו.) העתיקו אותם ותנו לחבר לפסק אותם. בדקו אם הפיסוק שלו נכון.

2. עוד מובאים בין מירכאות – כפולות או יחידות, לבחירתו של הכותב:

- שם של יצירה (ספר, שיר, הצגה וכדומה) את הספר 'הארי פוטר' כתבה ג'יי קיי רולינג.

- שם של מוסד כגון תאטרון 'הבימה', 'בית ביאליק'.

- מילה שהכותב רוצה להבליט במשפט, בעיקר אם המשמעות שלה שונה ממשמעותה

הרגילה, לדוגמה: הוא ממש 'חכם' גדול.

- המורה אמרה טלי חמודה

בלי סימני פיסוק אי אפשר להבין את המשפט.

(א) המורה אמרה: "טלי חמודה!"

לפי סימני הפיסוק האלה מי אמר? מה היא אמרה?

(ב) "המורה", אמרה טלי, "חמודה."

לפי סימני הפיסוק האלה מי אמר? מה היא אמרה?

(ג) המורה אמרה: "טלי, חמודה..."

לפי סימני הפיסוק האלה מי אמר? למי היא אמרה?

מה היא אמרה?

ד. פסיק לפנייה

סימן הפיסוק הנפוץ ביותר הוא הפסיק. לפסיק יש כמה וכמה תפקידים.

אחד התפקידים הוא פסיק של פנייה: כאשר פונים אל מישהו במשפט, מפרידים את מילת הפנייה בפסיקים. 'מילת פנייה' היא המילה שבה פונים אל מישהו, מזכירים את שמו או את הכינוי שלו.

1. מילת פנייה בתחילת המובאה, למשל:

- ילד ביקש מאימא שלו: "אימא, תספרי לי את הסיפור על סבא אליגור."

- אורי הקטן אמר לאבא שלו: "אבא, הבְּפִיֶּת אותי!"

- מורן, איפה היית אתמול?

(א) סמנו את מילת הפנייה במשפטים האלה והפרידו אותה בפסיק משאר המשפט.

סיימו את המשפט בסימן הפיסוק הנכון:

(1) ארז אינני מקבל את הצעתך

(2) עינת פתחי לי את הדלת

(3) נועם אימא קוראת לך

(4) אימא אני רעב

(5) ירון אתה לא שומע שהטלפון מצלצל

2. מילת הפנייה יכולה לבוא גם בסוף המובאה. למשל:

- שוב איבדת את השעון, ניר?

במשפט הזה 'ניר' הוא מילת הפנייה, כי פונים אל ניר, קוראים בשמו.

(א) סמנו את מילת הפנייה במשפטים האלה והפרידו אותה בפסיק משאר המשפט.

סיימו את המשפט בסימן הפיסוק הנכון:

(1) מדוע איחרת היום רוני

(2) שלום עליכם ילדים חביבים

(3) שבו בבקשה חברים

(4) רד אלינו אווירון

(5) מתי תחזרו הביתה גלית ודלית

3. מילת הפנייה יכולה להיות גם בתוך המשפט. למשל בתחילת השיר 'אל הציפור' מאת חיים נחמן ביאליק:

"שלום רב שובך, ציפורה נחמדת, מארצות החום אל חלוני."

מדוע יש במשפט הזה שני פסיקים? _____

(א) סמנו את מילת הפנייה במשפטים האלה והפרידו אותה בפסיקים משאר המשפט.

הטילו את סימן הפיסוק הנכון בסוף המשפט:

(1) בואי טליה נלך הביתה

(2) ספרי לי בתי איזה חלום חלמת בלילה

(3) שמע אחי מה שקרה לי אתמול

(4) קרא דן את התרגיל שפתרת

(5) התשובה שלך טליה נכונה מאוד

(ב) מצאו את מילת הפנייה בכל אחד מן המשפטים, סמנו אותה, הפרידו בפסיק וסיימו את המשפט בסימן הפיסוק הנכון.

(1) חכי סבתא אני אעזור לך לעלות במדרגות

(2) מדוע אתה צוחק כל הזמן יונתן

(3) אבא מתי תקנה לי מחשב חדש

(4) שב לאכול סבא

(5) כן דני מה אתה רוצה לשאול

(6) אורן וברוש גשו אל הלוח

(7) ילדים היכנסו לכיתה

(8) לך אל הנמלה עצל ראה דרכיה וחכם

(9) אני אוהב אותך אימא

(10) ההפסקה נגמרה תלמידים

(ג) כתבו פתק לחבר או לחברה בכיתה. בפתק שאלו אותם שאלה או בקשו מהם שיעשו

משהו למענכם. פנו אליהם במילת פנייה ופסקו.

כל ילד יקרא בקול ובנימה המתאימה את הפתק שקיבל.

(ד) מה ההבדל בין המשפטים בכל זוג?

קראו את המשפטים בנימה הנכונה והסבירו אותם :

- (1) בוא אליי, פרפר נחמד! (2) בא אליי פרפר נחמד.
(1) ראובן ושמעון הקשיבו לדבריי. (2) ראובן ושמעון, הקשיבו לדבריי!
(1) רונית ודורית, השקו את העציצים! (2) רונית ודורית השקו את העציצים?
(1) אימא, הזמנתי אורח לארוחת הערב. (2) אימא הזמינה אורח לארוחת הערב.
(1) גל וסער כתבו מכתב לסבא. (2) גל וסער, כתבו מכתב לסבא!

עבודה בקבוצות או בזוגות

1. הוסיפו את סימני הפיסוק הנכונים (נקודה, נקודתיים, מירכאות כפולות, פסיק לפנייה) :

אחרי הצוהריים ירד ניר לשחק בחצר הוא טיפס כמו קוף על עץ גבוה גבוה השכנים נבהלו וצעקו הוא ייפול הם קראו אימא של ניר ניר טיפס על עץ גבוה, זה מסוכן אימא של ניר לא חששה כשהיא הייתה קטנה גם היא טיפסה על עצים גבוהים, ובכל זאת ירדה מהם אבל הפעם כבר לא יכלה לטפס על העץ היא שאלה את בנה ניר איך טיפסת ככה, הראה לה ניר אז גם תרד ככה, היא אמרה והוא ירד כמו קופיף מהר מהר

2. בכמה דרכים אפשר לפסק את המשפט :

אימא ציפור דוגרת על הביצים שלה

הסבירו את המשמעות של כל דרך. מומלץ לעשות את התרגיל הזה במחשב, כדי שתוכלו להעתיק את המשפט ולא תצטרכו לכתוב אותו בכל פעם מחדש. מצאו חמש אפשרויות לפחות.

חי, חי, חי, חה, חה חה...

3. קראו את הבדיחות. הדגישו את מילות הפנייה. פסקו אותן.

(א) גילי אימא נכון שלתינוק של החמור קוראים יאיר אימא לא גילי לבן של החמור קוראים עיר איזה מין שם זה עיר אימא יאיר זה שם

(ב) אבא טל איפה המברג שלי טל הלך לאיבוד אבא טל לך מייד לחפש אותו טל הלך לחפש את המברג אבל לא מצא אותו אבא שאל טל מצאת את המברג וטל ענה לא, המברג נשאר באיבוד.

4. (א) חפשו בספר בדיחות כמה בדיחות שיש בהן נקודתיים, מירכאות כפולות ומילות פנייה והעתיקו אותן.

(ב) השמיטו את סימני הפיסוק ותנו לחבר להוסיף אותם.

(ג) בדקו לפי הפיסוק אם החבר הבין את הבדיחות.

ה. דיבור ישיר ודיבור עקיף

משפטים רבים שקראתם בפרק הזה כתובים **בדיבור ישיר**. כך נקראים הדברים שכתובים בטקסט בדיוק כפי שאמרו אותם הדמויות, בלי לשנות אותם. מביאים אותם בין מירכאות ובדרך כלל אחרי נקודתיים.

דוגמה: אימא אמרה: "דני, אני גאה בך, עשית מעשה טוב."

בדיבור עקיף

- מספרים את תוכן הדברים של הדמויות, ואפשר לשנות את המילים שלהן. לכן הנקודתיים והמירכאות הכפולות מיותרות.

- הופכים את מה שכתוב בגוף ראשון (מדבר, מדברים, מדברות = אני/אנחנו) או בגוף שני (נוכח, נוכחת, נוכחים נוכחות = אתה/אתם/אתן) לגוף שלישי (נסתר, נסתרת, נסתרים, נסתרות = הוא/היא/הם/הן).

- בדיבור עקיף מוסיפים 'ש'...

- בדיבור עקיף אין פנייה.

דוגמה: אימא אמרה לדני שהיא גאה בו ושהוא עשה מעשה טוב.

אם כן, בדיבור הישיר מספרים **את** הדברים שאמרו הדמויות, ואילו בדיבור העקיף מספרים **על** הדברים של הדמויות.

- לא מערבבים בין דיבור ישיר לדיבור עקיף, ולכן לא נכון לכתוב:
המורה אמרה ש "אורן וברוש, גשו אל הלוח!"

הפכו את המשפטים האלה מדיבור ישיר לדיבור עקיף:

- (א) המורה אמרה: "אורן וברוש, גשו אל הלוח!"
- (ב) סבא שאל: "דני, במה אתה רוצה לשחק?"
- (ג) הנכד אמר לסבתו: "חכי, אני אעזור לך לעלות במדרגות."
- (ד) אברהם אמר לשלושת המלאכים: "אם אתם מסכימים, אל תמשיכו בדרככם בלי להתארח באוהל שלי."
- (ה) הנחש אמר לאישה: "לא יקרה לך שום דבר אם תאכלי מפרי העץ."
- (ו) החתול אמר לכלב: "אני לא פוחד ממך, אני יכול לטפס על עצים, ואתה לא יכול!"
- (ז) פלג שאל: "יונתן, למה אתה צוחק כל הזמן?"
- (ח) נוגה אמרה לפלג: "הציור שציירת יפה מאוד."
- (ט) "שב לאכול, סבא."
- (י) כן, דני, מה אתה רוצה לשאול?
- (יא) "אורן וברוש, גשו אל הלוח."
- (יב) "ילדים, היכנסו לכיתה!"
- (יג) "אני אוהב אותך, אימא."

1. קראו את המשל.

הנמר והשועל משל של יהודי לוב

נמר הלך ביער ונפל לבור שחפר צייד. עבר שועל על יד הבור וראה את הנמר המסכן. הוא חשב בליבו: "אני יכול לעזור לנמר." הוא דחף לבור בול עץ שהיה שם והנמר טיפס עליו ויצא.

מייד תפס הנמר את השועל ואמר: "אני רעב, לכן אטרוף אותך."

"אבל הרי אני הצלתי אותך רק לפני כמה דקות!" אמר לו השועל.

אמר הנמר: "טוב, בוא נשאל את החיות האחרות מה לעשות."

השועל הסכים.

שאלו את השור. אמר השור:

"הנמר צודק. אני עובד קשה, מושך העגלה ואת המחרשה, ובזכותי יש לאיכר לחם, וכשאני מזדקן ולא יכול להביא תועלת שוחטים אותי ואוכלים את בשרי."

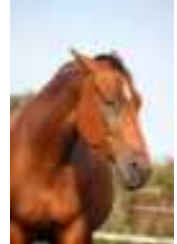
קרקרה התרנגולת: "אני מטילה מספקת אוכל לאיכר, וכשאני אותי."

שאלו את התרנגולת. ביצה בכל יום, וגם אני מזדקנת שוחטים ואוכלים

שאלו את הסוס.

צהל הסוס ואמר: "אני רוצה להבין איך כל העניין התחיל. איפה היה הנמר ואיפה עמד השועל?"

מייד קפץ הנמר לתוך הבור, והסוס הוציא את בול העץ מן הבור.

2. הדגישו את המשפטים שכתובים בדיבור ישיר.

דוגמה: מייד תפס הנמר את השועל ואמר: "אני רעב, לכן אֶטְרוֹף אותך."

3. הפכו את כל המשפטים שבמשל מדיבור ישיר לדיבור עקיף. דוגמה:

מייד תפס הנמר את השועל ואמר לו שהוא רעב ולכן יטרוף אותו.

4. הדגישו במשפטים האלה את מילות הגוף ואת האות 'ש'...

5. שערו (לשער = לא להיות בטוחים במה שחושבים או אומרים):

(א) מדוע חשבו השור והתרנגולת שהנמר צודק ושמותר לו לטרוף את השועל?

_____ (ב) מה חשב הסוס?

6. מה דעתכם על מה שהוא עשה?

7. אומרים על השועל שהוא חיה ערמומית. מי היה ערמומי במשל הזה? הוכיחו את בחירתכם.

קראו את הסיפור:

_____ מעשייה תימנית

איש אחד רכב על סוסו מן הכפר אל העיר. בדרך עצר אותו בחור צעיר וביקש ממנו: "הרכב אותי בבקשה אל העיר, אני עייף מאוד."

ריחם האיש על הבחור והסכים למלא את בקשתו. כשהגיעו אל העיר אמר בעל הסוס :
"הגענו, עכשיו רד ולך לשלום."

"מדוע אני צריך לרדת?" שאל הבחור, "רד אתה ולך לך, הרי הסוס הזה שלי!"
האיש נדהם. הוא התחנן לפני הבחור שיחזיר לו את סוסו, אבל הבחור בשלו: "הסוס שלי!"

הלכו שניהם אל השופט. הקשיב השופט לדבריהם ושאל: "עדים יש לכם?" אבל עדים לא היו.

חשב השופט וחשב: "איך אוכל לדעת מי אומר אמת ומי משקר?" לפתע עלה רעיון במוחו: הסוס יהיה העד. הוא פנה אל האיש ואל הבחור ואמר:
"השאירו את הסוס אצלי, ובואו אליי שוב בעוד שלושה ימים."

אחרי שלושה ימים חזרו השניים אל השופט. פנה השופט אל הבחור ואמר: "עבור על יד הסוס!"

עבר הבחור על יד הסוס, אבל הסוס לא זז ממקומו ולא השמיע קול.

פנה השופט אל האיש ואמר: "עבור אתה על יד הסוס!"

עבר האיש על יד הסוס, והסוס התחכך בו, רקע ברגליו והשמיע קולות צהלה מרוב שמחה.
"הינה, יש לך עד מצויך", אמר השופט לאיש. "הוא אמר לי את כל מה שרציתי לדעת. אתה יכול לקחת את הסוס וללכת."

ולבחור אמר השופט: "אתה תקבל את העונש שמגיע לך..."

מטבע – בית המשפט העליון

מעניין וחשוב לדעת מי הייתה השופמת רות ביידר גינסבורג

בשנות השמונים לחייה הפכה השופמת בבית המשפט העליון של ארה"ב, רות ביידר גינסבורג ז"ל (1933-2020), לדמות נערצת. היא הייתה אישה קמנה ורזה ודיוקנה, עוטה את גלימת המשפט, היה מודפס על חולצות, כוסות, מחברות ועוד.

רות ביידר גינסבורג מונתה לשופמת בבית המשפט העליון האמריקאי בשנת 1993. מינויה היה לא רגיל, כי לפניו מונתה רק שופמת אחת לבית המשפט העליון. עד אז כיהנו בו רק גברים.

אחד השינויים שהיא עשתה הוא החלפת עניבת הגברים שגם נשים ענדו, בצווארונים שונים ומשונים שלכל אחד מהם תפקיד משלו.

רות ביידר נולדה בברוקלין למשפחה יהודית אמריקאית. היא קיבלה את התואר הראשון במשפטים מאוניברסיטת קורנל, ושם הכירה את בעלה, מרמין גינבורג; הם נשואים ושואים עד מותו בשנת 2010.

רות ביידר הייתה פורצת דרך. כעסיימה בהצטיינות את לימודיה לתואר הראשון במשפטים היא התקשתה למצוא עבודה. "שום משרד עורכי דין בכל העיר ניו יורק לא הסכים להעסיק אותי. נפסלתי משלושה נימוקים: יהודייה, אישה ואימא", היא אמרה. אבל בזכות עקשנותה והישגיה המשפטיים הצליחה המשפטינית הצעירה למצוא עבודה.

רות ביידר הייתה פורצת דרך בזכות הישגיה המשפטיים: היא תמכה בנישואים חד-מיניים, נאבקה בביטול חקיקה המפלה נשים, בזכות להפלות ובזכויות מיעוטים.

רות ביידר קיבלה את 'פרס מפעל חיים' בישראל בשנת 2018. במקס של חלוקת הפרס היא אמרה: "אני שופמת שנוולדה וגדלה יהודייה, וגאה בכך... הדרישה לצדק, לשלום ולהשכלה נמשכת לאורך ההיסטוריה היהודית והמסורת היהודית. הרעיון של תיקון עולם – איחוי הקרעים בחברה וניסיון להקל מעמ על אנשים שהיה להם פחות מזל – הוא בהחלט חלק מהמורשת היהודית שלי."

רות ביידר גינסבורג נפטרה ממחלה בספטמבר 2020. תרומתה לקידום זכויות האדם וערכים חברתיים מוטבעת בפסקי הדין של בית המשפט העליון ובחברה האמריקאית.

בפתח לשכתה בבית המשפט העליון היה תלוי שלט ועליו נכתב בעברית "צדק צדק תרדוף."

1. קראו בכיתה (אם צריך, בעזרת המורה) על השופטת רות ביידר גינסבורג. מומלץ לקרוא בכיתה בהמשכים גם את ספר הילדים שנכתב עליה: 'ואני אומרת לא!'

2. השופטת רות ביידר גינסבורג הפכה לדמות של אייקון תרבותי. יש אפילו בובות וגרביים ועליהם הדפסים שלה. לדעתכם, מהן הסיבות להפיכתה של שופטת (לא זמרת, לא שחקנית...) לאייקון תרבותי?

3. אילו יכולתם לראיין את רות ביידר גינסבורג, אילו שאלות הייתם שואלים אותה? חשבו על שלוש שאלות לפחות.

_____ (א)

_____ (ב)

_____ (ג)

4. לדעתכם, האמרה 'צדק צדק תרדוף' קשורה רק במשפט או גם בתחומים אחרים של החיים? אם כן, באילו תחומים?

מושגים : פיקחות וטיפשות, יושר, הגינות, צדק, תושייה, פריצת דרך

שמות ועוד שמות...

שם העצם, סמיכות שם המספר ושם התואר

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך, היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

א. שם העצם בקיצור (את הפירוט תוכלו למצוא בחומר לכיתה ג)

כדי שבני האדם יוכלו לתקשר זה עם זה בקלות הם המציאו שמות לדברים: לבעלי החיים, לצומח, לדומם, לתכונות, לרגשות. לכל דבר יש שם.

למשל: שולחן, כלב, פרח, שמחה, חוכמה, אהבה...

ויש גם שמות עצם פרטיים: השם של צמח מסוים, למשל: אורן, רקפת;

השם של בן אדם מסוים, למשל: פלג, נוגה.

כל אלה נקראים שמות עצם.

לכל שם עצם יש מין – זכר או נקבה.

כמובן, יש שמות שהמין שלהם מתאים למין של מה שהם מסמלים – ילד – ילדה, איש – אישה, כלב – כלבה וכו'. אבל רוב השמות מסמלים שמות עצם שאין להם מין טבעי. באנגלית, למשל, לשמות העצם האלה אין ציון של מין, ובצרפתית יש להם ציון של מין אבל לעיתים הוא הפוך מבעברית. לדוגמה: חלון, שולחן וכיסא בצרפתית המין שלהם הוא בלשון נקבה.

לכן אין טעם לשאול מדוע בעברית ספר הוא זכר ומחברת – נקבה. אבל חשוב להקפיד ולא להפוך את המין, כמו שעושים לעיתים קרובות.

1. קראו את הסיפור.

איש אחד לא אכל זמן רב והיה רעב מאוד הוא נכנס למסעדה וביקש מן המלצר שייתן לו ארוחה מלאה המלצר הגיש לו לחם, סלטים, מרק, מנת בשר ולפתן

האיש אכל את כל האוכל שהוגש לו אבל לא היה שבע הוא שילם למלצר וביקש עוד ארוחה גם את הארוחה הזאת אכל אבל לא היה שבע

לאחר ששילם גם בעד הארוחה השנייה הוא פנה אל המלצר ואמר:

"אני עדיין רעב אבל נשאר לי רק מעט כסף מה אני יכול לאכול בכסף שנשאר לי?"

ענה לו המלצר: "אתה יכול לקבל עוגה קטנה "

האיש הסכים וקיבל את העוגה הוא אכל אותה והיה שבע

"איזו שטות עשיתי!", הוא אמר לעצמו, "עכשיו אני שבע

אבל לא נשאר לי כסף חבל שלא אכלתי את העוגה לפני

שאכלתי את שתי הארוחות המלאות"

1. הנקודות בסיפור הזה נעלמו. הטילו נקודה במקומות הנכונים כדי שהרעיון שבמשפטים האלה יהיה מובן.

2. הדגישו את שמות העצם בסיפור.

3. הפכו את המשפטים בדיבור ישיר לדיבור עקיף.

4. מה דעתכם על תגובתו של האיש? היא מתקבלת על הדעת? נמקו את תשובתכם.

5. תנו שם יצירתי לסיפור. כתבו אותו בראש הסיפור.

אל תען כסיל כאיוולתו פן תשווה לו גם אתה

אילו רצה המלצר להגיב על מה שאמר האיש 'השבע' היה נכון להגיד לו:

6. מהו 'כסילי'? _____
7. מהי 'איולת'?' _____
8. מה משמעות הפתגם הזה? _____

הצעה למשחק :

בְּחַרו שם עצם ומצאו את שמות העצם המסתתרים בו. הכוונה רק לשמות עצם בעברית. לדוגמה, במילה 'פרעוש' מסתתרת המילה 'שף', אבל זאת אינה מילה עברית. (תוכלו לבדוק באתר האקדמיה ללשון העברית, במדור 'איך אומרים בעברית' מהי המילה העברית ל'שף'). מי שמוצא מספר גדול יותר של שמות מנצח. אסור להשתמש באותה אות פעמיים אם היא כתובה במילה המקורית רק פעם אחת. לא צריך לבחור דווקא במילה לועזית ארוכה כגון אנציקלופדיה. ראשית, לא תמיד במילים האלה מסתתרות מילים רבות ושנית, קשה להשתלט על האותיות הרבות שבמילים כאלה.

דוגמה : פרעוש – מילה קצרה אבל מסתתרות בה מילים רבות מאוד. הינה כמה מהן : פר, רף, רַע, רֵע, רש, עש, שר, פור, רעף, פער, עפר, עורף, עופר, שער, רעש, עושר, רָשע, שוער, שופר, פרש, רפש, שער ויש עוד ועוד. הקפידו לכתוב רק שמות עצם, אפשר גם בכתיב חסר.

ב. צירופי סמיכות

על פי מעשייה מארגנטינה **זב"שך**

בקיר וראה שבעל המשק ואשתו
הסתקרן מאוד וניסה לנחש אם
לתדהמתו התברר לו שהחבילה

עכבר אחד הציץ דרך חור
עסוקים בפתיחת חבילה. הוא
החבילה היא חבילת אוכל.
מכילה מלכודת עכברים.

להזהיר את חיות המשק: "יש

הוא רץ מהר לחצר החווה

מלכודת עכברים בבית!", אמר לתרנגולת.

התרנגולת קרקרה ונקרה, הרימה את ראשה ואמרה: "סלח לי, אדוני העכבר,
אני מבינה שזאת בעיה גדולה מאוד בשבילך, אבל אני איני מפחדת כלל, כי מלכודת
עכברים אינה יכולה להזיק לי."

העכבר פנה לעגל ואמר לו: "יש מלכודת עכברים בבית!"

"סלח לי, מר עכבר, אך אינני יכול לעשות מאומה, אלא להתפלל לשלומך",

השיב העגל.

אז פנה העכבר לפרה, והפרה השיבה לו: "אני בסכנה? נדמה לי שלא!"

מאוכזב מתגובותיהן של החיות חזר העכבר לחורו. הוא היה מודאג ולא הצליח
להירדם.

באותו לילה נשמע רעש חזק, רעש מלכודת שתופסת קורבן. אשת החוואי רצתה
לראות מה נתפס במלכודת. בחושך היא לא ראתה שהמלכודת תפסה זנב נחש
ארסי והנחש הכיש אותה. החוואי לקח אותה מייד לבית החולים. כשחזרה משם
עדיין היה לה חום גבוה.

ידוע שתרופת הפלא לחום היא שתיית מרק. מה צריך למרק טוב? תרנגולת.

לקח החוואי את סכיניו והלך לחפש את התרנגולת. אבל האישה לא הצליחה

להתאושש מן המחלה ומתה.

חברים ושכנים באו להשתתף בצער החוואי. כדי להגיש להם אוכל הוא שחט

את העגל, וכדי לשלם תמורת הוצאות הקבורה הוא נאלץ למכור את הפרה.

העכבר? זאת שאלה טובה! אולי ברח לסיפור אחר.

- שום חיה לא רצתה לשתף פעולה עם העכבר.

(א) כתבו בלשונכם :

_____ (1) מה אמרה לו התרנגולת?

_____ (2) מה אמר העגל?

_____ (3) מה אמרה הפרה?

_____ (4) ומה קרה בסוף?

(5) כל בעל חיים בסיפור דאג רק _____ . על מה מראה התנהגות כזאת?

(6) נכון להגיד עליהם שהם היו 'ידידי אמת'? _____ . מדוע?

_____ (7) מצבים כאלה יכולים להיות גם אצל בני אדם? _____ . אם אתם חושבים שכן, הביאו דוגמה של מצב כזה.

_____ (8) מה הלקח?

(9) הינה כמה פתגמים. עבדו בזוגות או בקבוצות ומצאו את המשמעות של כל פתגם.

אל תהי חכם בעיניך.

כל ישראל ערבים זה לזה.

- אילו היו החיות חכמות הן היו אומרות :

כולנו בערוגה אחת

(10) אילו מהפתגמים מתאימים למשל? הכינו כרזות של הפתגמים האלה, צבעו אותם בצבעים הנראים לכם.

(11) נמקו בעל פה את תשובתכם לכל פתגם.

רצוי לדעת: כולנו בסירה אחת או בערוגה אחת?

מי שנקלע לצרה, בעיקר לצרה דומה לזו שגם חברו נקלע אליה, אומר היום: "שנינו בסירה אחת". מי שרוצה 'לאנגלז' את העברית יאמר כך. במקורו הביטוי הזה באנגלית: in the same boat. אבל לעיתים קרובות מתברר שתמונה דומה יש גם במקורות שלנו: "אנו נמצאנו כולנו בערוגה אחת בעוון אחד שהיה בידנו" (מדרש תנחומא). מדוע ערוגה דווקא? משום שבעת ההיא עסקו בני האדם בעיקר בחקלאות.

[רה"י] עם הערות: תנחומא סוף פרשת מקץ, מהד' בובר - סוף יג

2. סמיכות חבורה וסמיכות פרודה

במשל שקראתם יש מילים מודגשות – בכל פעם שתי מילים. זוגות המילים האלה הם **תמיד שני שמות עצם**. הם נקראים **סמיכות חבורה**, כי הם מחוברים זה לזה. ומדוע 'סמיכות'? משום שהם סמוכים, קרובים זה לזה ויוצרים בעצם מילה אחת. למשל: דגל ישראל, תפוח אדמה, ים כינרת, כלב נחיה, עכבר העיר ועכבר השדה (את המשל עליהם תוכלו למצוא בפרק על נקודת ראות. יש שמוסיפים מקף בין המילים: דגלישראל, תפוחאדמה וכדומה.

רבים מצירופי הסמיכות אפשר לפרק לשתי מילים נפרדות אם מוסיפים ביניהן את המילה 'שלי'. למשל: אבי המשפחה = האב של המשפחה; בית בובות = בית של בובות; שבילי הגן = השבילים של הגן. סמיכות כזאת נקראת '**סמיכות פרודה**' כי המילה 'שלי' מפרידה את שתי המילים זו מזו.

(א) פרקו כל זוג מילים בסיפור. (אבל את הצירוף 'בית ספר' לא נפרק לבית של ספר.)

(ב) האם אפשר ליצור מכל זוג של שמות עצם צירוף סמיכות? נסו. אולי יהיו צירופים משעשעים. למשל: נכון להגיד תפוח עץ, אבל נכון לומר גם תפוח שולחן?

מסקנה: צירופי סמיכות הם רק שני שמות עצם שיחד יש להם משמעות.

1. נסמך וסומך

המילה הראשונה בצירוף סמיכות נקראת 'נסמך', והמילה השנייה נקראת 'סומך' ובראשי תיבות: נ"ס. צירופים כאלה נקראים 'סמיכות חבורה', כי הנסמך והסומך מחוברים זה לזה. שם פרטי הוא תמיד סומך.

(א) העתיקו את צירופי הסמיכות מן המשל, ומעל כל מילה כתבו אם היא נסמך או סומך (נ לנסמך ו-ס לסומך).

לעיתים קרובות כשמילה היא 'נסמך' בצירוף הסמיכות צורתה משתנה. למשל: בֵּית אבֵל בֵּית ספר, מכונה אבל מכונת צילום, ארוחה אבל ארוחת בוקר, שְׁעוֹן אבל שְׁעוֹן זהב, שְׁעָה אבל שְׁעַת סיפור.

(ב) פרקו את צירופי הסמיכות האלה וכתבו את צורתן הרגילה של הנסמך. אם צריך הוסיפו את הניקוד המתאים:

- (1) בית חולים _____
- (2) סוס עבודה _____
- (3) ארוחת צוהריים _____
- (4) שקיעת השמש _____
- (5) מספר טלפון _____
- (6) ראש הממשלה _____
- (7) מנהל המשרד _____
- (8) שְׁעוֹן כיס _____
- (9) מכונת כביסה _____

- (10) כלי נגינה _____
- (11) ראש הממשלה _____
- (12) ענפי העץ _____
- (13) כבישי העיר _____
- (14) עבודת אדמה _____
- (15) צמר גפן _____
- (16) שבוע הספר _____

(ג) ציינו (כתבו "כן" או "לא") ליד כל אחת מן המילים אם יש הבדל בינה לבין הנסמך בצירוף.

(ד) הפעם הפכו את צירופי הסמיכות הפרודה לצירופי סמיכות חבורה:

- (1) גן של ילדים _____
- (2) בגד של ים _____
- (3) חנות של בגדים _____
- (4) הדלת של החדר _____
- (5) הגג של הבניין _____
- (6) שעון של כיס _____
- (7) שובך של יונה _____
- (8) המלך של אנגליה _____
- (9) הצבע של השמיים _____
- (10) הגור של הכלבה _____

החלק החשוב של צירוף הסמיכות הוא הנסמך, והוא נקרא 'גרעין הסמיכות'. לכן הוא קובע אם הצירוף הוא במין זכר או במין נקבה, ביחיד או ברבים. למשל: **כרטיס הרכבת עלה הרבה כסף**. כרטיס – זכר; רכבת נקבה – עלה זכר כי הנסמך הוא במין זכר. (הכרטיס עלה הרבה כסף

ולא הרכבת.) לכן לא נכון להגיד "הייתה לי יום הולדת". יום הולדת – זכר. הרי לא נאמר יום הולדת שמחה אלא יום הולדת שמח.

הערה חשובה: בית ספר ולא בצפר.

- בכל שורה מחקו את המילה המיותרת והסבירו את החלטתכם:
- (1) אבי מכין ארוחות בוקר טעימים / טעימות מאוד.
 - (2) בשמיים יש כמה קבוצות כוכבים ידועות / ידועים מאוד.
 - (3) משלי אייזופוס מפורסמים / מפורסמות בכל העולם.
 - (4) הסיפורים על חכמי חלם משעשעים / משעשעות.
 - (5) בת המלך סירבה / סירב להינשא לנסיך המכוער.
 - (6) זמן ההפסקה הוא / היא הזמן המהנה ביותר בבית הספר.
 - (7) יש משחקי קופסה מרתקים / מרתקות, חבל שממעטים לשחק בהם.
 - (8) משטרת ישראל צריכה / צריך להגן על תושבי המדינה.
 - (9) בישראל יש כמה וכמה בתי ספר דמוקרטיים / דמוקרטיות.
 - (10) שיני חלב מתחילים / מתחילות ליפול בערך בגיל שש.

2. המשמעויות של צירופי הסמיכות

לצירופי הסמיכות משמעויות רבות. מבנה הסמיכות בעברית איננו מציין רק שייכות. יש סמיכויות רבות שאין בהן שייכות, למשל: בית המשפחה הוא הבית של המשפחה, הוא שייך למשפחה, אבל שְׁעוֹן קיר אינו שייך לקיר, הוא שְׁעוֹן שְׁתוּלִים על הקיר; שולחן עץ הוא שולחן עשוי מעץ, ושולחן פְּתִיבָה הוא שולחן מְיוּעָד לכתובה; שְׁעוֹן יד – שְׁעוֹן שְׁנוּעָד לענידה על היד, מכונת גילוח – מְשֻׁמֶשֶׁת לגילוח. סמיכויות אחרות מביעות שוויון בין שני חלקיהן: ילדת פלא – ילדה שהיא פלא. ערכת מגן – ערכה שהיא מגן. ויש סוג של סמיכות שחלקה השני הוא שם פרטי – נהר ששמו ירדן הוא נהר הירדן.

(א) כתבו את המשמעות של כל צירוף:

- (1) שרשרת פנינים _____ שרשרת מורכבת מפנינים
- (2) כרטיס אונייה _____
- (3) כומתת משי _____
- (4) הר החרמון _____

(5) צְנוּאָרוֹן הַשְּׂמֵלָה _____

(6) בֵּית סַבָּא _____

(7) בֵּית חוֹלִים _____

(8) חֵבֶר כְּנַסֵּת _____

(9) עֲנַף עֵץ _____

(10) חֵבֶרֶת יֵלְדוֹת _____

(ב) הַכִּינּוֹ טַבְלָה וּמֵינּוֹ אֶת צִירוּפֵי הַסְּמִיכוֹת שֶׁבְּרִשְׁמֵימָה לְקַבּוּצוֹת. תֵּנוּ כּוֹתֶרֶת לְכָל קַבּוּצָה :

מְנוֹרֶת כֶּסֶף, שַׁעוֹן כִּיס, חֵבֶרֶת פְּרָסוֹם, רִסְיֵי יְהוֹמִים, בֵּית הַמְּנַהֵל, מַחְנֵה קִיץ, אִישׁ שִׁוּוֹק, כְּפַתּוּרֵי מַתְכַּת, אֲנָשֵׁי בֵּיטְחוֹן, כְּתוּבוֹת עֵידוּד, מַרְבֵּד גּוּמִי, שׁוֹלְחַן אוֹכֵל, פּוֹעֵל נִיקּוּן, רְצוּעַת עוֹר, מַחְלַקַּת הַתְּבֵרוּאָה, חֵדֶר הַיֵּלְדִים, דַּלֵּת זְכוּכִית, חוֹמְרֵי אֵיפּוֹר, מַסְמֵר פְּלֵדָה, חֲלוֹן רְאוּוֹה, צוּוֹת הַהֶסְבֵּרָה, גְּרֵבֵי צֶמֶר, סְפָרִיּוֹת הַשְּׂאֵלָה, מִשְׂרַד הַבֵּיטְחוֹן, בֵּימוֹת בִּידוּר, תְּשֻׁדֵּיר תַּעֲמוּלָה, חֲבֵלֵי כְּבִישָׁה, חֵדֶר אוֹכֵל, סִכִּין גִּילוּחַ, בְּלוֹן גַּז, רַגְלֵי הַשׁוֹלְחָן, רְצוּעַת הַכֶּלֶב, בְּצֵק עֵלִים

(ג) צִינּוֹ לֵיד כָּל אַחַת מִן הַמִּילִים אִם יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּינָה לְבֵין הַנְּסִמָּךְ בְּצִירוֹן.

ג. שֵׁם הַמְּסַפֵּר

1. הַמְּסַפֵּר הַמוֹנָה

הַמְּסַפֵּר הַמוֹנָה מוֹנָה, סוֹפֵר אֶת מַסְפֵּר הָעֲצָמִים : כֶּלֶב אֶחָד, כֶּלְבָה אַחַת, אַרְבַּע סְפָרִים, אַרְבַּע מַחְבְּרוֹת.

זָכָר	נִקְבָּה	זָכָר	נִקְבָּה
אַחָד	אַחַת	אַחָד עֶשֶׂר	אַחַת עֶשְׂרֵה
שְׁנַיִם, שְׁנַיִ	שְׁתַּיִם, שְׁתַּיִ	שְׁנַיִם עֶשֶׂר	שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה
שְׁלוֹשָׁה	שְׁלוֹשׁ	_____	_____
אַרְבַּעַה	אַרְבַּע	_____	_____
חַמִּישָׁה	חֲמִשׁ	_____	_____
שֵׁשׁ	שֵׁשׁ	_____	_____

- (ב) היעזרו בלוח השנה וסדרו אותם במחברת לפי הסדר הנכון, וליד כל אחד מהם כתבו את המספר הסודר הנכון שלו.
- (ג) המירו את המספרים במילים. כדי לקבוע מה זכר ומה נקבה אמרו את שם העצם בלשון יחיד:
- (1) בכיתה שלי יש 18 בנות ו-12 בנים.
 - (2) 11 מהכיסאות בכיתה שלנו נשברו בחודש האחרון.
 - (3) ביום כ"ט (29) בנובמבר 1947 החליטה עצרת האומות המאוחדות על הקמת 2 מדינות עצמאיות בארץ ישראל – מדינה יהודית ומדינה ערבית.
 - (4) נוגה נתנה ליובל 12 עפרונות במתנה.
 - (5) בישראל יש 79 ערים.
 - (6) בצה"ל יש 3 זרועות – יבשה, אוויר וים ו-16 חילות.
 - (7) בשנה יש 12 חודשים, 52 שבועות, 365 ימים.
 - (8) בתנ"ך יש 24 ספרים.
 - (9) ממולד הירח עד שהירח מתמלא עוברים 15 ימים.
 - (10) שילמתי בעד הממתקים 19 שקלים.
 - (11) מלחמת ששת הימים פרצה בשנת 1967 כלומר לפני _____ שנים.
 - (12) במקהלת בית הספר משתתפות 13 תלמידות מהשכבה שלנו.

ד. שם התואר

שם התואר, כשמו כן הוא, הוא מתאר את השם. למשל: האיש חכם, הכלב נאמן, המכונית ירוקה. בלי התיאורים האלה לא היינו יכולים לדעת איך דברים נראים, איך הם נשמעים ואילו תכונות יש להם.

1. כתבו עוד שש דוגמות של שמות עצם עם שמות תואר.

כלל: בעברית מקומו של תואר השם אחרי שם העצם שהוא מתאר: זהב טהור, סל כבד, חתולה שמנה (באנגלית – לפני השם שהוא מתאר: pure gold, heavy basket, fat cat).

2. המילה האחרונה בכל משפט יתעתה בדרך. החזירו אותה למקומה:

- (א) הבן של המורה שלי קורא ספר אחד בכל יום הסקרן.
- (ב) שלושת הבנים של האיכר לא רצו בשום אופן לעזור לו העצלנים.
- (ג) אסור לי לשכוח להפעיל את השעון כי בלעדיו לא אתעורר בבוקר המעורר.
- (ד) ירון נוסע לבית הספר באוטובוס והוא מביא אותו ממש עד המקום עירוני.
- (ה) הילדים התאספו בחורשה והדליקו מדורה. הם אכלו תפוחי אדמה ורקדו מסביב למדורה צלויים.
- (ו) מסביב לבית שאני גרה בו יש גינת פרחים, ואני מטפלת בה כדי שהפרחים לא ייבלו מטופחת.
- (ז) הציפור בנתה קן על העץ והטילה ביצים ומהם בקעו גוזלים קטנטנות.
- (ח) הילדים ביקרו במוזאון וראו שטיח תלוי על הקיר ענקי.

כלל: שם התואר 'הולך' בעקבות שם העצם. הוא מתאים לו במין ובמספר: אם שם העצם הוא בלשון זכר, גם שם התואר הנלווה אליו יהיה בלשון זכר. אם שם העצם הוא בלשון רבות, גם שם התואר הנלווה אליו יהיה בלשון רבות: ילדה קטנה, שולחן עגול, ימים ארוכים... חלונות פתוחים (כי חלון הוא שם עצם ממין זכר).

- הבלון האדום עף לו בשמיים המעוננים.
- הפרחים הצבעוניים שבגינה היפה שלי פורחים ומפיצים ריח טוב.
- העיירה השקטה התעוררה לחיים כאשר הגיע אליה קרקס מפורסם.

3. כתבו עוד חמישה משפטים המוכיחים את הכלל הזה.

כבר למדתם שלרוב שמות העצם יש מין אחד בלבד – או זכר או נקבה – אבל לכל שם תואר יש ביטוי גם בלשון זכר וגם בלשון נקבה, כי הוא יכול להצטרף גם אל שמות ממין זכר וגם אל שמות ממין נקבה.

בדרך כלל סיומת הריבוי של שמות עצם בלשון זכר היא -ים, וסיומת הריבוי של שמות עצם בלשון נקבה היא -ות. אבל לכלל הזה יש יוצאים מן הכלל רבים מאוד, בעיקר בשמות עצם ממין זכר. למשל: חלון – חלונות, חלום – חלומות, ארון – ארונות; דבורה – דבורים, תאנה – תאנים, צפרדע – צפרדעים, ציפור – ציפורים.

בשם התואר אין יוצאים מן הכלל הזה: אם שם התואר הוא במין זכר, הסיומת שלו ברבים היא -ים, ואם הוא במין נקבה הסיומת שלו היא -ות.

לכן אומרים חלונות פתוחים (ולא פתוחות); תאנים בשלות (ולא בשלים).

4. הכינו רשימה של עשרה שמות תואר ממין זכר ועשרה שמות 15 תואר ממין נקבה וכתבו את הריבוי שלהם.

בדרך כלל שמות התואר קשורים בשמות עצם. לא נאמר 'ארוך' או 'יפה' או 'גדול' או 'קטן' בלי לציין את השם המתואר, כלומר מה ארוך ומה או מי יפה וכו'.

אבל לפעמים שמות התואר ממלאים תפקיד של שמות עצם. למשל: "אין חכם כבעל ניסיון". 'חכם' הוא בדרך כלל שם תואר: אדם חכם, תלמיד חכם. אבל בפתגם הזה המילה 'חכם' אינה מתארת שם עצם, היא עצמה ממלאת תפקיד של שם עצם. גם כל אלה הם שמות תואר שממלאים תפקיד של שמות עצם:

- ראיתי עיוור הולך בעזרתו של כלב נחייה. העיוור והכלב עלו לאוטובוס.

- עני ועשיר נפגשו בעיר...

- השמן והרזה היו צמד חמד.

ולפעמים מילים שהיו שמות תואר במקור הופכות להיות שמות עצם ממש. למשל המילה 'גלויה' שנהגו בעבר לשלוח בדואר הייתה שם תואר לצירוף 'איגרת גלויה'. איגרת גלויה מפני שכל אחד יכול לראות מה כתוב בה. הצירוף התקצר והפך ל'גלויה' והמילה נעשתה שם עצם.

תחתונים – במקור שם תואר. הצירוף 'מכנסיים תחתונים' < 'תחתונים'; חצאית – במקור שם תואר. במקום 'שמלה חצאית' < 'חצאית'; מכונית (שיש בה מכונה) – במקור שם תואר. 'עגלה מכונית' < הפך ל'מכונית'.

5. חשבו איך נוצרו המילים: משאית, טיולית, מכלית, כבאית, חללית... וכתבו את המסקנות שלכם.

לעיתים קורה ההפך: שמות עצם הופכים לשמות תואר. לדוגמה: חולצה קיצית (חולצה + קיץ), חליפה חגיגית (חליפה + חג), מפה פרחוניית (מפה + פרח).

6. כתבו עוד עשר דוגמות כאלה.

7. בחרו קטע מסיפור או מספר שאתם אוהבים שיש בו שמות תואר די רבים. קראו אותו בכיתה. התלמידים האחרים יצטרכו לעצור אתכם במחאות כפיים בכל פעם שהם ישמעו שם תואר ולהגיד מהו ואיזה שם עצם הוא מתאר. חזרו על התרגיל הזה פעמים אחדות – בכל פעם תלמיד אחר יקרא קטע שהוא בחר.

8. הינה תפזורת של שמות תואר. המיוחד בה הוא שהיא תפזורת הפכים.

עליכם למצוא כל מילה מן הרשימה וגם את היפוכה ולכתוב אותן זוגת-זוגות. ברשימה תקבלו רק מילה אחת מכל זוג. את היפוכה עליכם למצוא בעצמכם.

המילים כתובות מימין לשמאל ומלמעלה למטה:

איטי, אמיתי, ארוך, בריא, בהיר, גדול, גס, דק, זול, חכם, חרוץ, טמא, טעים, כבד, מחוספס, מכוער, מלוכלך, מר, משעמם, נמוך, עני, עצוב, צר, קהה, רדוד, רזה, רך, רע, שכיח, מלא, צעיר

4. לאחר שתפתרו את התשזורת סדרו את כל המילים – גם את המילים שברשימה וגם את היפוכן – לפי סדר האל"ף בי"ת החיצוני והפנימי.

ת	ר	א	ט	מ	א	ט	מ	ה	י	ר	א	ק	ט	נ
ל	ש	ק	ר	י	צ	ק	כ	א	ר	ו	כ	א	ג	ד
ר	כ	נ	ה	ק	מ	ה	ו	ג	מ	ת	ו	ק	א	צ
ג	י	ק	ר	י	פ	ה	ע	ב	נ	פ	ע	ב	ה	ע
נ	ח	ד	ע	צ	ל	נ	ר	ו	מ	ל	א	ע	ט	י
ד	ת	ק	מ	ח	ר	ו	צ	ה	ו	ת	ח	נ	ו	ר
ק	ע	ד	י	נ	ע	מ	ל	ו	כ	ל	כ	י	ב	ש
ש	נ	ש	מ	נ	מ	ש	ע	מ	מ	ט	מ	ד	ט	ה
ה	ד	מ	ע	ז	ו	מ	ח	ו	ס	פ	ס	ע	ש	ר
ק	י	ח	נ	נ	ק	י	ל	ב	ה	י	ר	ש	א	י
צ	ר	ט	י	פ	ש	ז	ק	כ	ר	ד	ו	ד	ט	ק
ר	א	מ	י	ת	י	ו	ג	ב	א	י	ט	י	ה	ב
כ	ה	ה	נ	ר	ח	ל	ס	ד	ב	ר	י	א	ו	ז
ע	צ	ו	ב	ז	ג	ד	ו	ל	צ	ע	ש	י	ר	צ
ח	ו	ל	ה	ה	ר	ח	ב	נ	ר	ט	ע	י	מ	פ
א	ב	ג	ז	ק	נ	ד	ה	ח	ט	ז	ק	ל	ר	ע

1. קראו את המשל.

מלך החיות

החיות החליטו להמליך עליהן מלך.

אמר הצבי: "הביטו וראו את זוג קרניי, הרי הן יפהפיות! ורגליי ארוכות ודקות. אני מסוגל לרוץ מהר מאוד והאיבים שלי אינם מצליחים לתפוס אותי! לכן אני ראוי להיות מלך החיות!"

אמר הזאב: ראו את שיניי, כמה הן חדות, ובעזרתן אני יכול לנצח את אויביי. אני חזק ואמיץ ורק אני יכול להיות מלך החיות!"

הצטרף לשיחה השועל והודיע: "אין מתאים ממני להיות מלך! למי יש זנב שעיר ומפואר כמו שלי? זה לא די, הרי כולם יודעים שאין ערום ממני, כמו שמלך אמור להיות."

הגיע תורו של הקוף

להשמיע את דברו:

"מי דומה לאדם

כמוני? לכן אני חכם

יותר מכל החיות! אני

אהיה המלך!"

רק האריה לא

אמר דבר...

2. על כל אחד מבעלי החיים האלה אפשר להגיד שהוא היה _____ . מדוע?

יהללך זר ולא פיך

כך כתוב בספר משלי שבתנ"ך.

מה המשמעות של המילה 'להלל'? אם אינכם יודעים מצאו אותה במילון.

וכשרוצים להתבדח אומרים: **מהלל עיזמו בקול, מהלל טיפש גדול.**

3. מה המשמעות של הפתגם הזה? _____

4. ועוד אומרים בהיתול (= בצחוק שיש בו לגלוג): **יהללך זר וְלֹא פִיךָ** – פיך. כלומר: _____

5. מה ההבדל בין שני הפתגמים האלה?

6. במה שיבח את עצמו כל בעל חיים במשל?

7. שערן, מדוע האריה שתק?

_____ אולי
_____ אולי
_____ ייתכן ש

אמר הכסיל : אני מקסים!
אמר ראי : אתה מגזים.

8. מה דעתכם על מי שמהלל את עצמו? שוחחו על כך בכיתה, ונמקו את תשובתכם.

1. קראו גם את המשל הזה :

הפיל שעלה לגדולה מאת א' קרילוב (תרגום חנוניה ריכמן)

הפיל קבל משרת כבוד
מן האריה נושא הכתר.
כאן כנהוג, פשוטו סברות
ונחוישים ביערות,
במה זכה לחסד יתר.

"מוזר! מוזר מאד!" – מרננים הכל –

"מה זכות לפיל לנחל

כבוד כל כך גדול?

הן לא יפה הוא, לא פקה,

אף לא עליז, לא משמח..."

– "לו, למשל" – אמר שועל,

בהניפו זנבו אל על –

"היה לפיל זנב כל כך מרהיב עינים,

שוב לא היו קשיות. אך כלום זנבו – זנב?"

"או לו עמדה לפיל זכותן של צפרניים" –

פסק פסוקו הדב – "אך אין לו צפרניים!"

"ושמא בא לו הכבוד

בזכות שניו המזדקרות?

אולי טעו לחשוב, כי אלה הן קרניים?" –

לשיחתם נכנס השור.

"ובכן" – הודיע החמור:

"את החידה אני אפתר!"

אותה מצאתי בלי כל טרח:

סוד עלית הפיל – אֶזְנֵי רבות הארץ!"

2. מהי המשמעות של כל אחת מן המילים :

משרה = _____ ; סברה = _____ ; חסד = _____ ; רגן = _____ ;
לנחול = _____ מרהיב = _____ טורח = _____ .

אם צריך היעזרו במילון או באתר האקדמיה ללשון העברית.

3. כתבו את משמעות הניבים האלה :

(א) 'עמדה לו הזכות' : _____

(ב) 'הרים על נס' : _____

4. ענו על השאלות האלה במילים שלכם :

(א) החיות התפלאו שהפיל קיבל תפקיד חשוב. מה אמרו כולן בהתחלה?

(ב) מה אמר השועל?

(ג) מה אמר השור?

(ד) החמור פתר את החידה. מה הפתרון שלו?

5. מדוע דווקא החמור פתר את החידה?

6. ענו בעל פה, למה הכוונה במכתם :

גם בדברו על אחרים,

איש איש עצמו על נס מרים

עבודה בזוגות או בקבוצות

7. חפשו מידע על החמור ועל הפיל וכתבו עליהם. הקפידו לכתוב רק את הפרטים החשובים.

8. כשהטווס פותח את זנבו, נראה כאילו הוא מתגאה מאוד. שאלו את המורה לטבע אם הוא באמת מתגאה, ואם חיות יודעות בכלל להתגאות ולהלל את עצמן. אם כן, איך הן עושות את זה?

9. מי שירצה יוכל לצייר כל חיה ליד המקום המתאים במשל.

מושגים: רברבנות,
יהירות, הלל ושבח
עצמיים

נקודת ראות

פרק מס' 4 :

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך, היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

לכל אחד יש דרך אחרת שהוא רואה בה דברים, יש לו נקודת ראות אחרת או זווית אחרת לראות דברים.

שני ילדים עומדים משני צידי שולחן. על השולחן יש מספר. ילד אחד אומר שהמספר הוא 66, והאחר אומר שהמספר הוא 99. מי צודק? שניהם צודקים. איך זה יכול להיות? כאשר הילדים החליפו את מקומותיהם, זה שראה קודם את המספר 66 ראה הפעם את המספר 99, וזה שראה קודם 99 ראה הפעם 66. הקביעה מהו המספר תלויה בנקודת הראות. נסו ותיווכחו.

ועכשיו תורכם.

1. מה אתם רואים בציור הזה?

יש שיגידו: "ברור שזה _____", ואף יצביעו על האיברים שמאשרים את קביעתם. אחרים יגידו שזה _____, וגם הם יצביעו על האיברים שמאשרים את קביעתם.

לכל אחד נקודת ראות משלו.

2. איבר אחד בציור משותף להם. מהו?

3. הסתכלו שוב היטב, אולי עכשיו תוכלו לראות את שני בעלי החיים בציור אחד.

4. החזיקו ביד מטבע של 10 אגורות. ספרו מה אתם רואים על המטבע. סביר שכמה מכם יאמרו שהם רואים את המספר 10 ומתחתיו מילים בשלוש שפות: עברית, אנגלית וערבית,

ואחרים יגידו שהם רואים תמונה של עץ תמר ועליו פירות ומשני צידיו סלים מלאים תמרים.

גם הפעם כולכם צודקים. הדבר תלוי באיזה צד של המטבע הסתכלתם, בנקודת הראות שלכם.

5. קראו את הסיפור:

הספל

היחסים בין האחים עומר לתומר לא היו טובים הם היו מתקוטטים ורבים על כל דבר קטן, ותמיד היו מאשימים זה את זה עומר לא הסכים לשום דבר שתומר עשה, ותומר סירב לקבל כל דבר שעומר עשה

יום אחד החליט אביהם לפתור את הבעיה הוא קרא לשני בניו וביקש מהם לשבת משני צידי השולחן באמצע השולחן הוא העמיד ספל שהביא מן המטבח ושבדרך כלל לא היה בשימוש.

האב פנה אל עומר ושאל

תגיד לי עומר מה אתה רואה על השולחן

אני רואה ספל לבן שיש לו ידית ענה עומר

ומה אתה רואה תומר שאל האב

אני רואה ספל לבן שיש לו ידית והוא מקושט

פרחים צהובים ענה תומר

לא נכון, התפרץ עומר, הספל הזה

אתה חושב שאני משקר נעלב תומר

כן, אתה שקרן, אמר עומר, אתה שקרן

אתה שקרן עומר אמר תומר, יש פרחים על הספל אולי אתה לא רואה טוב אולי אתה צריך להרכיב משקפיים

כשראה האב שהמריבה גוברת, הוא טובב לאט לאט את הספל

בשלושה

חלק, אין עליו פרחים

שני הבנים הרכינו את ראשם מרוב בושה

מאותו היום בכל פעם שעומר ותומר לא הסכימו זה עם זה הזכיר להם אביהם את הספל הלבן המקושט רק בצידו האחד, והרגיל אותם להטיל ספק ולא לקבוע קביעות נחרצות בהדרגה הם הפסיקו להתקוטט

יופי, אמר האב בליבו, הם למדו את הלקח מעכשיו הם לא יריבו כל הזמן על שטויות

[על פי סיפור של ד"ר אברהם שטאל, 'הילדים משכונת חיים' חלק ב']

6. מן הסיפור הזה נעלמו כמעט כל סימני הפיסוק. הוסיפו את הסימנים הנכונים (נקודה, נקודתיים, פסיק של פנייה, סימן שאלה, סימן קריאה, מירכאות כפולות) במקומות הנכונים.

7. קראו שוב את הסיפור. הפעם הוא היה ברור יותר. במה הועילו סימני הפיסוק?

8. צלמו חפצים שצד אחד שלהם שונה מן הצד האחר ועשו ניסוי לבני משפחתכם או לחבריכם כמו שעשה האב לבניו.

9. מה אפשר ללמוד מן הסיפור הזה?

הראי והקופה מאת א' קרילוב תרגם חנניה ריכמן

קופה, אגב מבט ארעי,
את פרצופה גלתה בראי.
"הבט-נא, דב יקיר" – בלעג היא פורצת –
"ראה נא, איזה מין מפלצת!
איך היא קורצת וקופצת!
מתה הייתי מחרפה
לו לה דמיתי מלוא טפה!

אולם לומר אמת הריני נאלצת:
גם בקברת ידידותי
יש פרצופים כאלה די.
אוכל אף למנותן על פי אצבעותי".

1. בדקו וכתבו את משמעות המילים:

_____ = ארעי

_____ = דמיתי

_____ = חרפה

_____ = מלוא

_____ = נאלצת

ושיודעים לשאול

_____ .2

הקולפה חספה שהיא רואה במראה מישהי אחרת. אולי אחת מחברותיה.

_____ .3

אולי היא חספה שהיא יפה הרבה יותר מן היצור שהיא פאתה במראה.

אולי היא חספה שלא ייתכן שהיא מכוסעת כל כך.

ייתכן שהיא לא פאתה את עצמה מעולם במראה. ולכן לא הפאתה על דעתה
שהצמות שלה היא שנקפת במראה.

_____ .4

אני לא רוצה להעליב אותך. אבל הסתכלת במראה ופאת את עצמקי את
באמת מכוסעת מאוד.

"מספור מומי זולת מוטב, סבור הנני,

כי אל פניך את כהגן תתבונני!"

כך לקופה השיב רעה –

אך עצתו לא נשמעה.

5. מה ענה הדוב לקופה? כתבו את התשובה במילים שלכם.

6. קראו גם את הגרסה של אפרים סידון למשל הזה, (בספר המשלים הגדול?) והשוו את שתי הגרסאות זו לזו – מה דומה ומה שונה בהן.

7. 'תרגמו' את המשל הזה למקרה שקרה לבני אדם, ובמילים אחרות, מהו _____ של המשל הזה?

8. מהו הלקח, מוסר ההשכל?

9. מצאו במילון מהי סטירה, והביעו את דעתכם: המשל הזה הוא סטירה?

10. לבחירתכם:

(א) ציירו את הקופה מביטה בראי.

(ב) מצאו תמונה של קוף, הניחו אותה מול ראי וצלמו.

(ג) כתבו דבר אחד ממה שאמרה הקופה על המראה של הקופים.

כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו

11. היעזרו בהקשר וכתבו את משמעות המילה 'נגעי'. בדקו במילון אם 'קלעתם למטרה'.
נגע = _____

12. כתבו את הפתגם במילים שלכם.

חשוב לזכור את הפתגם הזה לפני שמותחים ביקורת על אחרים.

חכמינו זכרם לברכה אמרו :

כל הפוסל – במומו פוסל

מי שמותח ביקורת על האחר ופוסל אותו בגלל מום, פגם, חיסרון כלשהו, בדרך כלל עושה את זה משום שלו עצמו יש המום הזה.

13. קורה שפתגם אינו מתאים לכל מצב. הציעו מצבים שבהם הפתגם הזה אינו נכון. למשל: אם מותחים ביקורת על שקרן, זה אומר שגם מי שמותח את הביקורת הוא שקרן?

הנשר והאוח מאת ז'ן לה פונטן

הנשר והאוח כרתו זה עם זה ברית: הם יהיו חברים מסורים לנצח. אמר האוח: "אני חושש שכאשר תראה את בניי תשכח את הברית שלנו ותטרוף אותם." השיב הנשר: "לא ולא, בשום אופן לא אפגע בבניך. אבל מעולם לא ראיתי אותם. תאר לי איך הם נראים, כדי שכאשר אפגוש אותם אדע שאלה הם בניך ולא אפגע בהם." "הבנים שלי מקסימים, יפהפיים, אין עופות יפים מהם", אמר האוח. יום אחד נתקל הנשר בקן בנוי בסלע. בקן היו גוזלים, היו להם עיניים גדולות, והם לא היו יפים כלל וכלל. הביט הנשר בגוזלים ואמר לעצמו: "אין ספק שאלה אינם הבנים של חברי האוח. הרי הבנים שלו יפים מאוד, והגוזלים האלה מכוערים מאוד", והוא טרף אותם. כאשר חזר האוח לקן ראה שהוא ריק והבין שהנשר טרף את גוזליו. הוא השמיע זעקה מרה ואמר: "הנשר בגד בחברות שלנו, הוא הפר את הברית שכרתנו."

1. כתבו סוף משלכם למשל. מה אמר הנשר לאוח?

כך נראים גוזלים של אוח מצוי:

2. עם איזו נקודת ראות אתם מסכימים, של האוח או של הנשר? הנשר באמת בגד בחברות שלו עם האוח? הסבירו בעל פה את נקודת הראות (את נקודת ההשקפה או את זווית הראייה) שלכם.

סוף המשל:

האוח האומלל סיפר לאיש אחד את מה שקרה. האיש הקשיב לדבריו והשיב: "אמרת לנשר שאין עופות יפים מהגוזלים שלך. הרי כך חושבים כל ההורים על הצאצאים שלהם. לא הבנת שהם יפים בעיניך, אבל לא בטוח שגם בעיני הנשר הם יהיו יפים. ובאמת הם לא היו יפים בעיניו. לכן הנשר אינו אשם במה שקרה. האשמה היא שלך.

3. אילו פרטים היה האוח צריך לתת לנשר כדי שהנשר יוכל לקיים את הבטחתו ולא לטרוף את הגוזלים?

איך זה להיות עץ מאת דתיה בן-דור

פעם שאלתי עץ:

"עץ, איך זה להיות עץ?"

"אתה ודאי מתלוצץ", אמר העץ.

לא ולא", אמרתי, "ברצינות גמורה,
זה טוב או רע?"

"רע?! תמה העץ. "מדוע?"
"ולא אכפת לך שאתה תקוע כל השבוע?"
"אינני תקוע, אני הרי נטוע!"
"ולא מתחשק לך לפעמים ללכת לבקר חברים
או לראות מה נשמע במקומות אחרים?"
"אין לי כל צורך לנווד ולנוע.
ציפורים מזמרות לי באופן קבוע,
פרפרים לי נושקים, מלטפת הרוח,
ולנגד עיניי כל האופק פתוח".
"ובלילה כשכולם ישנים – אז מה?"
"בלילה אני מאזין לדממה

ושומע

איך נושמת האדמה,
איך פירות מבשילים,
איך יורדים הטללים,
ובתוך ענפיי ישנים גוזלים ואני שומר על שנתם.

"אני אוהב אותך עץ", אמרתי
והלכתי אל גני
ונטעתי לי עץ מול חלוני.

שורשים מאת יהודה אלראי

החי והצומח

הרבו להתווכח

מי בשניהם

הוא החשוב, המתקדם.

אמר החי:

"איך תתניימר להשתוות אליי?"

אני חופשי לנוע ולנוד,

לשום מקום איני כפות!

אהיה בכל אשר אבחר,

היום כאן ושם מחר!"

ענה לו האילך בלאט:

"אולי חיי יותר קשים,

אך לי תכונה טובה אחת:

לי יש בארץ שורשים..."

1. כתבו את המשמעויות של המילים: תְּמִימָה = _____, תתיימר = _____,

לנוד = _____, כפות = _____, בלאט = _____

2. לשני השירים האלה אותו הנושא. מהו? _____

3. במה בחרו העצים בשני השירים? _____

4. מהי נקודת הראות שלהם? _____

5. מה דעתכם על הבחירה שלהם? _____

6. מהן שתי 'מילות המפתח', המילים החשובות ביותר, בשיר 'איך זה להיות עץ?':

_____ הסבירו את בחירתכם. _____

7. השיר 'שורשים' מסתיים במילים של האילן: "לי יש בארץ שורשים." ברור שיש לו שורשים, הרי בלעדיהם הוא לא היה יכול לצמוח. אבל כאן למילים האלה יש משמעות נוספת. המשפט הזה דרמשמעי (יש לו שתי משמעויות).

זכרו: שני השירים האלה הם משלים. כדי להבין את המשמעות השנייה עליכם לדעת מה יכולים להיות הנמשלים. המשימה הזאת אינה פשוטה, לכן עבדו בקבוצות.

(א) מהי המשמעות השנייה של המילה 'שורשים' בשיר האחרון?

(ב) מה יכול להיות הנמשל (או יכולים להיות הנמשלים) של המשלים האלה?

(ג) מה רצו המשוררים שנלמד מן השירים האלה?

מעניין לדעת על עץ ועל אילן

זרע, עץ פרי

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

עץ, והיא "ועשיית לך

אלהים תדנא הארץ דנא ענב מזריע

למינו". בתנ"ך מוצאים רק את המילה וגם שמו של החומר המופק ממנו:

(ללוחות הברית) ציוה אלוהים על משה. בארמית העץ נקרא אילן.

הלשון של חכמינו אימצה מילים ארמיות רבות, ובהן אילן: "איזהו אילן סרקק?" שואלת המשנה,

ומשיבה: "כל נטאיו ענקה פרות". ובאמת מקור השם 'ראש השנה לאילנות' בלשון חכמים, ובתקופתם

השתמשו במילה אילן. אבל הם המשיכו להשתמש גם במילה עץ אלא שהבחינו בין אילן – הצמח,

לבין עץ – החומר שמפיקים מן הצמח: "סנדל נעל עץ", למשל, כתוב במשנה. ההבחנה הזאת יפה

וחבל שלא ממשיכים בה. אנחנו חזרנו להשתמש במילה עץ, ועכשיו יש לנו שתי מילים, עץ ואילן,

לאותו הדבר.

"ויאמר ענקה פרי שמו של הצמח ארון עץ"

העפיפון מאת א' קרילוב עברית חנניה ריכמן

"קנאה? חלילה, עפיפון!
אל נא ישגה לבך בהבל!
מגביה עוף אתה, נכון
אך מעופף קשור בהבל.
מעוף כזה אינו שמחה.
אמנם אשפילה עוף ממך,
אולם אינני צעצוע:
אעוף חפשי, כרצות נפשי
ולא כעבד הרצוע.

העפיפון, נחש הנר, אשר הועף עד הרקיע, ראה הרחק תחתיו פרפר.
"הוי-הוי!" – מלמעלה הוא מריע:
"התאמין: מגבה זה אותך כמעט לא אהזה.
נדאי קנאה אותך אוקלת על רום עופי בשמי התכלת!"

1. כתבו מילים נרדפות למילים התכולות.
2. מהו מקורה של המילה 'עפיפון'?
3. מה משמעות הפועל 'מריע'?
4. מהו 'עבד רצוע' (או 'עבד נרצע')?
5. במה העפיפון מתפאר?
6. מה חשוב לפרפר?
7. בשני המשלים הקודמים הוויכוח הוא בין שני יצורים חיים (בעל חיים וצומח). שניהם יכולים לחיות ויכולים למות. במשל הזה הוויכוח הוא בין לבין _____.

8. לפי מה שמתואר בשיר, מה אתם הייתם בוחרים להיות, עפיפון או פרפר?
מדוע?

9. גם לבני האדם, כמו לפרפר, החופש חשוב מאוד. לכן מאסר הוא עונש כבד. ובכל זאת יש אנשים רבים כל כך שעוברים עבירות אף כי הם יודעים שהם עלולים להיאסר. דונו על כך בקבוצה והסבירו את התופעה הזאת.

10. עשו ניסוי: כמה מכם יעלו על בניין גבוה ואחרים יישארו למטה. כל קבוצה תספר מה היא ראתה מהמקום שהייתה בו. מה המסקנה שהסקתם מן הניסוי?

הינה המסקנה בלשונו של חנניה ריכמן:

יהיר – כאיש על ראש מגדל

כל איש נראה לו זנוב,

ואין הוא חש כי לקהל

גם הוא גמד עלוב.

11. הסבירו את המכתם.

אין אדם אוהב את אזיקו
אף אם הם עשויים זהב

12. מה הקשר בין המכתם הזה לבין המשל על העפיפון?

13. מה אתם מעדיפים להיות, עפיפון או פרפר? מדוע?

14. מה היו אזיקי הזהב של העפיפון?

15. במה הייתם אתם בוחרים, ב'אזיקי זהב' או בחופש? נמקו את תשובתכם.

עכבר העיר ועכבר השדה מאת איזופוס

יום אחד הזמין עכבר השדה את ידידו עכבר העיר לגור איתו בשדה. עכבר הבית החליט לנסות, מה היה לו להפסיד? במשך כמה ימים הם אכלו חיטה ושעורה והיו שבעים. אבל עכבר הבית לא היה מרוצה כל כך. האוכל לא היה טעים לו, הוא לא היה רגיל אליו.

הוא הודה לעכבר השדה על האירוח ועל הארוחה ואמר:

"ראה, ידידי, החיים שלך בשדה עלובים. מה יש לך כאן? רק חיטה ושעורה. בוא אליי לעיר ותראה אילו מטעמים יש שם. אני בטוח שתיהנה מאוד.

ההזמנה נשמעה מפתה, ועכבר השדה קיבל אותה בשמחה והם יצאו לדרך.

כשהגיעו העירה נכנסו לדירה שגר בה עכבר העיר. הם עלו על השולחן ומצאו שם מעדנים ממש: גבינות, בשר, ירקות, פירות ושאריות של עוגה. כן, חשב לעצמו עכבר השדה, חברי צודק, הוא אינו צריך לאכול תמיד חיטה ושעורה, כאן יש לו מכל טוב.

העכברים התחילו לאכול, ופתאום שמעו רעש. מישהו נכנס אל החדר. השניים נבהלו מאוד ומיהרו להסתתר בסדק שהיה בקיר.

לאחר זמן־מה היה שוב שקט בחדר והשניים טיפסו שוב אל השולחן לאכול. הם טעמו מעט מן הגבינה ואז נפתחה הדלת ושוב נכנס מישהו לחדר. בלית ברירה קפצו השניים שוב מן השולחן ישר אל הסדק שבקיר.

עכבר השדה הבין שלא יוכל לשבוע מן הארוחה וליהנות ממנה ואמר לעכבר העיר:

"אני מודה לך על ההזמנה, אבל אני חוזר לביתי. אומנם בשדה אין מעדנים ועליי להסתפק בגרגירים, אבל לפחות אוכל ואהיה שבע בלי לברוח, בלי להסתתר בחורים ולחיות בפחד כל הזמן.

1. מהי נקודת הראות של עכבר העיר? מה היה הכי חשוב מבחינתו?

2. מהי נקודת הראות של עכבר השדה? מה היה הכי חשוב מבחינתו?

3. מהו הרעיון המרכזי, המסר, של המשל לפי תגובתו של עכבר השדה?

4. חשבו על מצב שבו בני אדם נאלצים להתנהג כמו עכבר העיר וכמו עכבר השדה וכתבו אותו. הסיפור שלכם אינו צריך להיות קשור באוכל ובבריחה לסדקים בקיר.

המסקנה או מוסר ההשכל של הסיפור הזה כתוב בפסוק מספר משלי:

טוֹב פֶּת חֲרָבָה וְשִׁלוֹה בֶּה מִבֵּית מַלְאָךְ
זְבַחֵי רִיב

1. בדקו במילון את המשמעות של המילה 'פת' ושל המילה 'קרב'.

פת = _____ = קרב = _____ זבחי ריב = מריבות

2. כתבו את הפתגם במילים שלכם.

3. הפתגם מבטא את נקודת הראות של עכבר העיר או את נקודת הראות של עכבר השדה?

לבחירתכם (בחרו שתי משימות לפחות):

4. לאחר שעכבר השדה הלך לדרכו והגיע לשדה הוא פגש את חבריו וסיפר להם על החיים

בעיר. ודאי היו להם שאלות רבות. כתבו את השיחה ביניהם, אפשר בעלילון (קומיקס).

5. גם עכבר העיר נפגש עם כמה מחבריו. מה הם אמרו זה לזה? אפשר בעלילון.

6. המחזיו את המשל.

7. ציירו את עכבר העיר ואת עכבר השדה. הראו את ההבדלים ביניהם.

8. מומלץ לקרוא גם את גרסתו של אפרים סידון למשל על עכבר העיר ועכבר הכפר.

איזופוס סיפר את המשלים שלו ביוון, לה פונטן כתב את המשלים שלו בצרפת, קרילוב כתב את משליו ברוסיה, ומשלים דומים לשלהם יש באגדות חז"ל ואצל עמים אחרים בכל העולם.

9. שוחחו בכיתה: מדוע בכל מקום נכתבו משלים שיש להם אותו מסר ואותו מוסר השכל?

מושגים: נקודת ראות / נקודת השקפה / זווית ראייה; חופש

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך, היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

שם העצם מציין את שמו של עצם, שם התואר מתאר את העצם, והפועל מציין פעולה שהעצם (מישהו או משהו) עושה, מה שקורה למישהו או למשהו או מצב. לדוגמה: שברת, אכלנו, חשבו, הרגשתם...

לפועל מצטרפים **כינויי גוף** כדי לדעת מי עושה את הפעולה. כינויי הגוף האלה נקראים 'מוספיות' והם מציינים גם את **הזמן** שהדברים מתרחשים בו: עבר – אם הדברים כבר קרו, עתיד – אם הם עדיין לא קרו והווה – אם הם קורים עכשיו.

בזמן עבר המוספיות באות **אחרי** הפועל והן נקראות 'סופיות'; בעתיד הן באות **לפניו** והן נקראות 'תחיליות'.

הפעלים נחלקים לשבעה 'בניינים'. הם נחלקים לזוגות של פעלים פעילים ומולם פעלים סבילים: בניין **פָּעַל** (קל) – **שָׁבַר** ומולו בניין **נִפְעַל** – **נִשְׁבַּר**; בניין **פָּעַל** (פיעל) ומולו בניין **פִּעַל** (פועל): **סָפַר** (סיפר) – **סִפְּרָה** (סופר); **הִפְעִיל** ומולו **הִפְעֵל** (הופעל): **הִקְפִּיד** – **הִקְפִּידוּ** (הוקפד); **הִתְפַּעֵל** (בניין חוזר, הדדי) – **הִתְלַבֵּשׁ**.

דוגמות: אבא שבר כוס – פעיל. אבא עשה משהו ולכן משהו קרה.

הכוס נשברה – סביל. משהו קרה.

סבתא סיפרה סיפור – פעיל.

הסיפור סופר – סביל.

המורה הכתיבה הכתבה – פעיל.

ההכתבה הוכתבה – סביל.

בניין התפעל הוא בניין מיוחד. יש לו שני תפקידים:

א. הוא מציין פעולה שחוזרת אל מי שעשה אותה. למשל: הילד התלבש. הילד עשה את הפעולה, אבל הפעולה לא עברה אל מישהו אחר אלא חזרה אליו: הוא הלביש את עצמו.

ב. הוא מציין פעולה הדדית, יש בה שני 'שותפים'. מישהו עשה משהו למישהו אחר, והאחר עשה לו את אותו הדבר לפעמים באותו הזמן. למשל: נורית התחבקה עם הנכדה שלה. הן חיבקו זו את זו באותו הזמן; נורית התכתבה עם חברתה גלנדה שגרה באנגליה. נורית כתבה לגלנדה וגלנדה כתבה לנורית אבל לא באותו הזמן.

1. הינה רשימת פעלים. לצד כל אחד מהם כתבו אם הוא פעיל (פ) או סביל (ס) או הדדי (ה):

נשמע, צייר, כתב, התחנן, נאכל, הקליט, התרחץ, למד,
קרא, נמשך, הובטח, הורגל, הרגיז, נקרע, תוקן, נבחן,
התבלט, התלבט, תפר, נתפר

הערה: זה הכלל, אבל יש לו יוצאים מן הכלל רבים.

• הגופים נחלקים לחמישה ביחיד ולחמישה ברבים:

אני – מדבר/מדברת (גוף ראשון)	אנחנו – מדברים/מדברות (גוף ראשון)
אתה – נוֹכַח (גוף שני)	אתם – נוֹכַחִים (גוף שני)
את – נוֹכַחַת (גוף שני)	אתן – נוֹכַחוֹת (גוף שני)
הוא – נִסְתַּר (גוף שלישי)	הם – נִסְתַּרִים (גוף שלישי)
היא – נִסְתַּרַת (גוף שלישי)	הן – נִסְתַּרוֹת (גוף שלישי)

3. הסבירו בעל פה מדוע קראו כך לשמות הגופים.

4. מצאו במרשתת את לוח נטיית הפועל של האקדמיה ללשון העברית. בחרו שורש כלשהו בבניין כלשהו, העתיקו את הפעלים והדגישו בצבעים את הסופיות של זמן עבר ואת התחיליות של זמן עתיד.

דוגמה: השורש הנטייה בבניין נפעל של השורש כ-ת-ב

עבר

- אני נכתבתי
- אתה נכתבת
- את נכתבת
- הוא נכתב
- היא נכתבה
- אנחנו נכתבנו
- אתם נכתבתם
- אתן נכתבתן
- הם נכתבו
- הן נכתבו

עתיד

- אני אכתב, אכתב אנחנו נכתב
- אתה תכתב אתם תכתבו
- את תכתבי אתן תכתבו / תכתבנה
- הוא יכתב הם יכתבו
- היא תכתב הן יכתבו/ תכתבנה

הווה

- יחיד נכתב רבים נכתבים
- יחידה נכתבת רבות נכתבות

ציווי

- אתה הכתב אתם/אתן הכתבו
- את הכתבי אתן הכתבנה

לעיתים קרובות שומעים וקוראים משפטים כאלה :

ילדים, **פנסו** הביתה; **פנסו** לכיתה; **פנסו** לאתר במרשתת ועוד.
מי שאומר את זה מבקש מאחרים שייכנסו למקום כלשהו. ייכנסו בעתיד, ומה הוא עשה
אתמול? אתמול הוא נכנס. זאת צורה בבניין נפעל.

4. בדקו בטבלה מהי צורת הציווי הנכונה וכתבו אותה כאן :

בניין נפעל _____ ולא כנסו.
צורת הציווי של נשמר _____ של נבדק _____

של נזהר _____ של נזכר _____
לכן הצורה הנכונה בציווי של נכנס היא
אתה _____, את _____, אתם ואתן _____

לפועל 'פנסו' משמעות אחרת. אתמול הוא **כינס**, כלומר קיבץ, ריכז, והבניין - _____ .
לדוגמה: הרועה **כינס** את העדר; המורה **כינסה** את התלמידים באולם ההתעמלות.

רוב הפעלים בעברית מורכבים משלוש אותיות שורש, ומהן נגזרות משפחות מילים. לפעמים מאותו שורש נגזרות יותר ממשפחות מילים אחת. (על משפחות מילים תוכלו ללמוד בחומר לכיתה ג').

כלל מסי 1: בכל הפעלים בזמן עבר, בכל הבניינים, **הסופיות** שמציינות את הגוף אינן משתנות: מדבר/מדברת (אני) - **ת**; נוכח (אתה) - **ת** (בלי ה"א בסוף); נוכח (את) - **ת**; נסתר (הוא) - אין סיומת; נסתר (היא) - **ה**; מדברים/מדברות (אנחנו) - **נ**; נוכחים (אתם) - **ת**; נוכחות (אתן) - **ת**; נסתרים (הם) נסתרות (הן) - **ן**

כלל מסי 2: בכל הפעלים בזמן עתיד, בכל הבניינים, **התחיליות** שמציינות את הגוף אינן משתנות: מדבר/מדברת (אני) - **א**; נוכח/נוכחת (אתה/את) - **ת**; נסתר (הוא) - **י**; נסתרת (היא) - **ת**; מדברים ומדברות (אנחנו) - **נ**; נוכחים/נוכחות (אתם/אתן) - **ת**; נסתרים (הם) - **י**; נסתרות (הן) - **ת**. כדי שיהיה קל לזכור אותם הם נקראים בקיצור אותיות אית"ן.

אלה הכללים ואין יוצאים מן הכללים האלה.

6. ציירו עשרה בתים בעלי גג משולש. בכל בניין שבעה חלונות. על הגג של כל בניין כתבו את שם הבניין הדקדוקי (פועל, הפעיל וכדומה) ואת הזמן (עבר, או עתיד) ובכל חלון כתבו פועל אחד ששייך להם - בכל אחד בגוף אחר. אתם תבחרו את השורשים.

הפעלים נחלקים לשבע תבניות קבועות על פי הבניינים.

הינה התבניות של כל בניין בעבר נסתר (הוא) :

פָּעַל (קל) נִפְעַל נִפְעַל

פָּעַל (פיעל) פֻּעַל (פועל) פֻּעַל

הִפְעִיל הִפְעִיל הִפְעִיל (הופעל) הִפְעִיל

הִתְפַּעֵל הִתְפַּעֵל

כלל מטי 3: השמות של הבניינים מתאימים בצליל שלהם לצליל של הפעלים: שָׁאֵל - פָּעַל; נִשְׁבַּר - נִפְעַל; סִיפַר - פִּיעַל; שׁוּפֵץ - פּוּעַל; הִכְרִיג - הִפְעִיל; הִתְקַדַּם - הִתְפַּעֵל.

אם רוצים לדעת לאיזה בניין פועל מסוים שייך צריך לשאול: **מה הוא עשה אתמול**. למשל: אתמול אנחנו שמרנו. מה הוא עשה אתמול? הוא שמר = פָּעַל; מחר את תלמדי, ומה הוא עשה אתמול? הוא למד = פָּעַל. מחר אתה תתקדם ואתמול הוא התקדם - בניין הִתְפַּעֵל. אין יוצאים מן הכלל הזה.

6. השלימו את החסר :

מחר (עתיד)	אתמול (עבר) הוא	הבניין	השורש
אתם תתפרצו			
הם יפרצו			
אתן תכבושנה			
הם יישברו			
אני אשמח			
הם ישתמשו			
אתה תיפתח			
אנחנו נאלף			
אתם תתקבלו			
אנחנו נצלם			

			אני אתפקד
			אני אשפץ
			אנחנו נשתבץ
			אתם תתכנסו
			אתה תיכנס
			הם יכנסו
			אתם תכבסו
			אתן תגהצו
			הם ילבשו
			אנחנו נבדוק

בכל בניין יש לפעלים משמעות קצת אחרת.

למשל: **קָתַב** – מישהו החזיק עט בידו ועשה את פעולת הכתיבה.

נִקְתַּב – פעולת הכתיבה נעשתה. לא ברור או לא חשוב מי עשה אותה.

כָּתַב (פיתב) – הפנה למישהו מכתב או הודעה.

כָּתַב (פוטב) – היה אחד ממקבלי המכתב או ההודעה.

הִקְתִּיב – גרם למישהו אחר לכתוב.

הִקְתֵּב (הוכתב) – משהו שהכתיבו. לא ברור או לא חשוב מי עשה את הפעולה.

הִתְקַתֵּב – שלח מכתבים למישהו וקיבל מכתבים ממנו.

לא מכל השורשים נגזרים פעלים בכל הבניינים.

למשל, מן השורש ל-ב-ש לא נגזרים פעלים בבניינים פיעל ופועל (ליבש ולוֹבֵש)

מן השורש ק-פ-ץ לא נגזרים פעלים בבניינים נפעל והתפעל.

בפעלים שאות השורש הראשונה שלהם גרונית (א, ה, ח, ע) קורה שהניקוד משתנה מעט.

למשל: אני אכתוב אבל אני אוֹכֵל; אני אוֹמֵר... (ולא אני יכתוב, יאכל, יאמר!)

אני אֶקְתֹּב אבל אני אֶעֱבֹד, אתה תִּכְתֹּב אבל אתה תִּעֲבֹד...

הוא הִכְתִּיב הִלְבִּישׁ, הִדְבִּיק, אבל הוא הִחְשִׁיב, הִחְלִיט, הִחְזִיר...

הוא הִכְתִּיב אבל הוא הִעֲבִיר, הִעֲמִיד...

7. כתבו באילו בניינים אפשר להשתמש בשורשים האלה:

ש-מ-ש; ש-ב-ר; ק-פ-ץ; ק-ל-ח; ח-ל-ק; ק-ש-ב; פ-ק-ד; ש-ת-ל; ק-ש-ר; צ-
מ-ח; ר-ב-ץ; ר-ק-ד; ב-ד-ק; כ-ת-ב; ר-ש-ם

חשוב לדעת ולזכור

אולי שמתם לב שבזמן האחרון כבר לא 'כותבים' שום דבר רק 'רושמים', ואולי גם אתם נוהגים כך: "רשמתי לו פתק." "כל החשובות שרשמתי במבחן היו נכונות."

אבל יש הבדל בין 'לכתוב' לבין 'לרשום'. "הפועל 'לרשום' קשור בתרשימים, ברישומים – ציור בעיפרון (או בפחם) ובהכנת רשימות, למשל: רושמים את מה שצריך לקנות בחנות, רושמים כתובת או מספרי טלפון, תזכורת ביומן, הערה ביומן המורה" (האקדמיה ללשון העברית). בקיצור, הפועל 'רשום' קשור ברשימות (בעיקר קצרות וזמניות) ולא בכל כתיבה. לא רושמים חיבור, מכתב, מאמר, סיפור וכיוצא באלה אלא כותבים אותם.

8. כתבו מהו הפועל 'המסתתרי' בכל שורש, בניין, זמן וגוף ומהי משמעותו:

השורש	הבניין	הזמן	הגוף	הפעל	המשמעות
ד-ב-ר	נפעל	עבר	מדברים		
ח-ש-ב	נפעל	הווה	רבים		
ח-ש-ב	הפעיל	הווה	רבים		
ח-ש-ב	פֿעל	הווה	רבים		
ל-מ-ד	פיעל	עתיד	נסתרים		
ק-ב-ל	התפעל	עבר	נוכחות		
ס-פ-ר	פועל	עתיד	נסתרות		
ס-פ-ר	נפעל	עתיד	נסתרות		
ס-פ-ר	פיעל	עתיד	נסתרות		
ס-פ-ר	התפעל	עתיד	נסתרות		
ש-מ-ר	פעל (קל)	הווה	יחידה		
ע-מ-ד	הפעיל	הווה	מדברות		
ע-מ-ד	נפעל	הווה	מדברות		
ב-ק-ש	התפעל	עבר	נוכחים		
ש-ת-ק	פועל	הווה	יחיד		
ש-ת-ק	הופעל	הווה	יחיד		
ח-ר-ש	פעל (קל)	עבר	נסתר		

ח-ר-ש	נפעל	עבר	נסתר
ח-ר-ש	הפעיל	עבר	נסתר
ח-ר-ש	התפעל	עבר	נסתר

9. בדקו אם השורשים שחוזרים יותר מפעם אחת שייכים לאותה משפחת מילים, וכתבו מהי המשמעות של כל אחד מהם.

10. לצד השורש של העץ כתבו : פ-ק-ד ; לצד הגזע כתבו נפעל ; לצד אחד הענפים כתבו : עבר ; לצד ענף אחר כתבו : מדברים. מעל צמרת העץ כתבו : נְפִקְדְנוּ

11. העתיקו את העץ לכל פועל :
 תרחצנה, תתפרנה, זרמתם, חולמים, נקבעים, ישמרו,
 התכוץ, התפרצתו, מתקלחים, תספרנה, יתקבלו,
 תלמדנה, נשכחתם, תבהלו, רעדתם, שלבנו, נתפשט,
 נרדמתן, תבקשו, התחבקנו

היא והוא מאת דתיה בן דור

מאז ומתמיד שפתנו העברית
 ידעה להבחין בינו לבינה.

יש מלים לה בשבילו,
 יש מלים לה בשבילה,
 ורק צריך לבחור את המלה הנכונה.

כי בת איננה בן

ובן איננו בת

ולכל אחד מגיע יחס מיוחד!

_____ היא תינקת והוא -

_____ היא מתוקה והוא -

_____ הוא בוכה והיא -

_____ הוא שמח והיא -

_____ הוא משגע והיא -

_____ הוא מרבע והיא -

_____ הוא עגל והיא -

_____ הוא חתן והיא -

כי בת איננה בן

ובן איננו בת

ולכל אחד מגיע יחס מיוחד!

_____ היא חשובה והוא -

_____ שמה כרובית ושמו הוא

_____ הוא גנדרן והיא -

_____ הוא פסנתרן והיא -

_____ היא כחלה והוא -

_____ היא תרנגלת והוא -

_____ היא שלו והוא -

היא אשתו והוא – _____

כי בת איננה בן

ובן איננו בת

ולכל אחד מגיע יחס מיוחד!

הוא מטרלל והיא – _____

הוא משתולל והיא – _____

הוא צורח והיא – _____

הוא בורח והיא – _____

הוא מבטיח והיא – _____

הוא נסיון והיא – _____

היא גברת והוא – _____

הוא חמור והיא – _____

כי בת איננה בן

ובן איננו בת

ולכל אחד מגיע יחס מיוחד!

1. קראו את החלק הראשון של כל משפט והשלימו את השני במקהלה.
2. השלימו את המילים החסרות.
3. לצד כל מילה מודגשת כתבו את התפקיד שלה במשפט: ש"ע (שם עצם), ש"ת (שם תואר) או פי (פועל).
4. חזרו וקראו את השיר – הבנים יקראו את מה שכתוב בנסתר (הוא) והבנות – את מה שכתוב בנסתרת (היא).

5. חלקים מן השיר אפשר להציג בפנטומימה ובציור על הלוח. הציגו ובקשו מחבריכם למצוא לאיזה זכר ולאיזו נקבה התכוונתם.
6. מצאו את המילים שאפשר לכתוב בכתוב מלא והעתיקו אותן.
7. מי שירצה, יוכל להוסיף בתים לשיר'.

החמור והאיכר מעשייה

איכר הפקיד את חמורו לשמור על הירקות בגינתו כדי שיוכל לגרש ממנה עורבים ואנקורים שלא הפסיקו לחבל ביבול.

החמור היה ישר וצדיק ולא אכל מן הירקות וגם עבד קשה מאוד והבריא את העופות, אבל...

כשחזר האיכר לבדוק מה קורה בגינה שלו

ראה שלא הרוויח דבר מן העזרה של החמור, השומר הנאמן, כי כשהבריח החמור את המזיקים הוא דהר מקצה לקצה, עבר על כל ערוגה, דרך, מעך, רמס הכול עד שמן היבול לא נותר זכר.

כשראה האיכר את מה שעשה החמור הוא גער בו וחבט בו במקל.

1. העתיקו את הפעלים שתמצאו במשל הזה.
2. בפעלים מבניין הפעיל בעבר הוסיפו חיריק מתחת לאות ה"א.

3. קראו את המשל בהטעמה והקפידו להגות נכון את הפעלים.

4. מדוע הכה האיכר את החמור? _____

5. והחמור – הוא היה ראוי לעונש הזה? נמקו.

6. מדוע נבחר החמור להיות הגיבור של המשל הזה?

7. מי באמת היה הטיפש במשל הזה? נמקו את תשובתכם.

8. קראו בתנ"ך את הסיפור על אתונו של בלעם (ספר במדבר פרק כב מפסוק כ"א עד פסוק ל').

9. עבדו בזוגות או בקבוצות וכתבו את הסיפור במילים שלכם.

אתונו של בלעם רצתה להציל את בלעם, והחמור של האיכר רצה להציל את גינתו של האיכר. שניהם היו נאמנים לבעליהם.

10. כתבו שיחה בין החמור לבין האיכר לאחר שהאיכר הכה אותו א שיחה בין החמור של האיכר לבין אתונו של בלעם.

11. הכינו ספר כיתתי של כל השיחות האלה.

רבים יכלו לרכוש בינה,
לולא חשבו... כי כבר
ישנה.

12. מה משמעותו של המכתם הזה?

13. שוחחו עליו בכיתה. נרְאָה לכם שהוא נכון? הביאו דוגמות מחיי היום-יום.

שירות דוב על פי ז'אן לה פונטן

אדם נכנס לחורשה גדולה. הוא התפעל מהנוף שראה: פינות של דשא, ופלג זורם, אבל דבר אחד היה חסר לו. הוא היה בודד, חסר לו חבר.

הלך האיש ליער הקרוב לחפש חברים, אבל ביער יש רק חיות. ובאמת פגש האיש בדוב.

האיש הסיר את הכובע מראשו וקד קידה לדוב, והדוב הושיט אליו את כף רגלו לאות ברכה.

לאט לאט הם התיידדו ולא נפרדו עוד זה מזה. האיש היה מרוצה מאוד מן החברות הזאת. הדוב הוכיח שהוא חבר טוב ונאמן מאוד.

ביום שרבי אחד טיילו שניהם ביער ובשדות והאיש התעיף מאוד. הדוב הנאמן ראה שחברו זקוק למנוחה. הוא אמר לאיש: "שכב כאן על הדשא וחטוף שינה קלה, ואני אשמור שלא יקרה לך שום רע."

האיש סמך על הדוב קיבל את עצתו, שכב, פיהק ונרדם. והדוב עמד על ידו ושמר כמו שהבטיח.

פתאום הופיע זבוב ונח על אפו של האיש. מן האף עבר אל הקרחת. הדוב נפנף בכפו וניסה לגרש את הזבוב, אבל הזבוב חזר שוב ושוב. הדוב החליט שאין ברירה, צריך להיפטר מן הזבוב הטרדן.

את התחריט הזה יצר הצייר והתחריטאי הצרפתי גוסטב דז'רה. דורה חי במאה התשע עשרה והיה ידוע בציוריו ובתחריטיו בנושאים מן התנ"ך.

כאשר טייל לו הזבוב על מצחו של האיש והפריע לו לישון, הושיט הדוב את כפו והזבוב ברח, אך מייד שב והתיישב על קרחתו של האיש. שוב ושוב גירש הדוב את הזבוב העקשן והטרדן, ושוב ושוב חזר הזבוב אל הקרחת. אז לקח הדוב אבן גדולה, וכיוון אותה אל הזבוב הטרדן. הוא הכה פעם אחת ופעמיים והצליח להרוג את הזבוב.

תחריט של האומן הצרפתי ז'אן פֶּסְקֵיֶה

1. המשיכו את המשפט האחרון של המשל.

2. קראו לפני חברי הכיתה את המשפט שכתבתם.

מרוב אהבה ונאמנות הרג הדוב את הזבוב וגם את האיש. ולכן כאשר הכוונות טובות, ורוצים לסייע למישהו אבל בסופו של דבר גורמים לו נזק, אומרים שנעשה לו **שירות דוב**. שירות דוב נעשה ניב, ואי אפשר לשנות את המילים שבו ולהגיד, למשל, שירות חמור, ולכן נאמר שגם החמור במשל על האיכר עשה לאיכר שירות דוב.

3. איך אתם הייתם פותרים את הבעיה של הדוב?

4. הציעו שניים או שלושה נמשלים למשל הזה.

5. לדעתכם, הדוב היה באמת חבר נאמן? מה הייתה נקודת הראות שלו?

6. אילו היה האיש נשאר בחיים, מה הוא היה אומר לדוב? מה הייתה נקודת הראות שלו?

7. אפשר לשער שגם החמור של האיכר וגם הדוב היו אומללים אחרי מה שהם עשו. כתבו שיחה ביניהם.

8. איזה לקח שני הסיפורים מלמדים אותנו?

ובלשון הפתגמים:

הדרך ליהנות מצפה סוסות טובות

משמעו של הפתגם הזה הוא שמעשה שהיה אמור להביא תועלת גרם בסופו של דבר לאסון.

9. ולקח נוסף: _____

מושגים: טיפשות, נאמנות, חברות

להיעזר בהקשר

פרק מס' 6 :

קורה שכאשר קוראים טקסט נתקלים במילה לא מובנת. כמובן, אפשר לפתוח מילון ולבדוק את משמעותה, אבל לא תמיד זה עוזר, כי לפעמים לאותה מילה יש כמה משמעויות. איך נדע לבחור את המשמעות המתאימה? לשם כך צריך להיעזר בהקשר.

א. המשמעות של מילים קשות בעברית על פי ההקשר

הקשר הוא הדברים שקשורים בעניין מסוים ושקרובים אליו בטקסט – בסביבתו, מלפניו ומאחוריו.

1. דוגמה: אב

- כיבוד אב ואם הוא מצווה חשובה מן התורה. מהוה אב?
- אב הוא אחד מחודשי הקיץ, ולכן אין לימודים בבית הספר.
- חשוב שבאוכל שאנחנו אוכלים יהיו כל אבות המזון.

בשלושת המשפטים כתובה המילה 'אב', אבל בכל אחד מהם יש לה משמעות אחרת. איך אפשר להבין אותה? על פי ההקשר: צריך לכבד את ההורים ולא את החודשים, לכן במשפט הראשון 'אב' הוא אחד ההורים. המילה 'חודשי' במשפט השני מספרת לנו שכאן לא מתכוונים להורה אלא לשם של חודש. אב הוא החודש האחד עשר בלוח השנה העברי. 'אב מזון' הוא כל אחד מן החומרים הבסיסיים שהמזון שלנו מורכב מהם.

(א) מצאו במילון את המילה 'אב' וכתבו את שמותיהם של חמשת אבות המזון.

(ב) עכשיו תורכם:

- האישה התעלפה והובאה לבית החולים. אחת האחיות טיפלה בה מייד.

- לחברי הטוב ביותר יש אח אחד ושתי אחיות.

(ג) צבעו את מילת ההקשר (או את מילות ההקשר) של המשפט הראשון בירוק ושל השני – בקגול.

יש מילים שאין להן כמה משמעויות, אבל אם לא מבינים אותן, אפשר להיעזר בהקשר וגם בשורש שלהן.

2. המילה: בית

(א) צבעו את מילות ההקשר של המילה 'בית' בכל משפט בצבע אחר.

(1) התקשרתי לחבר שלי אבל הוא לא ענה. כנראה הוא לא בבית.

- (2) ביום שישי כל בני הבית מתאספים לסעודה חגיגית.
 (3) כל ילד ילמד בעל פה בית אחד של השיר לפי בחירתו.
 (4) שלמה המלך בנה את הבית הראשון, והבבלים הרסו אותו.
 (ב) מה המשמעות של המילה 'בית' בכל אחד מן המשפטים? אל תיעזרו במילון.

3. המילה: גבר

(א) כתבו את משמעותן של המילים האלה על פי ההקשר:

(1) בקיבוץ ובמושב מתעוררים בבוקר כאשר שומעים את קריאת הגבר.

_____ = גבר

(2) בתור בקופת החולים ישבו אישה וגבר וחיכו לתורם. גבר = _____

(ב) (1) הכלה הלכה עם אימה לבחור בד לשמלת החתונה שלה. בד = _____

(2) מן הבדים של העץ הזה עושים קורות ומוטות. בד = _____

(ג) (1) הוא הרביץ לילד קטן ממנו. גיבור גדול! גיבור = _____

(2) איזהו גיבור הכובש את יצרו. גיבור = _____

(3) בסיפור הזה יש שני גיבורים – אחד טוב ואחד רשע. גיבור = _____

(4) בהיתקלות עם המחבלים סיכן החייל את חייו והציל אזרחים רבים.

_____ = גיבור

(ד) (1) הילד נפל והשפה שלו נפצעה. שפה = _____

(2) אני לא מבין את השפה שאתה מדבר בה. שפה = _____

(ה) (1) בשביל ללקק גלידה צריך להוציא את הלשון. לשון = _____

(2) עברית היא לשון עתיקה מאוד. לשון = _____

(ו) (1) גיל שלוש הוא גיל חמוד מאוד ודי קשה. גיל = _____

(2) הילדים קיבלו את פניו של האורח בגיל ובששון. גיל = _____

(ז) (1) השורשים של העץ ששתלו בגינה שלנו עדיין לא עמוקים.

_____ = שורש

(2) לכל משפחת מילים בעברית יש שורש משותף. שורש = _____

(3) השורש הריבועי של 4 הוא 2. שורש = _____

(ח) (1) לכל ילד יש עשרים שיניים, ולאדם בוגר יש שלושים ושתיים שיניים.

שן = _____

(2) במסרק שלי נשברו שתי שיניים. שן = _____

(ט) בחנוכה אנחנו מדליקים נרות לזכר נס פך השמן, וביום העצמאות אנחנו תולים נס בחלון. נס 1 = _____ נס 2 = _____

(י) קראו את המשפט המשעשע הזה: אישה נַעְלָה נַעְלָה נַעְלָה, נַעְלָה את הדלת בפני בעלה.

(1) כתבו את המשמעויות של המילה 'נעלה' שכתובות בו:

נעלה = _____ נעלה = _____

נעלה = _____ נעלה = _____

(2) כתבו את ה'סיפור' מחדש במילים אחרות.

(יא) מהי המילה היוצרת את ההקשר בכל אחד מן המשפטים? (אולי יש יותר

ממילה אחת.) _____

4. היעזרו בהקשר וכתבו את המשמעות של המילים המסומנות:

(א) כאשר צריך לכתוב סיכום או תמצית של חומר לימוד כלשהו, אפשר להקל את העבודה אם מצלמים או מדפיסים אותו, ובזמן שקוראים אותו משתמשים במדגש כדי לסמן את המשפטים העיקריים. מְדַגֵּשׁ = _____

(ב) סבתא סיפרה לי שכאשר היא הייתה ילדה, לא היו מצבעים. היו רק צבעי עיפרון צבעי מים וצבעי שמן. אני אוהבת מאוד להשתמש במצבעים, כי הצבעים שלהם חזקים ויפים. מְצַבֵּעַ = _____

(ג) בקיץ אני אוהב מאוד לשתות קציפים. הם קרים ומרווים. בעיקר אני אוהב מאוד קציף חלב. קְצִיף = _____

(ד) כשהייתי קטנה אהבו ילדים רבים לנסוע בגלגיליים ובגלגיליות. אחר כך שנים רבות לא ראו אותם בשום מקום. היום הגלגיליות שוב באופנה, וגם הגלגיליים נעשו שוב אופנתיים, אבל היום נוסעים בהם אנשים עצלים, כי הגלגיליים ממונעים ולא צריך להתאמץ כדי להניע אותם. גְלַגְלִיּוֹת = _____ גְלַגְלִיּוֹת = _____

(ה) כל ההמצאות החדשות שינו ממש את העולם. עד לפני עשרים או שלושים שנה התכתבו האנשים במכתבים ושלחו אותם בדואר. בין הכתיבה לתשובה חלפו ימים רבים.

אחר כך האמצעים השתכללו. היום אנשים שולחים כל הזמן מסרונים. אבל הבעיה היא שהם כותבים מסרונים גם בשעת הנהיגה, וכך הם מסכנים גם את עצמם וגם אחרים. אסור לְמַסְרֵר בזמן נהיגה! מְסָרוֹן = _____

לְמַסְרֵר = _____

(ו) כאשר צוללים חשוב שקצה הצנרן יהיה מעל המים כדי שיהיה אפשר לנשום.

צָנְרָן = _____

(ז) בעבר היה בארץ רק ערוץ טלוויזיה אחד. היום יש ערוצים רבים ואנחנו משלטטים ועוברים מערוץ לערוץ כדי למצוא את התוכנית המעניינת אותנו ביותר.

מְשַׁלְטָטִים = _____

(ט) יש אנשים שלא יכולים לצפות בסרט בלי לאכול פצפוצי תירס.

(י) פְּצִפּוּצֵי תִירֵס = _____

(יא) לא רק ילדים אוהבים להרכיב תצורה, יש גם מבוגרים שאוהבים לעשות את זה, אבל הם מרכיבים תצרפים שיש בהם מאות חלקים. תְצָרָף = _____

(יב) אנשים קשישים רבים שגרים לבדם בבית. קשה להם ללכת ואין להם עם מי לשוחח. הם

גלמודים מאוד. גְלְמוּד = _____

(יג) בחצר בית הספר פרצה תגרה קשה בין שני ילדים בגלל כדור.

תְגָרָה = _____

(יד) בתבשיל הזה חסרים תבלינים. הוא ממש תפל. תְפֵל = _____

הערה: חשוב להבחין בין תפל לטפל. טפל = לא עיקרי, לא חשוב

ב. 'קשקשת' – בלועזית: ג'יבריש

עד עכשיו התבקשתם למצוא על פי ההקשר משמעות של מילים שקיימות בעברית. עכשיו אתם מתבקשים למצוא על פי ההקשר את המשמעות של 'קשקושים', מילים שלא קיימות בעברית, לכן לא תוכלו להיעזר במילון. אבל אתם יכולים בהחלט להפעיל את כישורי החשיבה שלכם ולהצליח.

לדוגמה: קשקשת = ג'יבריש, מילה שהיא קשקוש, שלא קיימת בשפה.

1. קראו את המשפטים או את הקטעים בעיון.

2. בכל משפט או קטע תיתקלו בקשקשת אחת (או שתיים). חשבו היטב וכתבו במקום כל קשקשת את המילה המתאימה בעברית על פי ההקשר.

דוגמה: הוא גר בחדר קטן. בחדר הזה היו כמה רהיטים שנחוצים לכל אדם: שיפון, כיסא, שולחן וגם ארון.

כדי לפתור את ה'חידה' צריך להבין שמדובר ברהיט, כי כתוב שבחדר היו כמה רהיטים, וגם השמות של כמה מהם מפורטים. קוראים מה היה בחדר וחושבים איזה רהיט שאינו כתוב ברשימה נחוץ לכל אדם. כל אדם צריך לישון. לכן שיפון = מיטה.

(א) האישה הזאת עונדת הרבה מאוד משכולים יחד: צמידים, טבעות, עגילים, תליונים ואפילו נזמים. משכולים = _____

(ב) הכלב נובח. _____

החתול מחסקל. מחסקל = _____

(ג) האלון, האורן והברוש הם קלסים הגדלים בארץ ישראל. קלסים = _____

(ד) הפרה ממליטה עגל, התרנגולת מטילה חרינה. חרינה = _____

(ה) הכלב גר במלונה, הסוס גר באורווה, התרנגולת גרה בלול והפרה גרה _____

בחקש. חקש = _____

(ו) האדם מדבר; הסוס מלטיש; החמור משקרש; _____

מלטיש = _____ משקרש = _____

(ז) בבית של המורה יש קרצים יקרים: שולחן עתיק, ארון מקושט בציורים וגם ספה מפוארת. קרצים = _____

(ח) שלמה ויוסף הם חברים טובים, אבל הם גם גמשחים מאוד. הם לא אוהבים לוותר זה לזה. גמשחים = _____

(ט) כאשר השמיים בהירים מזג האוויר נעים, אבל כאשר הם ממושקלים מאוד, סימן שעומד לרדת גשם. ממושקלים = _____

(י) ניר נסע לטיול עם יאיר. יאיר הוא השהין שלו, הבעל של אחותו.

(יא) משה לא אוהב לקום מוקדם בבוקר, ללמוד ולהתאמץ. כולם קוראים לו משה החנקיל. חנקיל = _____

(יב) שמואל קם בבוקר מוקדם. כל היום הוא התרוצץ. בערב הוא היה קרדוש מאוד, והלך לישון בלי לאכול ארוחת ערב. קרדוש = _____

יג) בפסח אוכלים מצות. בפורים אוכלים אריטי שוג, ובחג השבועות אוכלים נעטי בדש.

אריטי שוג = _____ נעטי בדש = _____

יד) הַרְפָּקָל נוסע על כבלים. הרכבת נוסעת על חמקים. חמקים = _____.

טו) הבית של מיכל גדול, ויש בו כל מה שצריך. הבית של מרב מולז וכמעט אין בו

רהיטים. מולז = _____

טז) לשפן פרווה חומה קצרה, רגליים קצרות ואוזניים קטנות ועגולות. אין לו זנב.

הגוף של הארנבת ארוך וצר; יש לה זנב עבה. הראש שלה עגול והאוזניים שמוצות מאוד. _____

ג. השלמת מילים חסרות על פי ההקשר - קטעי 'קלוז'

1. קראו את הסיפור.

2. השלימו את המילים החסרות – מילה אחת בכל מקום ריק. בדקו היטב מה כתוב לפני המילה החסרה ומה כתוב אחריה.

יום אחד יצא חוטב עצים אל היער, וכשהתחיל לחטוב נשברה ידית הגרזן שלו. עצי היער שמחו _____¹ גדולה: "יופי! עכשיו החוטב לא _____² לכרות אותנו, הוא לא יגדע את הענפים _____³ ולא יפצע עוד את הגזעים שלנו. אבל חוטב _____⁴ פנה אל העצים: "עצים יקרים, אני מבקש שתעזרו _____⁵ תנו לי רק ענף שכבר התייבש כדי שאוכל לתקן את _____⁶ שלי. אני מבטיח לכם שלא _____⁷ בכס עוד. אלץ לחטוב עצים ב _____⁸ אחר. העצים האמינו לחוטב העצים ונתנו לו ענף אחד. מייד תיקן החוטב את _____⁹ שלו והמשיך _____¹⁰ את עצי היער הנדיבים. "איזה איש כפוי טובה!" אמרו העצים בעצב. הסכמנו _____¹¹ לו, אבל בעצם אנחנו אשמים במה _____¹² לנו."

3. קראו שוב את הסיפור ובדקו אם המילים שהשלמתם מתאימות.

4. איך אפשר לדעת שהסיפור הזה הוא משל? _____

5. הציעו נמשל אחד או כמה נמשלים למשל הזה.

6. העצים אמרו שהחוטב הוא כפוי טובה. למה הם התכוונו?

7. דונו בכיתה בקפיות טובה.

8. חוטב העצים שיקר לעצים. לדעתכם מה יקרה בפעם הבאה שידית הגרזן שלו תישבר?

9. חוטב העצים החזיר לעצים רעה תחת _____ . הסבירו.

10. הלקח מן המשל הזה הוא _____ .

11. את הלקח מן המשל הזה אפשר לנסח בפתגם קצרצר :

ספדהו וחושדהו

12. הסבירו את הפתגם : _____

והינה עוד פתגם שמתאים לסיפור הזה :

איז חכם כבעל
ניסיון

13. הסבירו את הפתגם ומדוע הוא מתאים לסיפור.

14. תנו שם יצירתי לסיפור וכתבו אותו בכותרת.

האריה, מלך החיות, פגש את הדוב, את הקוף ואת השפן. הוא פתח את פיו ו _____¹ את הדוב: "איזה ריח יש ל _____² שלי? הריח ה _____³ ואמר: לפה שלך יש _____⁴ רע מאוד. כעס ה _____⁵ וצעק: "העלבת _____⁶! מגיע לך עונש מוות!" והוא _____⁷ את הדוב המסכן. הקוף ראה את מה שקרה ורצה _____⁸ את עצמו. הוא התחנף אל ה _____⁹ ואמר: "אריה נכבד, לפה שלך יש ריח _____¹⁰, ריח של פרחים. "אתה שקרן!" קרא האריה ב _____¹¹. "ל _____¹² שלי איך ריח נעים. מגיע לך _____¹³ מוות!" והוא טרף גם את ה _____¹⁴ המסכן. השפן ראה את מה שקרה לדוב ולקוף ו _____¹⁵ מאוד. וכשפנה אליו האריה ושאל: " _____¹⁶, ענה לי מייד, _____¹⁷ ריח יש לפה שלי?" ענה השפן: " אדוני המלך, אני מצונן מאוד, ואיני יכול _____¹⁸. הרשה לי ללכת הביתה, וכשאבריך אענה על ה _____¹⁹ שלך. האריה קיבל את הבקשה של ה _____²⁰, אבל מאז השתדל השפן מאוד שלא _____²¹ את האריה.

1. קראו את המשל עד סופו.

2. השלימו את המילים החסרות – מילה אחת בכל מקום ריק. בדקו היטב מה כתוב לפני המילה החסרה ומה כתוב אחריה.

3. קראו את המשל שוב ובדקו אם המילים שהשלמתם מתאימות.

4. הציעו נמשל למשל וכתבו אותו.

קראו כמה מהצעותיכם בכיתה.

5. מה אפשר ללמוד מכך? _____
6. הסיקו אם גם למשל הזה מתאים הפתגם: אין חכם כבעל ניסיון. נמקו את תשובתכם.

7. הסבירו את הפתגם ומדוע הוא מתאים לסיפור.

8. תנו שם יצירתי לסיפור וכתבו אותו בכותרת.

לפני שנים רבות נהגו ההורים לשיר לילדיהם את השיר הקצר הזה:

השפן הקטן שכח לסגור הדלת,

הצטנן המסכן וקיבל נזלת...

וגם את השיר 'זאת הגברת שפנפנית' מאת מרים ילן שטקליס נהגו לשיר, אבל מתברר שבעל החיים שהתכוונו אליו בשני השירים אינו שפן כלל וכלל אלא ארנבון.

1. קראו במקור כלשהו שתבחרו על **שפני הסלע**,

ועל **הארנבון**.

על **הארנבת**,

2. כתבו תמצית על כל אחד מהם, כלומר רק את הדברים החשובים ובמילים שלכם. אל תעתיקו מן המקור.

שני אנשים באו אל השופט למשפט. שניהם אחזו בשטר _____¹ של מאתיים שקלים, וכל אחד טען שהשטר _____². הקשיב השופט לטענותיהם ושאל כל אחד מהם: " _____³ יכול להוכיח שהשטר שלך?" אבל לאיש מהם _____⁴ הייתה הוכחה, והם לא ידעו מה להשיב לשופט.

_____⁵ לא ידע איך לפסוק את דינם של _____⁶, אבל לא הייתה לו ברירה. הוא הרהר _____⁷ אחדות ואז לקח מהם את השטר ויצא _____⁸ החדר. את הדלת השאיר פתוחה מעט כדי שיוכלו _____⁹ את קולו. הוא סיפר לאשתו שיש לפניו _____¹⁰ מסובך מאוד: שני אנשים מחזיקים בשטר אחד וְ _____¹¹ אחד טוען שהוא שלו. אבל איש מהם אינו _____¹² להצביע על סימנים בשטר כדי להוכיח שהוא _____¹³, אף על פי שיש בו סימן ברור: _____¹⁴ קרוע בקצהו האחד.

אחר כך חזר השופט _____¹⁵ שני האנשים, ועוד לפני שאמר מילה קפץ _____¹⁶ מהם ואמר: "אני יכול להוכיח שהשטר שלי, _____¹⁷ לי סימן! הקצה שלו קרוע!" באותו הרגע _____¹⁸ השופט למי השטר שייך. הוא החליק את השטר והניח אותו על השולחן בין שניהם.

על פי 'סיפורי אמונה ומוסרי' בעריכת ד"ר אברהם שטאל, משרד החינוך והתרבות.

1. מדוע יצא השופט מן החדר והשאיר את הדלת פתוחה מעט?

2. איך המעשה הזה עזר לו לפסוק את הדין?

3. תנו שם מעניין לסיפור.

4. כתבו סוף לסיפור: למי היה שייך השטר? נמקו את החלטתכם.

לשופט היה חשוב לפסוק פסק דין צודק. אחת המצוות שלנו היא **צדק צדק תרדוף**.
6. מה המשמעות של האמרה הזאת?

6. לדעתכם, חשוב שהצדק ייעשה רק במשפט או גם בתחומים אחרים? אם כן, באילו?

1. קראו את הסיפור עד סופו.

2. השלימו את המילים החסרות – מילה אחת בכל מקום ריק. היעזרו בהקשר.

מעשייה של יהודי תימן _____

מעשה בחכם שרצה לראות לפי מה בני אדם מכבדים זה את זה.

לבש החכם _____¹ עלוב והלך לחתונה.

ראו האנשים בחתונה את בגדו _____² ולעגו וצחקו לו.

שמע _____³ את הצחוק ולא אמר דבר. מה _____⁴ הלך לביתו

והחליף את _____⁵. הוא לבש גלבייה, שמלה יפה

_____⁶ בעיר עֶדֶן, וחזר ל _____⁷.

ראו כולם את בגדו _____⁸ של האיש וכיבדו אותו, אף על פי שלא הכירו

_____⁹. ואז ישבו כולם לסעודה. האיש מילא את ה _____¹⁰ שלו, החל

להגיש אוכל לבגדיו ואמר: "אֶכְלוּ, בגדיי, אֶכְלוּ!"

_____¹¹ בו האנשים בפליאה ואמרו: "מה אתה _____¹²?"

השיב להם החכם: "בבית הזה _____ 13 של האדם חשובים, ולא האדם עצמו.
לכן האוכל מגיע להם ולא לי."

אני כאן

3. קראו שוב את הסיפור. תנו לחבר לקרוא אותו ולבדוק אם המילים שהשלמתם מתאימות. תקנו את הטעויות, אם היו.

4. סמנו בסיפור את כל הפעלים ואת שמות הפועל.

5. תנו לסיפור שם יצירתי וכתבו אותו בכותרת.

6. מה דעתכם על מעשהו של החכם? _____

7. אילו פתגמים מתאימים להיות הלקח מן הסיפור הזה? כתבו לצד כל פתגם 'כף' או 'לא'.

אי הסתכל בקנקן אלא במה שיש בו

איזהו עשיר? השמח בחלקו.

הוזה מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

החכם – עיניו בראשו.

8. הסבירו את בחירתכם.

9. שוחחו על התנהגותם של האורחים בחתונה עם החכם.

10. בחרו שתי משימות לפחות:

(א) כתבו שיחה בין האורחים בחתונה לבין עצמם לאחר שראו את בגדו העלוב של החכם.

(ב) כתבו שיחה בין החכם לבגד (איך הרגיש הבגד בגלל היחס של האנשים אליו).

(ג) כתבו את תגובתם של האנשים לאחר שראו פתאום את האורח המהודר שלא הכירו.

- (ד) כתבו שיחה בין האנשים אחרי ששמעו את דבריו של החכם.
(ה) ציירו את הפתגם המתאים (או את הפתגמים המתאימים) לסיפור.

הסוס והצפרדע

ירד גשם חזק, ירד ופסקו, המרחבים עוד מטפטפים טיפות מים, הציפורים יצאו כבר מקניהן ומצפצפות ועפות. גם הילדים יצאו מתוך הבתים החוצה והם צוהלים ושמחים.

על שפת שלולית אחת יצאה וישבה לה צפרדע אחת גדולה. היא יושבת לה בשקט ובמנוחה, מתחממת בשמש וחם לה וטוב לה.

ראה ילד אחד את צפרדע, רץ וקרא בקול:

"הנה, ילדים! בואו ותראו דבר מה!"

התקבצו הילדים מסביב לצפרדע.

"מה מכוערת היא!"

"הביטו איך לטשה את עיניה!"

ילד אחד לקח ענף ארוך בידו והתחיל דוקר בו א הצפרדע. הצפרדע קפצה הצידה. אך הילד הזה בא מן הצד ושוב התחיל דוקר בענף ופוצע את הצפרדע. הצפרדע קופצת, ממהרת, רוצה להתחבא, אך הילד אינו מניח לה, דוקר אותה בענף וכל הילדים רצים מסביב, מקפצים כצפרדעים וצוחקים בקול רם. וכך הקפיצו את הצפרדע עד אמצע הדרך.

משק אופנים. מרחוק נראה סוס
טעונה משא, העגלה כבדה, הדרך
והסוס צועד לאט לאט ומושך את

והינה נשמע
מושך עגלה
מלאה רפש,
העגלה בקושי.

ראו הילדים את העגלה מתקרבת, הניחו את הצפרדע, סרו מהר הצידה ועמדו בידי הדרך לראות מה יהיה בסופה של הצפרדע – אם יבעט בה הסוס בפרסותיו החזקות, או אם יעבור עליה הגלגל. והסוס מושך והולך, הגיע אל הצפרדע ולפתע עמד.

"דיו, דיו!", קרא העגלון בכעס, אך הסוס לא זז ממקומו.

"דיו, דיו!", קרא העגלון שוב, אך הסוס לא זז ממקומו.

"דיו, דיו, דיו!", קרא העגלון בפעם השלישית והכה בשוט על גב הסוס.

הסוס הרים את ראשו, משך בכל כוחו והטה את העגלה הצידה.

"מעניין מה הדבר", אמר העגלון, "לא סתם נטה הסוס מן הדרך". העגלון ירד מן העגלה, וראה את הצפרדע הפצועה באמצע הדרך והבין מדוע משך הסוס את העגלה הצידה.

הס העגלון על הצפרדע ולא רצה שהגלגל יעבור עליה. הוא ירד מן העגלה והזיז את הצפרדע מן הדרך. אחר כך ניגש אל סוסו, ליטף את צווארו, עלה על העגלה וקרא:

"ובכן, ניסע הלאה סוסי הטוב!"

הסוס צהל בקול רם ודהר הלאה. העגלה עברה.

הילדים מיהרו אל הצפרדע, הסתכלו בה והורידו את ראשם מבושה, ואחר כך הסתלקו מן המקום.

1. קראו את הסיפור.

2. במקום המילים המודגשות כתבו מילים נרדפות להן. אם תיתקלו בקשיים, היעזרו בהקשר ובמילון או באתר האקדמיה ללשון.

גשם = _____ ; מרזבים = _____ ; מצפצפות = _____
_____ ; צוהלים = _____ ; התקבצו = _____ ; הביטו = _____
_____ ; לטשה את עיניה = _____ ; להתחבא = _____ מניח = _____
_____ משק אופניים = _____ ; טעונה משא = _____ ;
סרו = _____ ; לפתע = _____ ; הטה = _____ ; חס = _____

3. הסיפור הזה הוא מעשייה. מה בסיפור לא היה יכול להתרחש במציאות?

4. איזו תכונה באה לידי ביטוי בהתנהגות של הילדים?

5. איזו תכונה באה לידי ביטוי בהתנהגות של הסוס?

6. יש ילדים שנוהגים להתעלל בבעלי חיים. הם נוהגים לראות אותם סובלים. אם נתקלתם במישהו שהתעלל בבעלי חיים ספרו עליו. מה עשיתם כשראיתם את זה?

7. מדוע חשוב לא להתעלל בבעלי חיים?

8. הציעו דרכים למנוע התעללות בבעלי חיים.

9. בספר קהלת שבתני"ך (פרק ג' פסוק 19) כתוב:

וּמִזֶּתֶר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אִין

= אין הבדל בין האדם לבין בעלי החיים.

10. איך הפתגם הזה מתקשר לסיפור?

11. מהו הסוג של הסיפור הזה? מדוע החלטתם כך?

מושגים: משפט צדק; כבוד לבני אדם; צער בעלי חיים

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך, היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

ילדים וגם מבוגרים רבים טועים ואומרים: אני יבוא, אני יצא, אני יאכל.
אבל בעברית נכון להגיד ולכתוב: אני אבוא, אני אצא, אני אוכל – תמיד באל"ף. ומי יבוא,
יצא ויאכל? הוא יבוא וכו'.

א. מה אני והוא נעשה מחר?

1. (א) השלימו את החסר.

אתמול	מחר	ומה אני אעשה מחר?
הוא שמר	הוא ישמור	אני אשמור
הוא אכל	הוא _____	אני _____
הוא דיבר	הוא _____	אני _____
הוא קרא	הוא _____	אני _____
הוא בא	הוא _____	אני _____
הוא הלך	הוא _____	אני _____
הוא נפל	הוא _____	אני _____
הוא רץ	הוא _____	אני _____
הוא התרחץ	הוא _____	אני _____
הוא הבטיח	הוא _____	אני _____
הוא סיפר	הוא _____	אני _____
הוא חשב	הוא _____	אני _____
הוא שמע	הוא _____	אני _____

הוא קישט	הוא _____	אני _____
הוא שיחק	הוא _____	אני _____
הוא בישל	הוא _____	אני _____
הוא התגבר	הוא _____	אני _____

(ב) צבעו את האות הראשונה של כל פועל (מילה שמציינת פעולה) בעתיד :

'הוא' בצבע אחד ו'אני' בצבע אחר.

(ג) קראו בקול את הפעלים שברשימה והדגישו את האות הראשונה בזמן הקריאה. הקפידו על הגייה נכונה. כדי להגות נכון תוכלו למצוא את הניקוד באתר האקדמיה ללשון העברית.

2. מה משותף לכל המילים שהוא יעשה מחר? _____
3. מה משותף לכל המילים שאני אעשה מחר? _____
4. הוסיפו עשרה פעלים בכל טור. גם בהם צבעו את האות הראשונה.
5. ממה שלמדתם תוכלו לקבוע שני כללי ברזל, כלומר כללים שנכונים תמיד. כתבו אותם באותיות גדולות וברורות.

שיחת טלפון:

- הלו, עופר, מה אתה עושה
- שום דבר
- אתה רוצה שאני בוא אליך
- אחלה, למה לא
- טוב, אני צא מהבית בעוד עשר דקות, ואני גיע אליך בעוד רבע שעה
- טוב, אני צא לפגוש אותך

- אני וכל אצלך ארוחת ערב, בסדר
- כן, גם אייל בוא אליי עוד מעט, וגם הוא שאר וְאָכַל אֲצִילֵי אַרוּחַת עֶרֶב
- הוא ביא את הכדורגל שלו
- אם הוא לא ביא את שלו אני ביא את שלי

6. במילים רבות חסרה האות הראשונה. השלימו אותה.

7. הוסיפו סימני פיסוק – נקודה או סימן שאלה – בסוף כל משפט, וקראו את השיחה בקול רם ובהגייה נכונה. תוכלו לעשות את זה במשחק תפקידים וגם להקליט את השיחה ולשמוע אם הגיתם נכון את המילים.

8. קראו את הסיפור:

אתמול חָזַר אחי החייל הביתה מהצבא. הוא הָיָה עייף מאוד. הוא רָצָה לאכול ולישון, וזה הכול. הוא סִיפֵר שהאימונים הָיוּ קשים. הוא יָשַׁב וצָפָה בטלוויזיה ונִרְדַּם מייד. אבא הֶעִיר אותו והוֹבִיל אותו למיטה. אחי נִפַּל עליה כמו שק, אפילו לא הִתְרַחֵץ. הוא יָשַׁן עד הבוקר ולא יָץ בכלל.

הבוקר הוא קָם מוקדם מאוד. הוא הִתְלַבֵּשׁ, אָכַל ושָׁתָה מיהר ויָצָא מהבית. בקושי הִסְפֵּקְתִּי להגיד לו שלום.

9. כתבו את הסיפור הזה בלשון עתיד – מחר במקום אתמול. הפכו כל מילה מסומנת מזמן עבר לזמן עתיד.

דוגמה: מחר יחזור אחי החייל הביתה מהצבא.

10. כתבו את הסיפור בעתיד כאילו הוא קרה לכם. הינה ההתחלה:

אני חייל. מחר אחזור הביתה מהצבא. אני אהיה עייף מאוד.

המשיכו בעצמכם.

11. קראו את שני הסיפורים בקול רם. הקליטו אותם והקשיבו להם. בדקו אם הגיתם את המילים נכון. תקנו את מה שצריך לתקן.

12. בדקו אילו מילים הייתם צריכים לשנות בסיפור והדגישו אותן.

13. בחרו ארבעה נושאים. כתבו סיפור קצר על כל אחד מהם (כמובן, לא בבת אחת):

• מה אעשה מחר בבית הספר?

• בשבוע הבא אסע לחוץ לארץ.

• מה אהיה כשאגדל?

• מחר אבילה על חוף הים.

• בעוד שבוע יהיה לי יום הולדת.

• יום אחד אהיה קוסם.

14. כתבו שוב אחד מן הסיפורים, אבל במקום שתספרו בו על עצמכם, ספרו על אחותכם או על דודנית שלכם.

15. בדקו אילו מילים הייתם צריכים לשנות בסיפור הפעם והדגישו אותן.

ב. יכול או יכל

יש מילים רבות בעברית שלא הוגים אותן נכון. למשל: לעיתים קרובות אומרים יִכְלֹתִי כמו אֶכְלֹתִי וכמו יִשְׁנֹתִי, אבל נכון להגיד: יִכְלֹתִי, יִכְלֹתָ ולא יִכְלֹתְ, יִכֵּל או היה יִכֹּל ולא יִכָּל, יִכְלֹנו ולא יִכְלָנו וכן הלאה.

דוגמה: הבוקר לא יכולתי לקום, כי לא ישנתי כל הלילה. בלילה לא ישנתי, אבל עכשיו אני יָשָׁן (ולא יוֹשֵׁן). יָשָׁן – כמו רָעַב, כמו צָמֵא, כמו עָיַף, ו-יִשְׁנָה כמו רָעַבָה, כמו צָמְאָה, כמו עָיְפָה.

1. צבעו את המילים הנכונות. העבירו קו על המילים הלא נכונות.

2. קראו את המשפטים וכתבו אותם בזמן עבר, כאילו הדברים כבר קרו:

- מחר לא אֶכְלֵל ללכת לבית הספר, אני צריך ללכת לרופא.

- מחר תוכל לבוא אליי. נוכל להכין את השיעורים יחד.
- אני כבר לא יכול לעמוד, הרגליים שלי כואבות.
- אני לא יכולה להשאיל לך את הספר הזה, הוא לא שלי.
- מה הוא יכול לעשות?
- תוכלו לבוא אלינו מחר.

3. השלימו :

- אתמול ישנתי והיום אני _____
 - אתמול ישנת והיום אתה _____
 - אתמול ישנת והיום את _____
 - אתמול הוא ישן והיום הוא _____
 - אתמול היא ישנה, והיום היא _____
- כולנו ? ש ג י ם

ג. בניין הפעיל

אחד מבנייני הפועל הוא בניין הפעיל.

אם כן, למה שומעים משפטים כגון: 'הִלְשַׁנְתִּי עָלָיו וְהוּא הִרְבִּיץ לִי'? 'הִרְגַשְׁתִּי לֹא טוֹב וְהִלַכְתִּי הַבַּיְתָה', 'הוּא לֹא הִצְלִיחַ בְּבַחֲיָנָה וְזֶה הִרְגִּיז אוֹתוֹ מְאֹד'?
הדרך הנכונה להגות פעלים בעבר בבניין הפעיל היא בחיריק: **הִלְשַׁנְתִּי, הִרְבַצְתִּי, הִצְלַיְחַ, הִרְגִּיז וכו'.**

1. (א) השלימו את המילים החסרות ונקדו את האות ה"א של בניין הפעיל:

השורש אתמול הוא השורש אתמול הוא

_____	ש-מ-ן	_____	פ-ס-ק
_____	ג-ז-ם	_____	ר-ג-ז
_____	ב-ט-ח	_____	מ-ש-ך
_____	ז-כ-ר	_____	ק-ש-ב
_____	ר-ג-ש	_____	ש-מ-ע
_____	ש-א-ל	_____	ל-ב-ש
_____	כ-ת-ב	_____	ר-כ-ב
_____	ק-פ-ץ	_____	ש-ל-ם
		_____	ר-ש-ם

(ב) קראו בקול את הפעלים שכתבתם, והדגישו את האות הראשונה בזמן הקריאה.

2. קראו את המשפטים. הקפידו להגות את הפעלים כראוי:

(א) אני הרגזתי את המורה. אתה הרגזת את החבר שלך. את הרגזת את אימא.

הוא הרגיז את סבתא. היא הרגיזה את אחיה. אנחנו הרגזנו את סבתא-רבתי. אתם הרגזתם את השרת. אתן הרגזתן את דודה רינה. הם הרגיזו את המאמן.

הן הרגיזו את השוטר.

(ב) אני המשכתי לישון. אתה המשכת לקרוא. את המשכת לכתוב. הוא המשיך לנחור. היא המשיכה לסרוג. אנחנו המשכנו לאכול. אתם המשכתם לטייל. הם המשיכו לשחק. הן המשיכו לרקוד.

3. בחרו ארבעה פעלים מן הרשימה: השמיע, הלביש, הרגיש, הבטיח, השמין, הגזים, הזכיר, השאיל והוסיפו להם משפטים בכל הגופים.

4. קראו בקול את המשפטים בהגייה הנכונה.

ד. עיצורים דומים בהגייה

- מדוע יש בעברית שתי אותיות שההגייה שלהן שווה? היום כמעט לא שומעים הבדל בין אל"ף ל-עי"ן, ואפילו בין אל"ף ל-ה"א (היום הוגים אאבה ולא אהבה, אם ולא הס), בין טי"ת ל-תי"ו, בין כ"ף ל-קו"ף ובין כ"ף ל-חי"ת. אבל בעבר הרחוק היה הבדל בהגייה שלהן. עד היום אפשר לשמוע את ההגייה הנכונה בפייהם של יוצאי תימן ושל יוצאי עירק, ואפשר לראות את האותיות המקוריות בכתב בערבית.

אבל מכיוון שרוב האנשים אינם מבדילים בין האותיות, נוצרו בעיות בכתב. אם לא הוגים נכון גם לא כותבים נכון.

בעברית אפשר לקרוע, לקרוא ומשהו יכול לקרות. לקרות כמו לשתות, לבנות, לרצות. אם כן, מקרה כזה כן יכול לקרות או לא יכול לקרות, אבל לא לקרו, כמו שלא נאמר לשתו במקום לשתות או לשמו במקום לשמור או לשמוע.

- היום רבים מחליפים את האות כ"ף בגימ"ל, בעיקר לפני בי"ת לא דגושה ואומרים גְּבִיש במקום פְּבִיש, גְּבוצה במקום קְּבוצה, גְּבַר במקום פְּבַר, גְּבִיסה במקום כְּבִיסה.

- תופעה נוספת בעברית שלנו: יש שמחליפים את האות זי"ן בסמ"ך ואומרים סְּכוכית במקום זְּכוכית וכבר שמענו גם סְּרוכית.

- ועוד יש שמחליפים שי"ן ב-ז': ז'ביל במקום שְּבִיל, ז'בורה במקום שְּבוּרה, ועוד.

בסופו של דבר כך נוצרות שגיאות כתיב רבות, כי כותבים כמו ששומעים.

1. תרגלו בכיתה (ובבית) את ההגייה הנכונה של מילים כאלה.
2. נסו להקשיב לדוברים בסביבתכם, ואם תיתקלו במילים כאלה כתבו אותן ודווחו בכיתה.
3. אם תשמעו חברים בכיתתכם שוגים במילים האלה, הסבו את תשומת ליבם לשגיאות. (אבל אל תתקנו שגיאות לאחרים. אנשים רבים לא אוהבים שמתקנים את השגיאות שלהם.)

ה. על טעם ועל ריח אין (טעם) להתווכח – פתח גנובה

בכותרת המילה 'טעם' כתובה פעמיים, אבל בכל פעם המשמעות שלה אחרת. הסבירו: טעם _____ = טעם _____ =

אתם ודאי מכירים את המילה יָרַח וגם את המילה יָרַח. היָרַח הוא הלְבָנָה, גֶרֶם שמייים שמלווה את כדור הארץ ושנִרְאָה בלילה. יָרַח הוא חודש. ההבדל בין שתי המילים האלה הוא במשמעות ובניקוד, אבל בעצם שתיהן הן מילה אחת. לחודש קוראים יָרַח מפני שחולף חודש ממולד יָרַח למולד יָרַח.

את המילה יָרַח מנקדים בפתח מתחת לחי"ת. קוראים לה 'פתח גנובה', כי היא 'גונבת' את התנועה מן החי"ת. אף על פי שהפתח היא מתחת לחי"ת, לא הוגים 'ירח[ה] אלא ירח. את הפתח הוגים לפני החי"ת ולא אחריה, אבל לא הוגים אותה כאילו יש לפניו א - יראח. יש ילדים שחושבים שאת המילים האלה צריך לכתוב באל"ף: תפואח, כואח, אבל במילים האלה אין אל"ף.

גם לא הוגים את המילים האלה כאילו יש בהן יו"ד לפני החי"ת - 'יריח'.

אבל לא כל מילה שמסתיימת בחי"ת מנקדים בפתח גנובה. במילה יָרַח, למשל, אין פתח גנובה.

1. הינה רשימת מילים שיש בהן פתח גנובה. קראו את המילים האלה בקול:

תפוח, ריח, כוח, רוח, לוח, שיח, אורח, קירח, שטיח, פיח, נוח, אבטיח שוכח, בורח, מוכיח, צורח, מורח, מותח, טורח, מוח, אוח...

2. חלקו את המילים לקבוצות לפי התנועה שלפני הפתח הגנובה.

3. והינה רשימת מילים שאין בהן פתח גנובה: צָמַח, פָּרַח, קָרַח, מָלַח, מְמַרַח, מְשַׁטַח, שָׁכַח, בָּרַח צָרַח מָרַח מָתַח טָרַח

מה משותף לכל המילים האלה? _____

4. הוסיפו מילים שמסתיימות בפתח גנובה ובחי"ת. _____

5. הוסיפו מילים שמסתיימות בחי"ת אבל לא בפתח גנובה. _____

<p>מסקנה: פתח גנובה תבוא רק אחרי התנועות: _____</p> <p>ולא אחרי _____</p>
--

כלל: את כל המילים האלה לא כותבים באל"ף לפני האות האחרונה וגם לא כותבים

ה"א אחרי האות האחרונה. זה הכלל ואין יוצאים מן הכלל הזה.

אם זוכרים את הכלל הזה אפשר להיעזר במילים האלה כדי לדעת איך לכתוב מילים אחרות מאותה משפחה. למשל: מי שיודע שאת המילה 'צומח' כותבים בחי"ת בסוף, כי יש בה פתח גנובה, יכול לדעת גם איך לכתוב: צָמַח, צָמַח, אצמח, צמחתם, צמיחה; מי שיודע שאת המילה 'הצביע' כותבים בעי"ן בסוף, יכול לדעת גם איך לכתוב: הצבעה, אצבע, הצבענו, מצביעים.

קשה לזכור אם במילה 'שכח' כותבים קודם כ ואחר כך ח או להפך. אבל אם נעזרים במשפחת המילים, ובעיקר במילה 'שוכח' או במילה 'לשכוח' הבעיה נפתרת. עכשיו ברור שבכל המילים שבמשפחה הזאת כותבים קודם כ ואחר כך ח.

ו. "כל אשר יעלה המזלג" (שמואל א ב 12-14)

1. (א) לפניכם זוגות מילים. בכל זוג יש מילה אחת נכונה ומילה אחת שגויה בכתוב או בניקוד. חשבו היטב איזו מילה בכל זוג נכונה והעתיקו אותה. היעזרו במילון.

שוֹכְחִים / שוֹכְחִים; זְבִיבָה / סְבִיבָה; לִקְתוּב / לִקְתוּב; לִיסוּעַ / לִנסוּעַ; כְּתִיב / כְּתִיב;
כָּתַב / כָּתַב; לִיקְנוֹת / לִקְנוֹת; עִכְשִׁיו / עִכְזִיו; לִתְפוּס / לִתְפוּס; מִמּוֹלָא / מִמּוֹלָא;
נִתְנִי / נִתְנִי; גְּבִיסָה / כְּבִיסָה; לִכְבֵּס / לִכְבֵּס; צוֹהֲרִים / צְהֲרִים; לִכְבוֹשׁ / לִכְבוֹשׁ;
בֵּית מְרַקְחַת / בֵּית מְרַקְחַת; חוֹרְשָׁה / חוֹרְשָׁה; מוֹרוֹן / מוֹרָן; צְבִים / צְבִים; סִינֵר /
סִינוֹר; אוֹפְנוֹעַ / אוֹפְנוֹעַ; מְסַפְרָה / מְסַפְרָה; עֲנָב / עֲנָב; גְּבוּצָה / קְבוּצָה; יוֹם הוֹלְדֵת /
יוֹמוֹלְדֵת; קָבֵר / גָּבֵר; מְרַפָּאָה / מְרַפָּאָה; שְׁמֶשֶׁה / שְׁמֶשֶׁה; מְכַבֵּסָה / מְכַבֵּסָה; צְרָצֵר /
צְרָצֵר; אוֹפְנִים / אוֹפְנִים; רְכָבָל / רְכָבָל; שׁוֹפְכִים / שׁוֹפְכִים; לִתְפוֹר / לִתְפוֹר; נְרָאָה /
לִי / נְרָאָה לִי; גְּבִישׁ / קְבִישׁ; לְהִידְבֵּק / לְהִידְבֵּק; חוֹפִים / חוֹפִים; תְּמָנוֹן / תְּמָנוֹן; לִקְרוֹ /
לִקְרוֹ

על כל תשובה נכונה תזכו בנקודה אחת. מי שיצבור את מספר הנקודות הגבוה ביותר, יקבל פרס על פי החלטת מורה.

(ב) בדקו עם חברים וגם במילון אם המילים שבחרתם נכונות.

(ג) הקליטו את עצמכם קוראים את המילים האלה בקול רם ובהגייה נכונה. הקשיבו להקלטה. אם צריך, שפרו את הקריאה והקליטו את עצמכם שוב.

2. (א) כתבו סיפורים קצרים ושלבו בהם חמש עשרה מן המילים האלה לפחות.

(ב) אתם קריינים ברדיו. קראו את הסיפור שלכם לפני המאזינים בכיתה קריאה ברורה ונכונה.

3. נקדו את המילים המודגשות:

(א) אבי **הבטיח** לי שילמד אותי **לרכוב** על **אופניים**.

(ב) **החופים** בארץ מלאים מדוזות. [היעזרו במילים באותו משקל: קוף, נוף, קוף,

סוף]

(ג) בראש הנקרה נסעתי **ברכבל**.

(ד) **השמשה** של החלון במכונת נשברה.

(ה) אני אוהב מאוד פלפל **ממולא**, אבל אני לא אוהב דג **ממולא**.

4. קראו בקול את המשפטים והקפידו להגות נכון את המילים.

חי, חי, חי, חה, חה חה...

זה קרה באמת: יום אחד לימדה המורה את תלמידיה שאומרים דג **ממוּלָא** ולא דג

ממוּלָא. תלמידה אחת הצביעה ושאלה: "וּפְלַפְלָא?" ...

5. מה נכון? העבירו קו בעיפרון על המילה שאינה נכונה בכל משפט:

(א) אוּפְנוּעַ / אוּפְנוּעַ הוא כלי מסוכן מאוד.

(ב) נרָאָה / נרָאָה שהמורה לא תבוא לשיעור.

(ג) אימא לא מרשה לי להדיח כלים בלי סִינָר / סִינָר.

(ד) כשהייתי קטן פחדתי ללכת למִסְפָּרָה / למִסְפָּרָה ולמִרְפָּאָה / למִרְפָּאָה. שנאתי

מספריים וזריקות.

- (ה) הגב שלי התחיל / התחיל לכאוב, וקנו לי מזרן / מזרון אורתופדי חדש.
- (ו) תומר הציע / הציע לרותם להשקיע בבורסה. רותם השקיע / השקיע את כל כספו, אבל הפסיד / הפסיד את רובו. עכשיו הוא מדוכא / מדוכא מאוד.
- (ז) בשנה הבאה אני יפסיק / אפסיק ללמוד ג'ודו ויתחיל / אתחיל ללמוד קרטה.
- (ח) במשחק יתופסת' כל הילדים בורחים, ו'התופס' צריך לתפוס / לתפוס אותם.
- (ט) הבטחתי לו שהוא יִקְהַנָּה / יִקְהַנָּה בסרט הזה. לא קשה לִיהנות / לִקְהַנּוֹת בסרט שהשחקנים בו מצוינים.
- (י) אחי הקטן מילא / מילא את הילקוט שלו בשטויות, ולא היה לו כוח לשאת אותו.
- (יא) ביוםולדת / ביום ההולדת של אחותי הבית התמלא / התמלא באורחים.
- (יב) אני אלך / ילך למסיבת הסיום של אחי.
- (יג) מחר אני יטלפן / יטלפן / אטלפן / אטלפן אליך.
- (יד) בשבוע שעבר נסעתי ברִכְבָּל / ברִכְבָּל בפעם הראשונה בחיי.
- (טו) אנשים רבים מבליים שעות רבות בקִיּוֹן / בקִיּוֹן.
- (טז) בסוף הלימודים התלמידים מניחים את הכיסאות / הכיסאות על השולחנות.
- (יז) אבא הפיר / הפיר את אימא במסיבה.

חשוב לדעת – קניון

ילדים מלקקים שלגון ולומדים על דלתון ואנחנו עונדים תליון... חונים בחניון כשיש מקום... ובכל זאת רבים מתעקשים לקנות בקניון. מדוע? מפני שקניון היא גם מילה באנגלית ומשמעה נקיק צר ועמוק בתוך הרים. מקור המילה הזאת בספרדית ובה הוגים קניון כמו בעברית.

מקום שקונים בו, מן השורש העברי ק-נ-ה הוא קניון. הקניון הזה נולד בעברית כפי שהחניון, מן השורש העברי ח-נ-ה, נולד בעברית. חניון וקניון.

אם נקפיד לומר קניון, לא יסופרו עוד סיפורים על מדריכי טיולים המבטיחים לקבוצתם סיור נפלא בקניון בלב המדבר, וכשהם מגיעים למקום המטיילים כועסים עליהם מאוד משום שהכינו את עצמם ליום של קניות...

על פי ירגע של עבריתי, כתבה רות אלמגור-רמון ושודר בקול ישראל

א. כל הילדים התכוננו למסיבה. כל אחד_בטיח לתרום משהו להצלחתה.

חגית אמרה: "אני_נפח את הבלונים, _סדר את הכיבוד ו_קשט את הלוח." הילדים סידרו את השולחנות ואת הכיסאות, טיאטאו את הכיתה, קישטו אותה, ערכו את הכיבוד, ואילו חגית רק נתנה הוראות: "את השולחנות צריך לסדר בחי"ת ולא כמו שאתם מסדרים; הקישוט הזה מכוער, צריך להחליף אותו; מי_ביא את העוגה הזאת? היא מגעילה!" הילדים_כירו את חגית ולכן לא_גיבו על ההערות שלה. הם עבדו קשה והיא רק דיברה ודיברה.

כש_סתיימה המסיבה נרתמו כולם לסדר ולנקות את המקום. הילדים סידרו את השולחנות ואת הכיסאות, טיאטאו את הכיתה, _סירו את הקישוטים, אספו את הצלחות ואת הכוסות, ואילו חגית הסתובבה ביניהם ושוב רק נתנה הוראות. בסופו של דבר פנה אליה אחד הילדים ואמר: "אולי תעשי גם את משהו מועיל במקום לדבר ולדבר."

ב. באחד מן הבקרים בחופש הגדול קם ניר בבוקר וראה שאימו עובדת קשה. הוא אמר לה: "אימא, היום אני רוצה לעזור לך. אל תדיחי את הכלים, אני_דיח אותם אחר כך. את הכביסה_תלה אחר הצהריים, אחרי ש_חזור ממשחק הכדורגל. כש_צא_קח איתי את האשפה. אימא שמחה מאוד. "איזה בן מתחשב יש לי", אמרה בליבה. היא לא_דיחה את הכלים ולא תלתה את הכביסה.

לאחר שיצא ניר מן הבית ראתה אימא שהאשפה נשארה בפח האשפה.

כשחזר ניר הביתה הוא_תקלח ו_תיישב לשחק במשחק המחשב האהוב עליו. אימא_גישה לו את ארוחת הצהריים, ובכיוור הצטברו עוד כלים.

אחרי הצוהריים הלך ניר לחבר שלו לצפות בסרט בטלוויזיה. הוא חזר הביתה בשעה מאוחרת בערב. הכלים עדיין היו בכיור, הכביסה – בגיגית והאשפה – בפח האשפה. אבל ניר לא שם לב לכל הדברים האלה. הוא היה עייף מן היום העמוס שהיה לו, אכל את ארוחת הערב והלך לישון. לאחר שנרדם_דיחה אימא את הכלים וזרקה את האשפה. "את הכביסה_תלה בבוקר", אמרה לעצמה. היא הלכה לישון עצובה מאוד.

1. השלימו את הפעלים.
2. מה דעתכם על ההתנהגות של חגית ושל ניר?
3. ספרו אם קרה גם לכם שדיברתם ודיברתם, הבטחתם הבטחות, אבל לא קיימתם אותן.
4. המציאו פתגם שמתאים לשני הסיפורים האלה.
5. כתבו סיפור משלכם שמתאים לפתגם שהמצאתם.
6. בחרו מן הפתגמים את אלה שמתאימים לסיפורים שקראתם והסבירו את בחירתכם.

אָמַר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה

רוב דיבור מכסה על מיעוט מעשה

המחולל סיים, הבטחת דלים

אחרית קטטה – הרטה

לך אל נמלה עצל, ראה דרכיה וחכם

יהי כבוד הברך חביב עליך כשלך

החכם – עיניו בראשו

1. הכינו כרזה של הפתגם שמצא חן בעיניכם במיוחד ותלו אותה בכיתה.

הצב והארנב על פי איזופוס

יום אחד אמר הארנב לצב: "בוא נתחרה בריצה." _____¹ שגיגע ראשון למטרה יזכה בפרס.

"בסדר", אמר _____².

כל החיות היו מופתעות. איך הסכים הצב הזחלן להתחרות _____³ עם הארנב? הרי הארנבים ידועים בריצתם המהירה.

הצב זחל _____⁴ נקודת היציאה, וכשנשמעה שריקת הפתיחה החלה התחרות. אבל _____⁵ לא טרח להתייצב בנקודת הפתיחה. הוא היה בטוח _____⁶ את הצב בתחרות. מה עשה? שכב לו על הדשא בצידי הדרך שבה התקיימה _____⁷ והתגרה בצב: "קדימה, יקירי, מהר יותר!"

הצב המשיך _____⁸ לאט לאט אבל בהתמדה.
הליכתו של הצב שעשעה _____⁹ הארנב והוא
המשיך להתגרות בצב: נו, נו, ככה לא _____¹⁰
למטרה עד מחר. "

אבל הצב לא הגיב. הוא המשיך _____¹¹ ולא עצר
לרגע.

"כשאני אתחיל לרוץ יראו כולם מהי _____¹²! הרי עוד לא הגעת למחצית הדרך!"
בסדר, אתה _____¹³ להמשיך לשכב.", אמר הצב. אם תמשיך להתרברב בסופו
של _____¹⁴ תפסיד בתחרות."

"אני אפסיד בתחרות?! זה לא ייתכן! _____¹⁵ מדבר שטויות!" האם קרה אי פעם
שצב השיג ארנב? איני _____¹⁶ אצליח להשיג אותך בכל רגע שארצה, ועד אז
אנמנם _____¹⁷, אמר הארנב ונרדם.

והצב המשיך ללכת בשקט.

כשהתעורר _____¹⁸ משנתו ראה
שהצב כבר קרוב מאוד למטרה.

_____¹⁹ זינק ממקומו והחל לרוץ בכל

כוחו. אבל... איזו בושה! הצב ניצח את הארנב בתחרות ריצה.

1. כתבו נמשל למשל הזה.
2. שמו של המשל הזה פשוט. הציעו לו שם מעניין ומושך יותר.
3. צלמו או ציירו ארנב וצב. הציגו את המשל הזה בעזרת התצלומים או הציורים.
4. מהמשל הזה אפשר ללמוד שלושה לקחים :

_____ (א)

_____ (ב)

_____ (ג)

5. אילו מהפתגמים האלה מתאימים למשל? הסבירו את בחירתכם.

יְהִלְלֶךָ זֶר וּלֹא פִיךָ

אֲמֹר מִעַט וְעֵשֶׂה הַרְבֵּה

אֵין כּוֹחוֹ אֱלֹא בְפִי

צוּחֵק מִי שִׁצוּחֵק אַחֲרוֹן

והינה פתגם מתאים מאוד למשל הזה, לקוח מן התנ"ך ומזהיר את כל המתרברבים על
ההצלחות שלהם עוד לפני שהן התרחשו, כי מי יודע מה יהיה בסוף:

אל יתהלל חוגר כמפתח

כדאי לדעת

בספר מלכים א' מסופר שהדוד, מלך ארם, התכוון להילחם באחאב, מלך ישראל. אבל עוד לפני
שהחלה המלחמה הוא שלח שליחים אל אחאב, והם התרברבו בשמו בצבא הגדול שלו ונשבעו
שבשומרון לא יהיה מקום לכל חייליו של הדוד משום שהם רבים כל כך.

על כך ענה אחאב: "אל יתהלל חוגר כמפתח." חוגר הוא החוגר את נשקו לפני צאתו לקרב. מפתח
– המסיר את נדן חרבו לאחר הקרב. אם כן, אל לו למי שיוצא לקרב להתרברב בניצחון, שכן אין
לדעת מי יגבר בסופו של דבר. רק מי ששבו מנוצח מן הקרב ומסיר את חרבו יכול להתהדר
בניצחונו.

במקור השתמשו באמרה "אל יתהלל חוגר כמפתח" רק בקשר למלחמות, ואולם היום משתמשים
בה גם בהשאלה, בכל פעם שמישהו מתרברב בדבר שתוצאתו עדיין אינה ידועה. כמו הארנב
במשל הצב והארנב, היה הדד בטוח מאוד בניצחונו והשתכר באוהל שלו לפני הקרב. וכמו הארנב
– הוא הפסיד בקרב.

מושגים: צניעות, יוהרה

בשביל מה צריך מילון?

פרק מס' 8 :

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך, היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

המילון עוזר לנו לדעת דברים רבים. בפרק הזה נעסוק ברובם. היעזרו באתר האקדמיה ללשון העברית.

כשבא אליי חבר

ואין לנו מה לעשות –

אנחנו לוקחים ת'מילון

ומחפשים מילים גסות.

(יהודה אטלס, גם הילד הזה הוא אני)

א. סדר האותיות

1. הכינו רשימה של ספרים שנהניתם לקרוא ושאתם ממליצים עליהם לחברים שלכם.
2. כתבו את הרשימה לפי סדר א"ב (חיצוני ופנימי) של שמות הספרים.
3. כתבו את הרשימה לפי סדר א"ב חיצוני ופנימי) של שמות המשפחה של הסופרים.

ב. המילון עוזר לאיית נכון את מה שכותבים.

1. כתבו את המשמעות של כל אחת מן המילים האלה בלי להיעזר במילון :

כד, קד, עבד, אבד; בא, בה; מצה, מצא, מצע; אולם, עולם; עטף; חיפש; קרא, קרע, קרה

(ב) בדקו במילון אם כתבתם נכון, ואם היו לכם טעויות, תקנו אותן.

ג. **זכר ונקבה** המילון עוזר לנו לדעת את המין הדקדוקי של כל מילה.

ככה זה בעברית דתיה בן דור

אם אומרים הרבה חורים וחור אחד,
למה לא אומרים הרבה הורים והור אחד?
ואם אומרים חור אחד והרבה חורים,
למה לא אומרים אור אחד והרבה אורים?
למה? ככה זה בעברית.

אם אומרים הרבה ברנשים וברנש אחד,
למה לא אומרים הרבה אנשים ואנש אחד?
ואם אומרים חוף אחד והרבה חופים,
למה לא אומרים עוף אחד והרבה עופים?
למה? ככה זה בעברית.

התשובה "ככה זה בעברית" נשמעת לא רצינית, אבל זאת התשובה הנכונה. כך התפתחה השפה בפיהם של הדוברים.
השמות של רוב איברי הגוף (בדרך כלל הזוגיים) הם ממין נקבה, למשל: עין – עיניים, רגל – רגליים.

1. (א) בדקו במילון וכתבו את מיין ואת צורת הרבים של המילים האלה:

יד, בטן, אוזן, ראש, פה, אף, שוק, ברך, זרוע, אצבע, מצח, לשון,

קרוסול, ציפורן, נחיר, לחי, גרד, כתף, עין, ריס, עפעף

(ב) מיינו את המילים בטבלה לארבעה סוגים: יחיד נקבה, רבים זוגי; יחיד נקבה,

רבים לא זוגי; יחיד זכר, רבים זוגי; יחיד זכר, רבים לא זוגי.

(ג) איזו מסקנה אפשר לקבוע מן הבדיקה שעשיתם?

מסקנה:

2. (א) בדקו במילון את משמעות המילים: מכנס, משקף, תחתון, אופן וכתבו את משמעותן כאן:

מכנס = _____; משקף = _____;

תחתון = _____; אופן = _____.

(ב) חברו עם חבר או עם חברה שיחה משעשעת ושלבו בה את המילים המקוצרות ששומעים היום.

3. (א) בדקו במילון את המילים: רוח, שמש, דרך, פנים, מטבע, סכין, גרב.

(ב) מה מיוחד בהן? _____

חשוב לדעת

הריבוי של השמות הזוגיים שאינם איברי גוף ושמורכבים משני חלקים שווים הוא בדרך כלל בלשון זכר, למשל: מכנסיים, משקפיים, שוליים, מספריים, מגפיים (אבל נעליים – נקבה כי כך כתוב בתנ"ך. גרביים – האקדמיה ללשון העברית החליטה שהם גם לשון זכר וגם לשון נקבה).

לתשומת ליבכם: אומנם הלשון העברית מתאפיינת בקיצורים, למשל: במקום להגיד "אתה הלכת" די להגיד "הלכת"; במקום להגיד "אני אבוא" די להגיד "אבוא"; במקום להגיד "חץ לארץ" אומרים "חול"ל"; במקום להגיד "דין וחשבון" אומרים "דו"ח".

אבל הקיצור אינו מתאים לכל מצב. היום נהוג להגיד 'מכנס' במקום 'מכנסיים', 'משקף' במקום 'משקפיים', נעל במקום נעליים, מגף במקום מגפיים ו'תחתון' במקום 'תחתונים'. אם כך, אולי אפשר להגיד מספר במקום מספריים? שפה במקום שפתיים? ואופן במקום אופניים? כמו העיניים והאוזניים גם המכנסיים והמשקפיים מורכבים משני חלקים שווים. מי שלובש מכנס רק על רגל אחת, רק הוא יכול להגיד "לבעתי מכנס". אבל איש אינו קונה מגף אחד, נעל אחת, חצי תחתונים או חצי משקפיים. זה לא הגיוני. מדוע לקצר דווקא במילים האלה?

3. (א) השלימו את הטבלה ונקדו את המילים לפי הדוגמה:

עיצב: גופן: (ברירת מחדל) inorahA, 14 נק', צבע גופן: שחור, גופן עבור עברית ושפות אחרות: inorahA, 14 נק', תבנית: נקי (לבן)

יחיד	רבים	יחידה	רבות
יָלַד	יָלְדִים	יָלְדָה	יָלְדוּת
		מָלְכָה	
			נָעָרוֹת
כָּלַב			
	כָּבָשִׁים		
		סִדְרָה	
	דְּרָגִים		
			עָרְכוֹת

(ב) הוסיפו את המילים פריבוי לפי הדוגמה ונקדו אותן. אם צריך, היעזרו במילון [כמה מן המילים יישמעו מוזרות מאוד באוזניכם, אבל זה רק עניין של הרגל:

יחידה	רבות
מְשָׁחָה	מְשָׁחוֹת
שְׂמָלָה	
רִצְפָה	
פְּרִסָּה	
שְׂכָבָה	
דְּמָעָה	
גְּבָעָה	
בְּקָעָה	

5. (א) קראו את הסיפור:

קנו לי אופניים _____¹. אתמול רכבתי _____². הגעתי לצומת, אבל הצומת _____³, _____⁴, ומכונית _____⁵ בי. נפלתי. מזל שנפצעתי קל. הרכבתי משקפיים _____⁶ כדי להגן על _____⁷ העיניים, וחבשתי קסדה

8. _____ אבל לבשתי מכנסיים _____ 9 ונעלתי סנדלים _____ 10 . לכן
נפגעת רַק ברגליים : _____ 11 הקרסוליים שלי התעקמו, פצעתי את _____ 12 הברכיים
והירכיים שלי נשרטו. אילו הייתי לובש מכנסיים _____ 13 ונעל מגפיים
_____ 14 או נעליים _____ 15 גם _____ 16 הרגליים שלי לא היו _____ 17 .
השוטר רצה לכתוב דוח לנהג של המכונית, אבל העט שלו _____ 18 .
(ב) השלימו את המילים החסרות. בדקו אם הן בלשון זכר או בלשון נקבה.

ד. משמעויות של מילים

במילון כתובות המשמעויות של כל מילה.

1. קראו את השיר של דתיה בן דור.
2. השלימו את המילים החסרות. אלה שבסוף השורה צריכות להתחרז.
היעזרו במילון או במרשתת.

אפשר להגיד מדוע, ואפשר להגיד _____

אפשר להגיד נמנמה, ואפשר להגיד _____

אפשר להגיד לנום, ואפשר לומר _____

אפשר להגיד שפה, ואפשר להגיד _____

אפשר להגיד _____, ואפשר לומר במטותא.

אפשר להגיד _____, ואפשר לומר אסותא.

אפשר להגיד דרישת שלום, ואפשר לומר ד"ש.

אפשר להגיד _____, ואפשר לומר מש.

אפשר להגיד פנים, ואפשר לומר _____.

אפשר להגיד נמאס לי ואפשר לומר אוף,

כי הן אומרות אותו הדבר קצת אחרת.

התפקיד העיקרי של המילון הוא להבהיר את המשמעויות של מילים, להסביר מילים לא מובנות.

בתשבצים האלה אתם תעשו את ההפך: תמצאו את המילים לפי המשמעויות שלהן או מילים נרדפות או דומות.

עבדו בקבוצות או בזוגות. (בתשבצים לא כותבים אותיות סופיות).

תשבץ מס' 1

5	4		3		2	1
	7	★		★		6
		10	★	9		8
	★		12		11	
★	15	★		14	★	13
						16

מאוזן

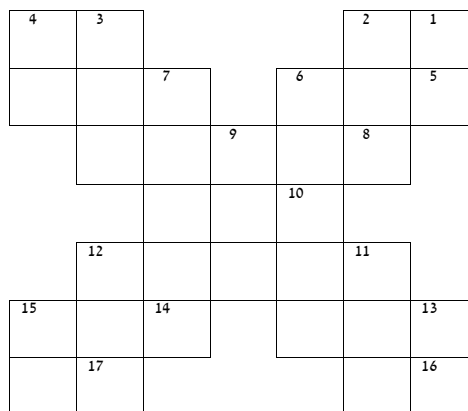
1. ציפור שמבשרת את בוא הסתיו
6. מסמר בעל ראש כפוף
7. בזמן כתיבה היא אוחות בעט
8. מאמין לכל דבר
10. מכשיר וגם מְכַל
11. אדם שאינו שומר על
14. אינו עושה דבר כי הוא עיי
16. עיר הבירה של ישראל

מאונך

1. מראה בטבע
2. יושב בסירה ומושך במשוטים
3. יש בו מים רבים
4. זמן החושך ביממה
5. אוחים בה ביד
9. נחו בעיניים עצומות
10. מילת הסכמה
12. דיבר בשקט בשקט
13. ההפך ממת
15. יבשה וסביבה מים

תשבץ מס' 2

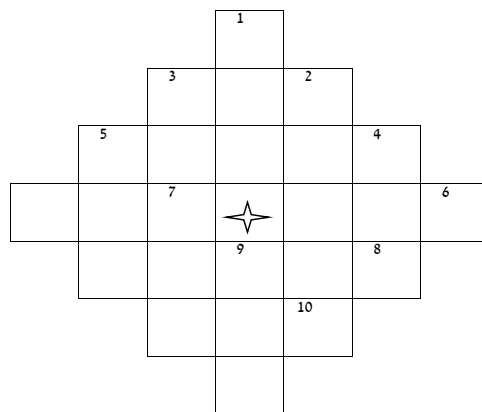

מאונך

1. ישן	1. נותן אור
2. אין בו כלום	3. התרומם ממושב
3. ההפך מרד	5. משמשים לשתייה ולרחצה
4. טעם לא נעים וגם אדון	7. מעבר מעל לנהר
6. עגלה מפוארת	8. סוג של צפרדע
7. ציפור שיר קטנה	10. כובעו של מלך
9. טיפשון	11. איש עני
11. מקווה מים	13. דגים רבים
12. חתול גדול, פראי וטורף	14. כתם חום בהיר קטן על הפנים
13. אין צורך בעוד	16. יש בו מים רבים, מלוחים
15. עצם בפה	17. שר

מאונך

תשבץ מס' 3

מאונך

2. משרת באונייה

4. מוסד הדואג לסדר ולביטחון בארץ

6. בעל חיים ממשפחת העיזים ולו קרניים

קשתיות ארוכות, חי בהרים

7. בלעדיו אין שכל

8. גוש קרח ענקי

10. זמרה

מאונך

1. אבקה שעושים ממנה בטון

2. כותב שירים

3. הר גבוה בצפון הגולן

4. חרק הנקרא גם תיקן

5. רכוש

9. עיגול וגם קבוצת אנשים

תשבץ מסי' 4

6	5	4	3		2	1
		8				7
				10		9
			12	11		
14					13	
	17		16			15
	20				19	18
		22				21

מאונך

1. תיבה

2. שם נוסף לתרנגול

4. מפקד בצבא ובמשטרה

5. עני

6. שדה חרוש

10. משמיע מוזיקה

12. בעל מלאכה שעושה כלים ממתכת 13. וניל בעברית

13. שומר על השער, שלא ייכנס בו כדור 16. עובר לאורך חוט מתכת ומדליק נורה

14. קופסה לכלי כתיבה

18. זמן קצר

15. כשפותחים אותו זורמים מים

20. גבוה

17. אוכלים אותו בכף

21. חמור בפיגימה

מאוזן

1. פרי דומה לתפוח אבל מוארך

3. מופיע בבלט

7. מתקוטט

8. בשר צלוי

9. עמוק בתוך הפה

11. מגדל צמחי נוי ומטפל בהם

13. וניל בעברית

16. עובר לאורך חוט מתכת ומדליק נורה

18. זמן קצר

20. גבוה

21. חמור בפיגימה

ה. חלקי הדיבר

המילון עוזר לנו לדעת אם מילה היא שם עצם, שם תואר, פועל וכו'.

1. קראו את המשפטים האלה. (אלה המשפטים שהיו בהכתבה בפרק הראשון).
2. הפעם בדקו במילון מהו חלק הדיבר של כל מילה מודגשת – שם עצם, שם תואר או פועל.
3. העתיקו אותה וכתבו לצידה מהו חלק הדיבר.
4. צבעו את כל שמות העצם בצבע ירוק, את שמות התואר בצבע כתום ואת הפעלים בצבע אדום.

(א) אם לא ירד גשם אלד עם אבא שלי לגן שעשועים.

(ב) אחי שאל את אבא אם מותר לו לרכוב על האופניים החדשים. אבא אמר לו: "לא, הכביש חלק ומסוכן."

(ג) האיש הכה את הכלב המסכן. הוא אמר שהכלב עשה מעשה רע. מגיע לו עונש חמור.

(ד) יאיר רצה שיהיה לו אח קטן, אך אימו סיפרה לו שתהיה לו אחות מתוקה. יאיר פרץ בבכי, אך מאז שאחותו נולדה הוא אוהב אותה מאוד.

(ה) ראיתי סרט ישן בטלוויזיה. הראו בו משרת נכנס לחדר ובידו כד מיס. הוא הניח את הכד על השולחן, קד לבעל הבית שלו ויצא מן החדר.

(ו) דודי חזר מחוץ לארץ, וכשהוא בא אלינו הוא נתן לי קופסה ובה הייתה המתנה היפה ביותר בעולם!

(ז) בליל הסדר אבא חצה מצה, עטף מחצית אחת והחביא אותה. אימא אמרה: "דניאל, לך לחפש את האפיקומן." דניאל מצא אותו מהר מאוד.

(ח) ניב רצה לשאול ממני עט, אבל לא השאלתי לו כי לא היה לי עט. יכולתי להשאיל לו רק עיפרון.

1. משפחות מילים

משפחת מילים היא קבוצה של מילים שמתפצלות מאותו השורש ויש להן משמעות משותפת.

למשל: השורש ז-כ-ר. המשמעות המשותפת: דבר שנשאר במוח, שלא שוכחים אותו. זכר, מזכרת, זיכרון, להזכיר, לזכור, להיזכר – כל המילים האלה יוצרות משפחת מילים. יש שורשים ש'יצומחות' מהם משפחות מילים אחדות. אותיות השורש משותפות אבל לכל משפחה משמעות אחרת. דוגמה: צ-ב-ע

המשפחה הראשונה: צָבַע, צָבַע, צָבַע, צביעה, לצבוע, צבעוני, להצטבע המשמעות המשותפת: כולם קשורים בצבעים.

המשפחה השנייה: אצבע, להצביע, אצבעון, אצבעוני, הצבעה

המשמעות המשותפת: כולם קשורים באצבע.

המשפחה השלישית: צבוע

משפחה מצומצמת - שם של בעל חיים

1. בדקו במילון אבן שושן או באתר האקדמיה כמה משמעויות יש לשורשים ד-ב-ר, ס-פ-ר, ש-ב-ע.

2. כתבו כמה מילים מכל משפחה והסבירו את המשמעות המשותפת שלהן.

3. כמה משפחות מילים נגזרות מן המילים האלה:

(א) קשר תקשורת הקשר התקשרות קישור לקשור

(ב) אוזן איזון האזנה התאזן מאזניים, להאזין מאוזן

(ג) מחברת חבר התחברות, חבורה, תחביר, חיבור, חברות, חברה

שני רעים מאת יעקב פהן

הרועה לפֶּלֶב שֹׁחַ : לְרֹעֵה הַכֶּלֶב שֹׁחַ : וּמֵאַזְּ לֹא עוֹד נִפְרָדוּ :
בֹּא אֲתִי, הֲיֵה לִי אָח! אָהִיָּה לְךָ לְאָח! שָׁמְרוּ יַחַד גַּם סֵעֵדוּ,
צֹאן יֵשׁ לִי – נִרְעֵהוּ יַחַד, שׁוֹט לְךָ וְלִי שְׁנַיִם - נִלְחַמּוּ גַם נָחוּ יַחַד,
לֹא גִדַע מוֹרָא וְפַחַד. מֵאַחַד טוֹבִים הַשְּׁנַיִם. לֹא גִדְעוּ מוֹרָא וְפַחַד.

מילים נרדפות: שֹׁחַ = אמר, מורא = פחד, סעדו = אכלו

1. כתבו במילים שלכם:

_____ (א) מה הציע הרועה לכלב?

_____ (ב) מה ענה הכלב לרועה?

(ג) ומאז...

טובים השניים מן האחד

בספר בראשית מסופר שביום השישי ברא אלוהים את האדם. אבל האדם היה לבדו.
”ויאמר ה' אלוהים: לא טוב היות האדם לבדו.

אעשה לו עזר כנגדו” (פרק ב' פסוק י"ח).

2. לפי מה שכתוב בתורה, מה חשב אלוהים?

3. חשבו ושוחחו בכיתה: מדוע 'לא טוב היות האדם לבדו'?

תיאורים מספרים:

(א) ילד מדיח כלים.

(ב) ילד אחר, אולי אחיו, מנגב אותם.

(א) ילד אחד מצייר ציור.

(ב) ילד אחר מקשקש על הציור.

4. כתבו סיפור קצר על כל אחד מהתיאורים האלה.

5. ענו על השאלות:

(א) מה היה הילד השני יכול לעשות כדי שהפתגם יהיה נכון?

(ב) לאיזה משני התיאורים האיור הזה מתאים? מדוע?

(ג) לאיזה תיאור מן השניים מתאים הפתגם "טובים השניים מן האחד" ומדוע?

6. הסיקו מסקנה: מתי טובים השניים מן האחד?

מסקנה:

7. ספרו בכיתה על ניסיון שלכם שקשור לפסוק 'לא טוב היות האדם לבדו'
או לפתגם 'טובים השניים מן האחד'.

מעשייה על פי ז'אן דה לה פונטן

לאב אחד היו שלושה בנים הבנים לא הצליחו להסתדר זה עם זה הם התקוטטו כל הזמן
אבא שלהם היה מלא צער מן המצב והחליט לשים קץ למריבות של בניו הוא שלח אותם אל
היער להביא בדים של אילן כל אחד מן הבנים הביא כמה בדים

אמר האב לבן הבכור: "קח ענף אחד ושבור אותו" לקח הבן ענף ושבר אותו בקלות
אמר האב לבן השני: קח ענף גם אתה ושבור אותו גם הבן השני שבר את הענף בקלות,
וגם הבן השלישי, בן הזקונים, עשה את זה בלי קושי

אחר כך לקח האב ענף אחד מכל בן, וקשר את שלושתם יחד הוא נתן את חבילת הענפים לבן הצעיר וביקש ממנו לשבור את הענפים
הבן הצעיר ניסה וניסה אבל לא הצליח גם הבן השני ניסה וניסה ולא הצליח, ואפילו הבן הבכור לא היה יכול לשבור את הענפים שבחבילה...

1. קראו את המעשייה על האב ובניו והוסיפו נקודה בסוף כל משפט.
2. לכמה מן המילים שבסיפור אפשר למצוא מילים נרדפות. 'פתחו' את הכספת ומצאו אותן:

- במקום 'התקוטטו' אפשר להגיד _____
- במקום 'מלא צער' אפשר להגיד _____
- במקום 'לשים קץ' אפשר להגיד _____
- במקום 'בדים' אפשר להגיד _____
- במקום אילן אפשר להגיד _____
- במקום בן הזקונים אפשר להגיד _____

כספת: הבן הצעיר ביותר, להפסיק, רבו, ענפים, עצוב מאוד, עץ

3. לסיפור הזה חסר סוף. מה לא כתוב בו? _____
 4. לדעתכם, מה רצה האב ללמד את בניו בעזרת שבירת הענפים? דונו על כך בקבוצה, ולאחר שתחליטו תוכלו להוסיף סיום לסיפור. קראו את הסיומים שלכם לפני ילדי הכיתה.
 5. איזה שם נראָה לכם מתאים ביותר לסיפור הזה? בַּחרו שם אחד וכתבו אותו בכותרת שבתחילת הסיפור:
- האב החכם; טובים השלושה מן האחד; חבילת ענפים; האב ובניו; הבנים שלמדו לקח; אין דבר טוב יוצא מתוך מריבה. אתם יכולים לבחור שם משלכם.*
6. הסבירו בכתב מדוע בחרתם בשם שבחרתם. _____

7. ודאי קורה לכם שאתם רבים עם האחים או עם האחיות שלכם.

מה ההורים שלכם אומרים לכם על זה? מה הם עושים? ספרו בכיתה.

8. חשבו ודונו בקבוצה איך אפשר להפסיק את המריבות האלה. כתבו את ההצעות שלכם.

9. כששניים עוזרים זה לזה מתאים להגיד "טובים השניים מן האחד". וכששניים מפריעים ומקלקלים זה לזה, מה אפשר להגיד להם?

המציאו פתגם מתאים למצב כזה: _____

10. אם תרצו, ציירו איורים שמתאימים לסיפור.

ברבור, סרטן וזאב המים א' קרילוב תרגום חנניה ריכמן

ברבור, סרטן וזאב המים

אמרו למשך עגלת מטען.

טורחים, מושכים הם כל הזמן,

קבר הרתמה כמעט פוקעת –

ומשאם לא זז אף צעד.

אין המשא כל כך מכביד –

אך הברבור מושך שמירה,

זאב המים אץ המירה

והסרטן – אחורנית.

אמרו = ניסו, התכוונו

מטען = מה שטוענים על כלי רכב, למשל על משאית, כדי להעביר ממקום למקום

רתמה = הרצועות שבהן רותמים את הבהמה כדי לצאת להובלה או לרכיבה

פוקעת = נעשים בה סדקים, מתפוצצת

שמימה = אל השמיים

המימה = אל המים

1. ענו על השאלות:

(א) מהי עגלת מטען? _____

(ב) מי השתתף בהובלה של עגלת המטען? _____

(ג) איזו בעיה התעוררה בגללם? _____

(ד) מדוע? _____

(ה) גם מן הסיפור הזה אפשר ללמוד שיטובים השניים מן האחד? הסבירו.

2. לדעתכם, מצבים כאלה קורים גם בחיים של בני האדם? אם כן, תארו מצבים כאלה בעל פה.

3. מי שירצה יוכל לצייר את הסיפורון הזה ואולי להחליף את בעלי החיים. אפשר גם לכייר את הסיפור וגם לבנות אותו מאבני לגו.

מושגים: אחדות ושותפות, שיתוף פעולה, תחרות, יריבות

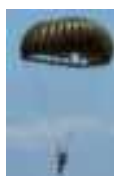
מה המשקל שלך?

משקלי שמות

א. משקלי כלים ומכשירים

שמות רבים בעברית אפשר לחלק לקבוצות לפי המשקל שלהם, כלומר לפי התבנית שלהם. בחומר הלימוד לכיתה ג' תוכלו למצוא את משקל הצבעים ואת משקלי המקצועות. כאן נעסוק במשקל של שמות כלים ומכשירים ובמשקל של שמות מקומות. הם דומים מאוד זה לזה, ואולי משום כך מתבלבלים בהם.

1. כתבו את שמו (העברי) של כל פריט שרואים בתמונות.

2. מה משותף לכל השמות:

3. האותיות האחרות בכל שם הן אותיות השורש. כתבו את השורש של כל אחד מן

השמות: _____ , _____ , _____ , _____ , _____ , _____ , _____ , _____

4. כל השמות האלה הם ממין _____

שמי מזמרה, אף כי אינני מזמרת, אני מזייפת מאוד. אם כן, מדוע שמי מזמרה?

את התשובה תוכלו למצוא בתנ"ך בספר ויקרא פרק כ"ח, פסוק ג'

5. לפי הפסוק הזה מה המשמעות של הפועל 'תזמור'? _____

6. ומה תפקידה של המזמרה? _____

עלילון (קומיקס)

7. ציירו עלילון לפי מה שכתוב כאן וכתבו את שמותיהם של הכלים:

תומר: רותם, צריך לטפל בגינה, עוד מעט כל הצמחים ייבלו.

רותם: נכון. בוא ניקח את הכלים מן המחסן ונתחיל לעבוד.

ואתה

ואת ה_____

ואני אביא את ה_____

ואת ה_____

תביא את ה_____

רותם: אולי עדיף להשקות ב_____ ?

תומר: נוכל להחליט אחרי שנסיים את העבודה.

7. מהו השם הכללי של כל הפריטים? _____
8. ליד כל אחד מהם סמנו בקיצור את המין הדקדוקי שלהם (ז' או נ').
9. ציירו תבנית של שם כל מכשיר שהוזכר עד כאן ומלאו את התבניות באותיות השורש של השם. לדוגמה:

מִיָּה מִיָּמָה

10. מה שמי?

- (א) אני מורה את כיווני ארבע הרוחות _____
- (ב) בעזרתי חורשים את האדמה _____
- (ג) אני מחוררת חורים בקירות, בעץ ובמתכת _____
- (ד) בעזרתי פותחים ונועלים דלתות _____

- (ה) אני מסיר את החלק החיצוני של הפרי או של היֶרֶק _____
- (ו) אני סוללה שאפשר לטעון אותה בחשמל, בטרייה _____
- (ז) ואני טוען את הסוללות _____
- (ח) בלעדיי אין תמונות _____
- (ט) משתמשים בי להחזקת נוזלים בבדיקות רפואיות ובניסויים במעבדות _____
- (י) באנגלית שמי קומפיוטר _____

12. מה אני?

- (א) ציירו תבנית זכר לכל שורש ומלאו את התבניות בשורשים האלה: ש-א-ף, ר-ז-ב, ס-נ-ן, ק-ל-ע, ד-ג-ש, ב-ע-ר, כ-ת-ש, צ-ב-ע, ל-ק-ט, ד-ח-ף.
- (ב) קראו את שמות המכשירים, וכתבו למה משמש כל אחד מהם. השתמשו בפועל מאותו השורש. אם צריך, היעזרו במילון.
- (ג) ציירו תבנית נקבה לכל שורש ומלאו את התבניות בשורשים האלה:

ס-ר-ג, ג-ג-ז, ג-ר-ס, ר-ג-ם, ק-פ-ץ, ח-ר-ט, ס-ר-ט, ס-ח-ט.
(ד) קראו את שמות המכשירים וכתבו למה משמש של כל אחד מהם. השתמשו בפועל מאותו השורש. אם צריך, היעזרו במילון.

יש מילים שהמשקל שלהן כמשקל המכשירים, אבל הן אינן שמות של מכשירים. למשל: משבר, מלבן, מהפכה. ויש מילים במשקלים אחרים שמציינות שמות של מכשירים, למשל: פטיש, צבת.

בימי קדם, כשנוצרה השפה העברית, לא היו כללי דקדוק. מילים נוצרו באקראי (במקרה, לא במכוון). ואף על פי כן לעיתים נולדו מילים שיחד יצרו משקל.

13. הוסיפו חמש מילים במשקל המכשירים שאינן מכשירים (זכרו או נקבה) וחמש מילים שאינן במשקל המכשירים, אבל הן שמות של מכשירים.

14. אתם חברי האקדמיה ללשון העברית. עבדו בקבוצות והציעו שמות לכל אחד מן המכשירים האלה. דונו מה מתאים ומה מתאים פחות בכל הצעה. השם יתקבל לפי דעת הרוב. השוו את השם שהחלטתם עליו עם השמות שהחליטו הקבוצות האחרות:

_____ (א) חלק המקלחת שהמים ניתזים ממנו – _____

_____ (ב) מכונת תפירה

_____ (ג) מכונת כביסה

_____ (ד) מכשיר גילוח ; מכונת גילוח _____

_____ (ה) חולץ פקקים

_____ (ו) מכונה לכיסוח הדשא

_____ (ז) מכשיר ידני לקיצוץ ירקות

מכשיר חשמלי לקיצוץ ירקות _____

(ח) מכשיר שכותש שום _____

(ט) מכשיר שצורתו גליל ומשמש לצביעה על ידי גלגול _____

(י) מכשיר חשמלי להברגה _____

א. משקלי שמות של מקומות

אתמול היה לי יום עמוס מאוד. בבוקר הלכתי לבדיקה
במִרְפֵּאָה. אחר כך הלכתי ללמד במִכְלָלָה. בערב הייתי
מוזמנת למִסְעָדָה לחגוג לחברתי יום הולדת, ולפני כן
הלכתי למִסְפָּרָה. אחר כך מיהרתי למִשְׁתַּלָּה לקנות לחברתי
עציץ יפה. הבטחתי לבן שלי למסור את המכנסיים שלו
לניקוי במִכְבֵּסָה. אומנם הספקתי לעשות הכול, אבל מרוב לחץ נפל הארנק שלי על
המִדְרָכָה, וכשהרגשתי בכך וחזרתי לחפש אותו, הוא כבר לא היה שם. רצתי למִשְׁטָרָה
להודיע על האבדה. חזרתי הביתה בלילה עייפה אך מרוצה...

1. קראו את הקטע בקול רם ובקריאה רהוטה. הקפידו להגות נכון את המילים המודגשות.

(א) מה משותף לכל המילים המודגשות? _____

(ב) ציירו תבנית שמתאימה להן.

(ג) מהו המין הדקדוקי של השמות האלה? הוכיחו את קביעתכם.

(ד) כתבו את השורש של כל אחת מן המילים: _____, _____, _____.

_____ , _____ , _____ , _____ , _____

2. מה שמי?

(א) זוללים בי _____

(ב) זורקים בי את האשפה העירונית _____

(ג) צובעים בי בגדים _____

(ד) מלטשים בי יהלומים _____

(ה) תופרים בי בגדים _____

(ו) מפקדי הצבא נמצאים בי _____

(ז) בונים ומתקנים בי אוניות _____

(ח) נהגו לשלוח ממנה מברקים _____

3. כתבו עוד חמישה שמות של מקומות במשקל הזה.

_____ , _____ , _____ , _____ , _____

4. כתבו את המשמעות של כל שם:

5. קראו לנו בשם:

(א) מקום שגולשים בו _____

(ב) מקום שמגדלים בו שתילים וצמחים למכירה _____

(ג) מקום שמשמש לכתיבה _____

(ד) מקום שמגהצים בו _____

(ה) מקום שמכינים בו גבינות _____

(ו) בית הבראה _____

(ז) טחנת קמח _____

(ח) מקום שמוכרים בו בשמים _____

(ט) מקום שמרפדים בו ספות וכורסות _____

.6

(א) כתבו מה רואים בכל אחת מן התמונות.

(ב) כתבו את המשמעות של כל שם.

(ג) מה המשותף לכל השמות? _____

(ד) כתבו סיפור קצר ושלבו בו את שמות המקומות האלה.

חשוב לציין שמילים רבות מאוד במשקל הזה אינן מציינות מקום. למשל: מנהג, מבחר, מספר, מבטא, משדר, משחק, משפט, מבחן, משקל, מכתב – כל אלה הן מילים ממין זכר. מפלגה, מגננה, מפרעה, מקדמה, ממחטה, מנסרה, משוואה, מתקפה, מנהלה, משפחה, משאלה – כל אלה הן מילים ממין נקבה.

גם היום מחדשים במשקל הזה מילים שאינן מציינות מקומות.

7. מה ההבדל בין מְקַלֵּט לְמִקְלָט?

8. מה נכון, מְחַלֵּף או מְחַלָּף? הסבירו.

9. על מפרקים:

(א) קראו את הקטע:

- מה אמר לך הרופא?
- הוא אמר שיש לי דלקת פרקים.
- הרופא הזה מדבר שטויות. אין דבר כזה דלקת פרקים.
- מה זאת אומרת אין? אני מכיר אנשים שיש להם דלקת פרקים.
- לא. אתה מכיר אנשים שיש להם דלקת מפרקים.
- אבל כולם אומרים דלקת פרקים.
- נכון. מי שאומר כך טועה.
- מה ההבדל בין דלקת פרקים לדלקת מפרקים?
- אני לא רופא, אבל אני משער שיכולה להיות דלקת בפרק מסוים בגוף, אבל אני יודע שהדלקת הנפוצה תוקפת את מקומות החיבור שבין העצמות, והמקומות האלה נקראים **מפרקים** ולא פרקים.
- טוב, אז מה ההבדל בין פרק למפרק?
- זאת שאלה מצוינת. כמו שאמרת, המפרק הוא מקום החיבור של העצמות, והפרק הוא החלק שבין מפרק למפרק. בכל אצבע בידיים של בני האדם, למשל, יש שני מפרקים ושלושה פרקים.

(ב) סמנו בתמונה את המפרקים ואת הפרקים בכל אצבע.

- וכידוע, גם חלק בספר או במאמר נקרא פרק. בספר בראשית יש חמישים פרקים.

- לאוטובוס שבתמונה אפשר היה לקרוא 'אוטובוס דו-פרקי' כי יש לו שני פרקים, שני חלקים, אבל הוחלט ששמו יהיה 'אוטובוס מפרקי' כי יש לו רק מפרק אחד.

- כשאיהיה שוב אצל הרופא אלמד אותו שיעור בעברית. הרי מפרקים הם התחום שהוא עוסק בו.

(ג) מדוע חלק שמחבר את העצמות נקרא מפרק ולא מפרק?

10. קראו את המשפטים ונקדו את המילים המודגשות:

- (א) הילדים שיחקו על המדשאה, אבל הגנן הפעיל את המכסחה והפריע להם לשחק.
(ב) פתחתי את משדר הרדיו לשמוע את החדשות.
(ג) החנות למכשירי כתיבה נמצאת במפלש (פסז'), מעבר מקוֹרָה להולכי רגל בין בניינים, פתוח משני צידיו) בין חנות הבגדים לחנות הנעליים.
(ד) המורה ביקשה שנקרא על המצאת המחשב ונכתוב תמצית. כדי להקל את העבודה היא הציעה לנו לסמן במדגש את המילים החשובות ביותר.
(ה) הלכתי למשתלה לקנות צמחים לגינה שלי. ראיתי שם מברגה משוכללת ושאלתי את בעל המקום איפה אפשר להשיג מברגה כזאת.
(ו) כשנוסעים בכביש מספר אחת לירושלים עוברים בכמה מנהרות.
(ז) כשפתח פלג את דלת הבית ועמד ללכת לבית הספר הוא ראה על המפתן נחש ענקי.
(ח) אם הנהג לא יתקן את המפלט במשאית שלו, הוא יאלץ למצוא מפלט מפני המשטרה...

(ט) הייתה תקלה במטוס, והטייס עמד להפעיל את כיסא המפלט, אבל הוא היה טייס מנוסה מאוד, ובסופו של דבר הצליח לנחות במנחת המטוסים הקרוב.

(י) מה ההבדל בין מסגד לבין מנזר? מסגד הוא בית תפילה של מוסלמים, ומנזר הוא מקום מגורים מבודד של נזירים נוצרים.

11. חברי האקדמיה מתכנסים שוב בקבוצות כדי לחדש שמות של חנויות. חנות היא מקום. הינה רשימה של שמות חנויות. תנו לכל חנות שם שיש בו רק מילה אחת.

השמות יכולים להיות במשקלים שתבחרו ולא דווקא במשקלים שבפרק הזה.

חשבו היטב על השורשים של השמות שתתנו:

חנות נעליים, חנות בגדים, חנות מכולת, חנות ירקות, חנות ספרים, חנות פרחים, חנות רהיטים, חנות למכשירי חשמל, חנות של שרברב, חנות תכשיטים, חנות למכשירי כתיבה, חנות כלי בית

12. מיינו את כל השמות לשמות מקומות ולשמות שאינם מקומות:

מדבר; מטבח; משכן; מספר, מזבח; מכלא - לצאן; מבחר; מזרח; מערב; מקדש; מקלט; מפתן; מנחת; מטבח; מסגד; מפעל; משרד; מדרך = הרגל דורכת עליו; מחלף; מחסן; מכמס = מחבוא; משכן; מפתל = כביש מפותל, פנייה חדה; מסעד = משענת; משלט; מצלב = מפגש של כביש עם מסילת רכבת; ממכר; מרחב; מרחץ; משפט; מרחק; מרקע; משטח; מתחם; מרדף

המגרפה מעשייה

לאיכר אחד היו שני בנים. ילדי הכפר לא למדו לקרוא ולכתוב, אבל האיכר הזה חסך כסף וכשהיה בנו הבכור מבוגר דיו שלח אותו אל העיר ללמוד. הוא לא רצה שבניו יהיו בורים אלא להעניק להם את מה שלא השיג בעצמו: השכלה וידע על העולם.

כאשר סיים הבן את לימודיו חזר אל הכפר. הוא התגאה מאוד במה שלמד והתנשא על בני הכפר וגם על בני משפחתו. היהירות שלו נראתה לא רק בהתנהגותו אלא גם בהבעת פניו, בעמידתו ובהליכתו. רק הוא מכל אנשי הכפר ידע לקרוא ולכתוב. חברי הילדות שלו נעלבו מאוד מהתנהגותו ולא רצו לדבר איתו. הוא היה בודד אבל ראשו היה בעננים. הוא גם סירב לעזור לאביו בעבודה. אדם 'מלומד' לא צריך לעבוד בעבודות שמלכלכות את הידיים, אמר לעצמו.

יום אחד ביקש ממנו האב שיצא לחצר ויביא לו מגרפה. אבל לבן לא היה נאה למלא את הבקשה והוא היתמם ושאל: "מה זאת מגרפה?" האב כעס אבל לא אמר דבר. לא לשם כך הוא חסך כסף ושלח אותו ללמוד. הוא ביקש מבנו הצעיר שיביא את המגרפה. הבן הצעיר מילא מייד את בקשתו של אביו.

כעבור ימים אחדים, כאשר הסתובב הבן הבכור בחצר בראש מוקם מגאוה, דרך על שיני המגרפה והיא פצעה את רגלו. "מי השאיר כאן את המגרפה הארוורה הזאת?" הוא צעק. הבן הצעיר עמד מן הצד, חייך ואמר: "המגרפה נעלבה מפני ששכחת את שמה, וזאת הייתה הדרך שלה להזכיר לך אותו ואת המקום שבאת ממנו."

1. הבן הבכור היה יהיר. מהו יהיר? _____
2. מצאו שתי מילים נרדפות למילה יהיר. _____
3. מהו הנושא של המעשייה הזאת? _____
4. מהו הרעיון המרכזי, המסר, של המעשייה? _____
5. תנו שם יצירתי למעשייה הזאת. _____
6. כתבו סיפור משלכם שיש לו אותו מסר. _____
7. ראשו של בן האיכר היה בעננים, הוא הגביה את אפו. בחרו אחד מן הניבים האלה וציירו אותו. _____
8. מה משמעותו של הפתגם (הפתגם הזה הוא מן העברית החדשה): _____

אל תכרות את הענף שאתה יושב עליו

- (א) מסוכן לטפס על עצים.
(ב) אל תפגע בעצמך או במקור הפרנסה שלך.
(ג) חבל לפגוע בעצים.
(ד) כריתת ענפים היא פעולה מסוכנת.
9. הסבירו במה הפתגם הזה מתאים למעשייה שקראתם.
10. והינה עוד פתגם (הפתגם הזה הוא מלשון חז"ל):

בור ששתיית ממנו אל תזרוק בו אבן

- מה משמעותו?
- (א) אל תזרוק אבן לבור מלא מים כי אתה עלול להירטב.
(ב) אל תהיה כפוי טובה.
(ג) אל תעשה שטויות.
(ד) האבן עלולה לסתום את הבור ולמנוע מן הצמאים לשתות מים.
11. בשני הפתגמים אפשר לדמיין תמונות יפות. אם תרצו, ציירו אחד מהשניים (או את
12. דונו בכיתה: עניינו של הפתגם הזה כפיות טובה. לדעתכם, הוא באמת מבטא את הדבר?
איך זריקת אבן לבור מים קשורה לכפיות טובה? מה קורה כשזורקים אבן לתוך באר ומה
קורה שיורקים לתוכה?

מקורו של הפתגם בתלמוד, ושם הוא כתוב בארמית (ארמית היא השפה שדיברו בה בעת ההיא, והיא דומה לעברית): 'בירא דשתית מינה מיא, לא תשדי ביה קלא'. שעררו מהו התרגום של כל אחת מן המילים לעברית: בירא = _____; דשתית = _____; מיני = _____; מיא = _____; לא = _____; תשדי = _____; ביה = _____; קלא = רגב, גוש אדמה, בוץ.

גם התרגום העברי נכתב בימיהם של חכמינו, אבל המתרגם שינה בו מילה אחת. במקום רגב הוא כתב אבן, והמילה האחת הזאת בעצם קלקלה את הפתגם. לדעתכם, הפתגם בתרגומו המדויק קשור לכפיות טובה? הסבירו.

על הגאווה מתוך הספר 'פצפונת ואנטון' מאת אריך קסטנר

איני יודע מה דעתכם על הדבר. האם נכון בעיניכם שילד יבשל? שיחגור את סינר אימו ויקלף תפוחי אדמה וייתן אותם בסיר ויזרה עליהם מלח? כששאלתי על כך את פאול, אמר בתוקף: "אני לא הייתי מסכים לבשל בשום פנים ואופן!" "המ...", אמרתי, ולו שכבה אימך חולה, והרופא היה אומר שעליה לאכול אוכל טוב ובשעות קבועות, ולא – נשקפת סכנה לחייה?" "אם כן, טוב", מיהר פאול לענות, "אז הייתי מבשל... אך בכל זאת הייתי מתבייש. בישול – אין זו מלאכה לנערים."

"...אם אתה דואג לאימך החולה שתקבל אוכל בזמן, אין כאן מקום לבושה אלא לגאווה. על כל פנים, דבר זה חשוב מן הקפיצה של ארבעה מטרים לרוחק, שבה אתה מתגאה כל כך."

"ארבעה ועשרים", אמר פאול.

"אתה רואה?" קראתי, בזה אתה מתפאר!"

"שיניתי את דעתי", אמר פאול לאחר שתיקה קלה. "אולי לא הייתי מתבייש לו היו מוצאים אותי מבשל במטבח. אך בכל זאת... הייתי נועל את הדלת."

מי שקורא את הקטע הזה היום יכול להתפלא : ילד מתבייש לבשל?! ילדים רבים מבשלים היום מתוך בחירה, האם אוהבים לבשל, וגם גברים שבעבר 'לא דרכה רגלם במטבח' מבשלים בלי כל בושה. אבל הספר הזה נכתב בחלק הראשון של המאה העשרים, ואז גברים ונערים לא בישלו ולא עשו שום עבודות בית. הם גם לא טיפלו בילדים, לא רחצו ולא חיתלו אותם.

1. מה דעתכם, המצב היום טוב ממה שהיה בימיו של אריך קסטנר, או הייתם מעדיפים שיישאר כפי שהיה? נמקו את תשובתכם.

2. הילד בסיפור ניסה לשכנע את חברו שנער שמבשל לא צריך להתבייש בזה. הוא עשה את זה בשלבים. איך הגיב פאול בהתחלה? איך הוא הגיב בשלב השני?

3. בסופו של דבר פאול מודה שהוא שינה את דעתו. האם הוא באמת שינה אותה? הוכיחו את קביעתכם.

מושגים : יהירות, חוצפה, כפיות טובה, כיבוד הורים ואי כיבוד הורים

מה העיקר ומה מיותר

מה חשוב מאוד ומה חשוב פחות (עיקר וטפל)

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך, היעזרו במילון.
בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

העיקר הוא הדבר החשוב.

הטפל הוא הדבר הלא חשוב.

1. זאת תמונה של ספר בלי כריכה. מה שחסר בו הוא עיקר או טפל? נמקו.

מסגרת _____

2. כתבו 'עיקר' או 'טפל': תמונה _____

3. מה חסר כאן? _____
מה שחסר הוא עיקר או

טפל? _____

4. וכאן: _____

5. תארו את החדר שלכם. אתם יכולים לצייר אותו.

6. קראו בכיתה את מה שכתבתם ובקשו מחברים שיציינו מה עיקר ומה טפל בו.

• הזמנה לחתונה:

*10-10 אחרי ציפוייה של שנים רבות אנחנו שמחים להפגישכם אנשיאוי ילדינו. ענת
בת העשירי וחמש (עופכת צין) עם בחירי איה. ענף בן העשירי ושמונה (רופא).
החתונה תתקיים ביום שלישי בחודש כסלו תש"ס באולם צהרון.
יהיה שמח.*

בהזמנה הזאת כתובים פרטים חשובים, עיקריים, וגם פרטים מיותרים, טפלים, אבל גם חסרים פרטים עיקריים.

7. מחקו את הטפל והוסיפו את הפרטים העיקריים שחסרים בהזמנה.

*הפאת אן אבז חתול סיאמי. העיניים שלו כחולות. העיניים של שאר החתולים לא
כחולות. הלב שלו שחור. עוז לא ראייתם לבנה כלבה. לחתול קופאים מושי.*

*קיבלתי אותו מתנה ליום ההולדת ומאל שהוא
אבז אני לא מפסיק לבכות מי שימצא את
החתול שלי יקבל פרס. התקשרו בבקשה לטלפון
050123456*

8. מה עיקר ומה טפל במודעה הזאת, ואילו פרטים חשובים חסרים בה?

עיקר: _____

טפל :

חסר :

9. נסחו הודעה דחופה למשטרה על פריצה לדירה.

10. נסחו הודעה להורים על אספת הורים או על מסיבת כיתה.

כתבו רק את העיקר. כדי שתצליחו לעשות את זה, חשוב שתשאלו את השאלות העיקריות: מה המשטרה צריכה לדעת כדי להגיע למקום? מה ההורים צריכים לדעת כדי לבוא לאספה או למסיבה?

11. (א) הכלב שלכם הלך לאיבוד. כתבו מודעה ובקשו שמי שמצא אותו יחזיר אותו לבעליו.

(ב) תנו לחברים לבדוק אם כתבתם רק את העיקר או גם דברים טפלים. דונו בעניין.

12. חברו סיפורים משלכם שבהם חשוב להבחין בין עיקר לטפל ובקשו מחברים לציין מה העיקר ומה מיותר.

בזמננו אנשים רבים, מבוגרים וצעירים, קונים רק 'מותגים'. דונו בעניין בכיתה. חשוב לקנות מותגים? המותג הוא עיקר או טפל? האם כל דבר שהוא מותג טוב יותר מדבר דומה לו שאינו מותג? מתי רצוי לקנות 'מותג' ומתי לא? ועוד...

מעניין לדעת איך ומתי הומצאו האופניים

הרכיבה על גב בעלי חיים או בעגלה שבעלי חיים סוחבים הייתה איטית. בני האדם רצו לעבור מרחקים ארוכים בזמן קצר ככל האפשר. הם חיפשו כלי רכב יעיל וזול במקום בעלי החיים שעליהם רכבו. בעלי החיים נזקקו למזון ולטיפול יקרים, ובשנות בצורת מתו סוסים רבים ברעב ובצמא. אחד מכלי הרכב העתיקים ביותר הוא האופניים. האופניים משמשים לנסיעה במקום למקום, להעברת משא, לספורט. לפני כמאתיים שנה המציא ז'וזף נִיִסְפֹּר נִיִפִס כלי רכב שנקרא אופניים. ניפס היה ממציא צרפתי. הוא נולד בשנת 1765 ונחשב לממציא הצילום. כלי הרכב שהמציא ניפס נקרא 'אופניים' מפני שהיו לו שני אופנים (אופן = גלגל). כלי הרכב הזה לא דמה לאופניים שהומצאו אחר כך. היו בו שני גלגלים גדולים מאוד זה

לצד זה מחוברים במוט. הרוכב ישב על המוט וכדי להניע את האופניים קדימה היה בועט באדמה. (אפשר לראות תמונה במרשתת.)

את האופניים הראשונים שנראים כמו אופניים המציא הברון הגרמני קארל פון דרייס בשנת 1816. פון דרייס נולד בשנת 1785. הוא המציא עוד המצאות שאינן קשורות לנסיעה. האופניים של פון דרייס היו עשויים מעץ עם מסבי גלגלים מברזל ומנגנון עצירה מברזל. גם להם היו שני גלגלים – קדמי ואחורי – הגה (בלשון הדיבור 'כידון') ומושב. דושות לא היו להם. הרוכב היה יושב על המושב, מניח את רגליו על האדמה ודוחף את האופניים. הם המשיכו לנסוע מעט וכאשר נעצרו היה הרוכב דוחף אותם שוב ברגליו. הם כונו 'סוס מפוארי'. הסוס המפואר הצליח לעבור שלושה עשר קילומטרים בפחות משעה. פון דרייס רכב על אופניו בעיר בשנת 1817 או 1818. האנשים שצפו בו התפעלו מאוד מן ההמצאה החדשה. בשנת 1819 כבר נרשם פטנט על האופניים.

פון דרייס לא הרוויח כסף מהמצאתו. בעת ההיא היו הדרכים מיועדות לעגלות ולכרכרות והרכיבה על אופניים בלי בלמים הייתה מסוכנת מאוד

ולכן אסרו לרכוב על אופניים בגרמניה ובמדינות אחרות. אולי בזכות ההמצאה של פון דרייס הומצאו האופניים המשוכללים שאנחנו מכירים היום.

13. כתבו את הקטע מחדש בלי המידע הטפל, המיותר, שיש בו.

14. לדעתכם, מהם החלקים העיקריים של אופניים רגילים (לא חשמליים)? ומהם החלקים הטפלים?

_____ : החלקים העיקריים:

_____ : החלקים הטפלים:

כמו לכלב או כמו לארנב
הייתי רוצה שיצמח לי זנב.
בשביל מה? –
אנ'לא יודע.
אולי סתם לנענע.

יהודה אטלס

1. קראו במרשתת למה הזנב של הכלבים משמש.
2. הזנב הוא איבר עיקרי אצל הכלב? מדוע?

3. אילו לילד בשיר של יהודה אטלס היה זנב, הוא היה איבר עיקרי או טפל?

על קשקוש וכשכוש

מתברר שהיום גם כלבים מקבלים כרטיסי ברכה ליום ההולדת. "שתהיה לך שנה מאושרת", כתבו בברכה כזאת, "... שנה של קשקושים בונב." קשקושים. אבל כלבים לא מקשקשים אלא מְכשכשים. רבים מתבלבלים בין שני הפעלים האלה – לקשקש ולכשכש – וייתכן שתנועות הזנב של הכלב נראות להם כמו קשקוש על נייר. הכלב אינו יודע לקשקש, אבל הוא יודע היטב לכשכש. קשקוש בקו"ף הוא תצליל (אונומטופאה), מילה המחקה צליל כלשהו, וכאמת אֶחָד הפירושים של קשקוש הוא נקישה, צלצול הנשמע כאשר מניעים חפץ, למשל קשקוש פעמונים או קשקוש של מטבע בקופסה ריקה כמו בפתגם שאומר שמטבע בתוך כד קורא קיש קיש, מקשקש. היום בְּלֶשׁוֹן הדיבור קשקוש הוא גם פטפוט וגם שרבוט חֶסֶר משמעות. לעומת זאת לכשכוש יש משמעות רק בְּעֹפֶתֶן של חיות – בְּעִיקֵר של קְלָבִים. מהו כשכוש? אליעזר בן יהודה כותב במילונו: "כְּשֶׁכְּשָׁה הבהמה בְּזוּבָה – הַנִּיעָתוֹ הִנָּה וְהִנָּה". גם הַחֲחֹל מְכֶשֶׁשׁ בְּזָנְבוֹ. לכשכוש בְּזוּב של הכלב יש סיבות אחדות, אחת מהן היא סימן לידדות, לעמחה. בְּלֶשׁוֹן יִמְיֵנו בְּעִיקֵר כלבים מְכֶשֶׁשׁים בְּזוּבם אֲבָל לא מקשקשים בו. רגע של עברית כתבה נורית אלרואי ושודר בקול ישראל

זה מה שקרה למשורר יהודה אטלס: רק כשאני מניח את השפופרת

אני נזכר תמיד

שאת הדבר הכי חשוב

שכחתי להגיד.

1. שערו, מה יכול להיות הדבר הכי חשוב שהוא שכח להגיד.

_____ אולי

_____ ייתכן ש

2. כתבו שיחת טלפון או התכתבות ב'ווטסאפ' ובה המשווחחים אומרים רק דברים טפלים, דברים לגמרי לא חשובים. זה יכול להיות משעשע. קראו את מה שכתבתם לפני תלמידי הכיתה.

אמרה עברית שואלת:

מה לתבן את הבר?

"מה זה זה? זה עברית! מה פתאום רושמים בחומר לימוד על בר? רוצים ללמד אותנו לשתות? על תבן שמעתי, אני חושבת שזה קש שנותנים לסוסים לאכול. אבל בר? בחיים לא שמעתי שטויות כאלה!"

3. מה דעתכם על צורת הדיבור הזאת? כתבו 'בעדי' ו'נגד'.

ואשר לאמרה 'מה לתבן את הבר' – פירושה פשוט מאוד. תבן הוא באמת קש, אבל ליברי יש כמה משמעויות. אתם יכולים למצוא אותן במילון. כאן הכוונה לתבואה, לחלק הטוב שבשיבולת. מה לתבן את הבר? = מה הקשר בין הדברים? אין קשר בין הדברים. צריך לדעת להבדיל בין העיקר לטפל. הדברים הטפלים נמשלים לתבן והעיקריים נמשלים לבר.

חשוב לדעת: בעברית יש **טפל** ויש **תפל**, ולכל מילה משמעות משלה. טפל = לא חשוב, לא עיקרי. תפל = חסר טעם. אוכל יכול להיות תפל אם אין בו די תבלינים.

מעשה בחוטב עצים מעשייה

חוטב עצים עבר על גשר של נהר. הקרדום הכבד שלו נשמט מהיד שלו ונפל למים. הוא ניסה לרדת לנהר ולהוציא את הקרדום אבל לא הצליח.

"מה אעשה עכשיו?" שאל חוטב העצים את עצמו בקול. "הרי הקרדום הזה

הוא הפרנסה שלי. בלעדיו לא אוכל להביא אוכל לילדים שלי". והוא החל לבכות.

זקן שעבר במקום ראה את חוטב העצים יושב ובוכה וניגש אליו.

"מה קרה?" שאל הזקן, "מדוע אתה בוכה? מישהו במשפחה שלך חולה או נפטר, חס

וחלילה?"

"לא, לא", השיב חוטב העצים. "בני המשפחה שלי בריאים ושלמים לעת עתה, אבל

עכשיו כבר לא אוכל לפרנס אותם."

"מדוע?" שאל הזקן.

"מפני שהקרדום שלי נפל למים ואני לא יכול להוציא אותו. איך אוכל לחטוב עצים בלי

קרדום? ואם לא אחטוב עצים, איך אפרנס את בני המשפחה שלי?"

הזקן ירד מייד למים והוציא מהם קרדום. קרדום של כסף. הוא חזר אל הזקן, הושיט לו

את הקרדום ואמר: "הינה הקרדום שלך. קח אותו ולך לעבוד."

הסתכל חוטב העצים בקרדום ואמר: "זה לא הקרדום שלי."

ירד הזקן שוב אל המים, והפעם הוציא מהם קרדום של זהב. אבל חוטב העצים לא

היה מרוצה ואמר: "גם זה לא הקרדום שלי."

ירד הזקן אל המים בפעם השלישית, והפעם משה מהם קרדום של ברזל.
כשראה חוטב העצים את הקרדום הזה אורו עיניו והוא קרא: "זה הקרדום שלי! זה
הקרדום שלי! תודה רבה."

1. קראו את הסיפור והפכו את הכינויים הפרודים המודגשים לכינויים חבורים (לדוגמה:
היד שלי – ידי).
2. מצאו במילון את המילים: קרדום (או קרדם), נשמט, משה, וכתבו את הפירוש שלהן.
קרדום = _____; נשמט = _____; משה = _____

3. לפניכם תשובות על שאלות. אתם תנסחו את השאלות המתאימות:

(א) _____

חוטב העצים הבכה כי הקרדום שלו נפל לאי.

(ב) _____

הזקן שאף את חוטב העצים מצוץ הוא בוכה.

(ג) _____

הוא נכנס לאי והביא לחוטב העצים קרדום.

(ד) _____

הוא משה קרדום מכסף קרדום מלכה וקרדום מהרץ.

(ה) _____

חוטב העצים אמר שהקרדום ששוי מכסף הוא לא הקרדום שלו.

(ו) _____

רק כשהזקן משה את הקרדום ששוי מהרץ הוא הקרדום שלו.

4. השיבו על השאלות:

(א) שעררו מה היה סוף הסיפור. אולי _____; וייתכן ש...

(ב) מה היה חשוב לחוטב העצים ומה היה טפל בעיניו?

(ג) איזה מין אדם היה חוטב העצים? כתבו כמה תכונות שאפשר ללמוד על האיש מן הסיפור.

(ד) איזה פתגם מתאים לסיפור הזה?

מעשייה

בעל ואישה עניים חסכו מעט כסף והחליטו לפתוח חנות דגים. הם מצאו מקום מתאים קרוב לנהר. הם השיגו את כל מה שדרוש בחנות דגים: חביות עץ לדגים ומאזניים ומשקולות כדי לשקול את הדגים שימכרו. רק דבר אחד חסר: שלט שמודיע על פתיחת החנות.

בבוקר הכין הבעל שלט, טיפס על סולם ותלה אותו מעל הכניסה לחנות. על השלט היה כתוב: **כאן מוכרים דגים.**

1. כתבו את המילים המתאימות בתוך השלט.

כאשר ראתה האישה את השלט פרצה בצחוק.

"מה מצחיק אותך כל כך?" שאל הבעל.

"השלט שתלית", ענתה האישה. "תגיד לי, בעלי

היקר, החנות הזאת יכלה להיפתח במקום אחר? הרי ברור שהיא נפתחת **כאן**. כאן הקמנו אותה, לא?"

"את צודקת, אשתי היקרה", אמר הבעל וטיפס על

הסולם ומחק את המילה 'כאן'.

2. כתבו את המילים בתוך השלט.

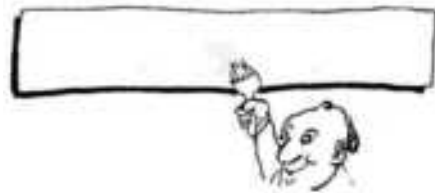
שוב קראה האישה את השלט
 ושאלה: "למה כתבת 'מוכרים'? ראית אי
 פעם חנות שבה נותנים דברים חינם?"
 "נכון מאוד, את אישה חכמה", אמר
 הבעל ושוב טיפס על הסולם ומחק גם
 את המילה 'מוכרים'.

3. כתבו בשלט על פי הוראות האישה:

המשיכה האישה להסתכל בשלט,

גירדה בראשה ואמרה לבעלה:

"תגיד לי, יקירי, הרי החנות שלנו
 נמצאת על גדת הנהר. מה אפשר למכור
 בה? בגדים? בשר? ואולי תכשיטים? ברור
 שאנחנו מוכרים דגים. בשביל מה לכתוב

את זה?"

והבעל טיפס שוב ומחק את המילה 'דגים'.

בני הזוג התיישבו בפתח חנותם, בחנו את
 השלט הזה והיו מרוצים. אחר כך ישבו וחיכו
 לקונים שיבואו לחנותם החדשה. והם עדיין
 ממשיכים לחכות...

2. האם הרעיון של האישה היה רעיון נבון? נמקו.

3. איזו מילה בשלט הייתה החשובה ביותר?

4. אילו מילים בשלט היו חשובות פחות? _____
5. לדעתכם, היה צריך למחוק אותן? הסבירו. _____
6. אם תרצו, כתבו שלטים לחנות ובקשו מחבריכם לכיתה לבדוק אילו מילים מיותרות בהם.

הפתגם אומר:

מרבה דברים מרבה שטות

– מי שמדבר הרבה סופו שידבר שטויות.

לפי התוצאות של מה שהציעה האישה אפשר להשתמש (בצחוק) במכתם:

טול עצה מאשתך ועשה את היפוכה

הצבי ליד המעיין והאריה על פי אייזופוס

צבי אחד עמד ליד מעיין ושתה ממנו מים. מי המעיין היו צלולים והצבי ראה את בבואתו במים. הוא שמח על קרניו הגדולות והיפות, אבל הצטער מאוד על רגליו הדקות והחלשות. עוד הוא שקוע במחשבותיו הופיע אריה. הצבי הבחין באריה והחל לברוח. בזכות רגליו הארוכות והדקות הוא מסוגל לרוץ מהר מאוד ולכן התרחק מאוד מן האריה. כל זמן שהוא רץ במישור הוא ניצל, אבל כשהגיע למקום מכוסה עצים, נאחזו קרניו בענפים, והאריה התקרב אליו ותפס אותו. אז אמר הצבי בליבו: "אוי ואבוי לי, הרגליים שלא סמכתי עליהן יכלו להציל אותי ואילו הקרניים שבהן בטחתי כל כך מביאות למותי."

צבי אחד עמד על גדה של נחל ושתה. המים היו צלולים כמו ראי. הביט הצבי במים וראה בהם את דמותו. הרהר הצבי בליבו: "הקרניים שלי קצרות ונאות, אבל הרגליים שלי ארוכות ומכוערות. כמה חבל!"

צייד רשע אחד ראה את הצבי המרשים ואת קרניו היפות וחשק בו. הוא ניסה לצוד את הצבי. הצבי הזריז רץ אל לב היער העבות כדי לנוס מהצייד ולהציל את עצמו. לפתע נתקלו קרני הצבי בענפים של אילן. הוא נאלץ להאט כי הקרניים הפריעו לו לרוץ. הוא הצליח להיחלץ מן הענפים והמשיך לרוץ עד שבסופו של דבר לא הצליח הצייד להשיג אותו.

הצייד המתוסכל התייאש והניח לצבי. לאחר שחלפה הסכנה חשב הצבי בליבו: "דווקא הקרניים הנאות שלי הפריעו לי, אבל הרגליים המכוערות שלי הצילו אותי.

1. השוו את שני הסיפורים זה לזה. מה דומה ומה שונה בהם?

2. לאיזו סוגה הסיפורים האלה שייכים? _____

3. מה המסר שלהם, כלומר מה הם מלמדים? _____

את מוסר ההשכל מן המשל הזה אפשר להביע במשפט מספר משלי שבתנ"ך:

שקר החן והבל היופי

אפשר להשתמש גם בפתגם מלשון העברית החדשה:

4. מצאו במילון מילה נרדפת ליחן, ומילה נרדפת ליהבל. _____

5. כתבו את הפתגם הראשון במילים שלכם. _____

6. אתם מסכימים עם מה שנאמר בפתגם הזה? נמקו.

7. בחרו שם לסיפור השני מן השמות האלה: 'הקרניים והרגליים'; 'היופי לא חשוב'; 'ניצלתי!' 'מכוערות אבל זריזות'; 'שקר החן והבל היופי'. כתבו אותו בתחילת הסיפור.

8. כתבו שוב את הסיפור השני, והחליפו את המילים המודגשות במילים נרדפות להן. אם צריך השתמשו במילון.

9. קראו על הצבי המצוי:

מעניין לדעת על הצבי המצוי

הצבי המצוי שייך למחלקת היונקים. יש לו זוג קרניים קצרות לעומת הקרניים של חיות אחרות בעלות קרניים כגון היעל והאייל. גובהו כ-120 סנטימטרים. הצבאים חיים בשטחים פתוחים – בישראל במדבר יהודה ובנגב – ואין להם דרך להסתתר מפני טורפים וציידים. צבע הפרווה שלהם בעיקר חום כדי לשמש לו הסוואה ולהגן עליו. הבטן והאחוריים שלו לבנים וזנבו קצר ושחור. משני צידי גופו יש פס כהה ועל פניו כתמים לבנים. כשהצבאים נחים בטנם ואחוריהם מוסתרים ורואים רק את צבעי ההסוואה.

נוסף על ההסוואה מסייעות לו רגליו הארוכות והדקות שבזכותן הוא מיטיב לרוץ ולדלג מעל מכשולים גבוהים מאוד. הוא מסוגל לרוץ עד 80 קילומטרים בשעה. לכן, למזלו, קשה מאוד לתפוס אותו. הצבי חי בעדרים – זכרים לחוד ונקבות לחוד. הוא בעל חיים צמחוני. הוא אוכל עשבים, עלים של שיחים ושל עצים ועוד צמחים שהוא מוצא בסביבתו.

ההיריון של הצבייה נמשך חמישה חודשים, ולאחריו היא ממליטה עופר אחד. בימים הראשונים היא מתרחקת ממנו כדי לא למשוך תשומת לב, כי העופר לא יוכל לברוח מפני טורף או צייד. היא חוזרת רק כדי להיניק אותו. כשהצבי בן כשנתיים הוא עוזב את העדר ומקים משפחה: בוחר שטח מחיה ומסמן אותו בגללים.

10. הסתכלו בתמונה של הצבי ותארו אותו במילים שלכם. כתבו רק את הדברים החשובים. כך כותבים תמצית.

הצבי הוא הסמל של דואר ישראל כי הוא **קל רגליים**.

11. מה המשמעות של הניב קל רגליים? _____

12. מדוע בחרו בו להיות הסמל של הדואר? _____

13. אם תרצו, תוכלו לצייר את הצבי או לכייר אותו. _____

מעניין לדעת: הניח מעותיו על קרן הצבי

על מי שמשקיע את כספו בעסק לא בטוח או בדבר שהפסדו בטוח אומרים שהוא מניח את כספו על קרן הצבי. הניב הזה לקוח מדבריהם של חכמינו זכרם לברכה במשנה. גם הסיבה מוסברת שם: "שהצבי קל לרוץ..." ומי שמניח מעותיו על קרן צבי יפסיד את כספו כי הצבי רץ מהר ואי אפשר להשיג אותו. וסיבה נוספת: הצבי חי בטבע, הוא משנה את מקומו כל הזמן וקשה למצוא אותו. יש אנשים שחושבים שהצבי משיר את קרניו (שקרניו נושרות) וכך הכסף נעלם, אבל זאת טעות, משום שקרני הצבי קבועות ואינן נושרות. קרני האייל הן שנושרות ומתחלפות בכל שנה.

14. חפשו במרשתת תמונה של יעל ותמונה של אייל והשוו את הקרניים שלהם לקרניים של הצבי.

מושגים: עיקר וטפל

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך, היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

שוחחו בכיתה מדוע חשוב לכתוב בשפה נכונה וברורה.

א. מהי כתיבה טובה?

יש כללים רבים לכתיבה טובה. בפרק הזה נעסוק בכמה מהם.

1. כתיב נכון (גם לפי כללי הכתיב המלא)

לפעמים מתקשים להחליט איך לאיית מילה, כי באמת קשה לדעת אם כותבים את המילה ב-ט' או ב-ת', ב-א' או ב-ע', ב-כ' או ב-ק' ועוד. אולי באמת לא חשוב איך מאייתים מילה וכל אחד יכול לכתוב לפי מה שנראה לו?

מעניין לדעת

הינה סיפור על כתיב: עד לפני ארבע מאות או חמש מאות שנה לא היה איות אחיד ונכון באנגלית. כל אחד כתב לפי הבנתו, אבל הדבר יצר אי הבנות רבות. לכן נעשו ניסיונות רבים לאחד את הכתיב, ובסופו של דבר נוצרו כללים ברורים, והיום יש הבדל רק בין הכתיב של חלק מן המילים באנגלית בריטית לבין הכתיב באנגלית אמריקנית. גם בעברית של התנ"ך הכתיב לא היה אחיד לגמרי. לעיתים מילה נכתבה בכתיב חסר ולפעמים אותה המילה נכתבה בכתיב מלא. בתקופות שאחרי התנ"ך והתורה שבעל פה היה האיות אחיד וחשוב תמיד, כי הוא הסתמך על המקורות – על התנ"ך, על לשון חכמים ועוד. האיות לא היה 'חופשי', אבל כתבו בכתיב חסר מאוד, ולכן היה קשה להבין את הכתוב בלי ניקוד. היום הכתיב 'התמלא' כדי שהקריאה וההבנה יהיו קלות יותר.

כתבו סיבות אחדות לחשיבות של כללי כתיב.

2. פיסוק – על החשיבות של סימני הפיסוק ראו בפרק השני.

3. חשוב שלא יהיו במשפטים אותיות מיותרות.

הינה כמה דוגמות:

- ממזמן לא שמעתי מוזיקה כזאתי. המילים הנכונות: **מזמן. כזאת.**
- הם פרסמו את הידיעה מבלי לבדוק את העובדות. **בלי.**

(א) שערך מהן האותיות המיותרות במשפטים האלה ומחקר אותן:

- (1) לא דיברתי איתו מזה זמן רב.
- (2) רובוטים ישמשו כעוזרי בית וגם... כחיות מחמד.
- (3) באם תנסה תצליח.
- (4) אני גר בסמוך לספרייה העירונית.
- (5) בנוסף לחוג נגרות אחי משתתף גם בחוג שחמט.
- (6) למה אסור לרכוב על המדרכה? בכדי לא לפגוע בהולכי הרגל.
- (7) האבא שלי הוא מדריך טיולים ולפעמים אני מצטרף אליו.
- (8) הכיתה יצאה לטיול השנתי. ההליכה הייתה קשה, וילדים אחדים נשארו מאחורה.
- (9) באם תשתדל תצליח.
- (10) בית הספר שאני לומד בו נמצא בסמוך לביתי.

(ב) חפשו בעיתונים או במרשתת עשרה משפטים שיש בהם אותיות מיותרות, העתיקו ותקנו אותם.

4. חשוב שלא יהיו במשפט מילים מיותרות וכפילויות.

הינה כמה דוגמות:

- לא הוזמנתי למסיבה בגלל חוסר המקומות המוגבל.
החוסר של המקומות היה מוגבל: לא. מספר המקומות היה מוגבל, או היה חוסר במקומות.
- מעולם לפני כן לא ראיתי נוף מרהיב כל כך.
מעולם = אף לא פעם אחת בעבר. לכן: אפשר לכותב מעולם לא ראיתי נוף מרהיב כל כך או לפני כן לא ראיתי נוף מרהיב כל כך (או עד היום לא ראיתי...).
- במרכז הקרקעית, באזורים העמוקים של האוקיינוסים הגדולים, יש שרשרת רכסי הרים תתימיים.
כאן יש שתי כפילויות: 1) אם רכסי ההרים נמצאים 'במרכז הקרקעית של האוקיינוסים' ברור שהם האזורים העמוקים של האוקיינוסים ושהם תתימיים. 2) רכס הרים = שרשרת הרים. לכן או שרשרת הרים או רכסי הרים.
אם כן: במרכז הקרקעית של האוקיינוסים הגדולים יש שרשרת הרים. או באזורים העמוקים של האוקיינוסים הגדולים יש רכסי הרים.

(א) דונו בכיתה במשפטים האלה ותקנו אותם:

- (1) בליל אמש נראה בשמי ישראל ליקוי חמה.
- (2) זה עוד שלב נוסף בהידרדרות היחסים בין החתולים לעכברים.
- (3) המכונית הזאת שווה כ-80,000 ₪ בערך, אבל אני שילמתי בעבורה רק 75,000 ₪ בלבד.
- (4) שנת הלימודים עוד טרם התחילה.
- (5) בימים אלה כבר מרגישים את ניצני ההתחלה של החורף.
- (6) המבוגרים לא יסתפקו בדיבורים בלבד.
- (7) המורה חזר עוד פעם על ההסבר.
- (8) "המצב ברגע זה נכון לעכשיו הוא..." אמר כתב בטלוויזיה.
- (9) הוזמנתי להשתתף בחידון איות, אבל עדיין עוד לא החלטתי אם להירשם לחידון.

- (10) צריך לאפשר לעובדים לקבל מתן פיצוי...
- (11) סבא שלי נהנה מן השגרה הרגילה.
- (12) לאישה בת ארבעים וחמש נולדה שלישייה. כמו כן יש לה גם שלוש בנות גדולות.
- (13) במדרון המשופע אפשר למקם את הכיתות זו מעל זו.
- (14) בית החרושת 'שביט' אינו יכול להתמודד עם שני הענקים הגדולים.
- (15) בינתיים לא נקבעה לפי שעה פגישה.
- (16) ומכאן אני מחזיר את השידור בחזרה אל האולפן.
- (17) זאת אחת מן הסיבות שבגללן לא יצאתי לטיול.
- (18) הלחם אותו אכלנו והמים אותם שתינו הספיקו לנו לכל היום.
- (19) יום הלימודים בבתי הספר היסודיים יתקצר. על כך נמסר ממשרד החינוך.
- (20) יש לי את כל התכונות הנדרשות למקצוע הזה.
- (21) בדומה לאבי גם דודי הוא רופא.
- (ב) חפשו בספרי הלימוד שלכם, בעיתונים שאתם קוראים ובמרשתת שמונה משפטים שיש בהם כפילויות ותקנו אותם.

5. מילוי הוראות

בחרו שלוש מן המשימות האלה. אספו את התוצרים והכינו חוברת לכל הכיתה:

- (א) חשבו על מאכל שאתם אוהבים במיוחד. בקשו שיכינו לכם אותו בבית. הסתכלו איך מכינים אותו, וכתבו את ההוראות להכנת המתכון – רכיבים (חומרים) ודרך ההכנה. תנו את המתכון לחברים שלכם בכיתה. בקשו שמי שיכין את המאכל בבית, יספר בכיתה אם ההוראות שלכם היו ברורות.
- (ב) לכיתה שלכם הצטרף תלמיד חדש. אתם רוצים להזמין אותו לבקר אצלכם בבית. כתבו הוראות איך להגיע מבית הספר אל הבית שלכם. תוכלו גם לסרטט את הדרך.

(ג) אתם מתכתבים עם מישהו בגילכם בדואר האלקטרוני. ספרו על עצמכם.

(ד) בחרו משחק שאתם אוהבים ורוצים לשחק בו עם חברים שלכם. נניח שהחברים אינם מכירים את המשחק. כתבו את ההוראות שלו.

(ה) מערכת שעות

הכינו טבלה במחשב ובה שישה טורים לשישה ימים בשבוע ושבע שורות. הכינו מערכת שעות: כתבו את שמות ימי השבוע בשורה הראשונה ובשורות האחרות – את השעות של כל שיעור ואת מקצועות הלימוד שאתם לומדים בשעות האלה.

ב. משולחן הכתיבה שלי (כתיבה יוצרת)

הקפידו לא לכתוב אותיות ומילים מיותרות.
הקפידו לכתוב משפטים הגיוניים.

1. הינה פתיחות של סיפורים. קראו אותן והמשיכו את הסיפורים.

(א) דודי חזר אתמול מחוץ לארץ. חיכיתי כל כך לראות אותו, וגם הייתי סקרן לדעת מה הוא הביא לי. כבר לא הייתה לי סבלנות ולכן...

(ב) לחבר הכי טוב שלי יש מחר יום הולדת.

(ג) אתמול החליט אחי לקחת אותי לסרט. התרגשתי מאוד. זאת הייתה הפעם

הראשונה שאחי הגדול הלך איתי לסרט. נסענו באוטובוס. באחת התחנות הוא אמר שעוד מעט נצטרך לרדת. כאשר נעצר האוטובוס בתחנה ירדתי. פתאום ראיתי שהאוטובוס ממשיך לנסוע, אבל אחי לא ירד ממנו...

(ד) סוף סוף עלינו על המטוס. זאת הייתה הפעם הראשונה שהייתי בתוך מטוס...

(ה) עילם לא ידע לשמוח. תמיד היה עצוב וקודר ולכן לא היו לא חברים. בשעה שילדים אחרים בסביבתו היו משחקים, צוחקים ומשתובבים או יוצאים לטיולים בטבע, היה עילם מסתגר בחדרו.

(ו) יונתן לא רצה להיות הוא, הוא רצה להיות מישהו אחר.

(ז) סיפורים לפי ציורים:

(1) קראו כמה משפטים מן הסיפור 'ידיד אמת ניכר בעת צרה', הסתכלו בציור של הצייר הפלמי הנודע פיטר פאול רובנס, והמשיכו את הסיפור. (רובנס חי לפני כארבע מאות שנים בפלנדרייה, היום חלק של בלגיה.)

"לפתע נשמע קול צליפה מחריש אוזניים, כדור עופרת חצה בשריקה את האוויר, מרט נוצות אחדות מכנפה של הציפור ונעלם. הציפור הזדעזעה עד לעומק ליבה הקטנטן ונעצרה לרגע, תלויה באוויר כמו משותקת." (את הסיפור כולו אפשר לקרוא בספר 'ציורים מספרים' מאת נורית אלרואי בהוצאת 'אוריון')

קראו את תחילת הסיפור 'הכלב – כולו לי'. הסתכלו בציור של הצייר האיטלקי הנודע טיציאן והמשיכו את הסיפור. (טיציאנו נָפְּלִיו, חי לפני כחמש מאות וחמישים שנה.)

ניקי, באמת אין עוד כלב כמוך, גם אני חושב שאתה גיבור. הצלת את חַיִּיה של בתי...
(את הסיפור כולו אפשר לקרוא בספר 'ציורים מספרים' מאת נורית אלרואי בהוצאת 'אוריון').

צייר: טיציאן

2. הינה סיומים של סיפורים. ספרו את הסיפורים.

(א) אימא התרגזה וזנפה בי. למה היא לא מבינה שאתמול היה אתמול, ושהיום אני כבר לא רוצה את מה שרציתי אתמול?

(ב) ...ומאז הם אינם נפרדים זה מזה.

(ג) לפתע התחיל הכלב לרוץ. הוא ניגש אל הבור וכשכש בזנבו. ההורים רצו אחריו. הם הסתכלו לתוך הבור. הבור לא היה עמוק ולא היו בו מים. התעלומה נפתרה.

(ד) ... והם חייכו זה לזה בהבנה.

(ה) ... והנערים – הם שמחו שחיהם השתנו ושאימם דואגת להם ומתעניינת במעשיהם וגם מבלה אתם.

(ו) נכון, יש בעולם ציידים אבל יש גם אנשים טובים, כמו החברים שלי. עכשיו אני יכולה לעוף, והעולם שוב נראה יפה כל כך, אבל תמיד אחזור אל ידידיי.

(ז) גלית, החברה שלי, ואני כבר לא לומדות באותה כיתה, אבל אנחנו ממשיכות להשתף באותם החוגים ולבלות יחד.

(ח) מאז הטיסה ההיא לא הסכים דודי לעלות על מטוס.

(ט) היא כפוית טובה, ואני כבר לא רוצה להיות חברה שלה.

3. בכל שבוע בחרו נושא אחד מן הרשימה וכתבו עליו סיפור. הוסיפו נושאים לפי בחירתכם.

- נשארתי לבדי בבית
- חצר בית הספר
- ביקור בגן החיות
- אימא שלי / אבא שלי / אחי הקטן או אחי הגדול / אחותי הקטנה או אחותי הגדולה או סיפור מדמיונכם על בן משפחה כלשהו
- הדוד האהוב עליי / הדודה האהובה עליי
- סבתא שלי / סבא שלי
- שיעורי בית – היתרונות והחסרונות (בעד ונגד)
- חיית המחמד שלי (אם יש)
- ספר מעניין שקראתי

קרטיב מאת חגית בנימין

כשאני אוכל קרטיב

אני רוצה לגמר מיד

כדי שלא יזל לי

ממש על כל היד.

אבל מצד שני

אני אוכל לאט

שהוא לא יגמר לי

פתאם בבת אחת.

אז לפעמים אני כל כך מתבלבל

שנופל לי הכל ונשאר רק המקל.

1. קראו את השיר בהטעמה.

על השיר הזה אפשר להגיד: "אי אפשר לאכול את העוגה ולהשאיר אותה שלמה" – אי אפשר לאכול ארטיק לאט וגם שהוא לא ייזל. אי אפשר לעשות בעת ובעונה אחת דבר והיפוכו. בפתגם הזה משתמשים אצלנו לעיתים קרובות. הוא יפה מאוד, אבל הוא תרגום של פתגם אנגלי: **You cannot eat the cake and have it**. בעברית יש כמה פתגמים יפים לא פחות באותו העניין:

אי אפשר לתפוס את החבל בשני ראשים

הפתגם הזה מוזר. הרי אפשר לתפוס חבל בשני הראשים שלו. מדוע אמרו חכמינו ז"ל שאי אפשר לתפוס חבל דווקא?

אולי מפני שבימי קדם היו שואבים מים מן הבאר בשני דליים. הדליים היו קשורים משני קצותיו של חבל. כשהיו מעלים דלי מלא מן הבאר, היה הדלי הריק יורד. אילו היו מחזיקים ראשיו של החבל, אף אחד מן הדליים לא היה יורד,

ושניהם היו נשארים ריקים. ואולי כששאו בדלי אחד היה צריך לקשור צד אחד של החבל לדלי, ואת הצד השני להחזיק. שני הראשים של החבל הם שני דברים מנוגדים, ומי שמנסה להשיג את שניהם יחד לא ישיג אף אחד מהם.

הערה על הגייה: לתפוס ולא לתפוס כמו לשבור ולא לשבור, כמו לחפור ולא לחפור, כמו לרכוב ולא לרכוב. בְּשֵׁנִי וְלֹא בְּשֵׁנִי כמו לְפָנַי וְלֹא לְפָנַי. רָאשִׁים וְלֹא רָאשִׁים. רֹאשׁ אֶחָד וְכַמָּה רָאשִׁים.

ועוד פתגם עברי מתאים לשיר הזה. הוא לקוח מן התלמוד הבבלי:

שבור חבית ושמו ייינה

הסבירו אותו.

2. אם תרצו, ציירו את הפתגם הזה.
3. כתבו סיפור או משל שיתאים לפתגמים האלה.
4. קראו את הסיפורים שלכם בקבוצה, ובקשו מחברי הקבוצה להסביר איך הפתגמים האלה מתקשרים לסיפור שלכם.

והינה סיפור עם של יהודי מזרח אירופה:

יום הולדת לרב מעשייה

שמחה וששון! הרב בן שמונים! אנשי הקהילה רצו לחגוג את יום הולדתו של הרב ולהגיש לו מתנה. הם החליטו לתת לו חבית יין. כדי שהמתנה תהיה משותפת העמידו חבית ריקה במרתף ביתו של הרב ותלו שלט בכניסה לבית הכנסת: אתם מתבקשים לסור לביתו של הרב. כל אחד צריך להביא איתו שני בקבוקי יין ולשפוך אותם לתוך החבית שבמרתף הבית.

אחד מחברי הקהילה חשב בליבו: כל אחד ישפוך לחבית שני בקבוקי יין. מה יקרה אם אני אשפוך מים במקום יין? הרי הרב לא יוכל להרגיש בזה. וכך עשה.

אבל אותו חבר קהילה לא היה היחיד שחשב כך. כולם חשבו כך, כי הקהילה הזאת הייתה קהילה של קמצנים גדולים, וכך בסופו של דבר התמלאה החבית במים במקום בייין.

הרב שמח מאוד על חבית היין שקיבל מתנה. הוא מזג מן היין לכוס, החל לשתות ופרץ בצחוק.

"שוטה שכמותי", אמר לעצמו. "איך יכולתי לחשוב שהקמצנים האלה נתנו לי חבית של יין? אבל אני אלמד אותם לקח."

1. הציגו לרב איך ללמד לקח את חבורת הקמצנים בני קהילתו.
2. השוו את ההצעות שלכם לפתרון שמצא הרב.

מא 1016

קמצן שוכח שמעות / נוצרו דווקא להוצאות

אפשר לדעת את פירוש המילה 'מעות' לפי ההקשר. כתבו אותו ובדקו במילון או באתר האקדמיה ללשון העברית אם 'קלעתם למטרה'.

מעות = _____

המשך הסיפור המקורי:

הרב זימן את כל חברי הקהילה לבית הכנסת ואמר להם: "תודה רבה על המתנה היפה שנתתם לי. אבל הצטערתי שיש בכם אחד שנהג לא ביושר. הוא שפך לחבית מים במקום יין. כמובן, אני יודע מי עשה את המעשה הזה, אבל איני רוצה להלבין את פניו ברבים, לבייש אותו, ולכן לא אזכיר את שמו. אני מציע לו דרך לכפר על המעשה המכוער שהוא עשה: הלילה עליו לבוא לחצר ביתי ולהשאיר ליד הדלת ארבעה בקבוקי יין."

3. לדעתכם, מה קרה באותו לילה? כתבו סוף לסיפור.
 4. השוו את מה שכתבתם עם מה שכתבו חבריכם.
- סוף הסיפור המקורי:

בלילה באו כל אנשי הקהילה אל חצר ביתו של הרב, וכל אחד הביא ארבעה בקבוקי יין. זה היה עונשם של הקמצנים, והרב זכה בכמות כפולה של יין.

5. דונו בכיתה אם הפתגמים **אי אפשר לתפוס את החבל בשני ראשים** ו-**שבור הבית**

ושמור את יינה' מתאימים גם לסיפור הזה.

6. המציאו פתגם שמתאים לסיפור.

מושגים: דבר והיפוכו, קמצנות, רמאות, ערמומיות, נקמה

א. איברי גוף בניבים

1. (א) קראו את הניבים ושערו מה המשמעות של כל אחד מהם. ייתכן שכמה מן ההשערות שלכם יהיו משעשעות מאוד.
- (ב) השוו את השערותיכם עם הכתוב במילון הניבים שבסוף הפרק. בדקו אם שיערתם נכון. אם לא, תקנו.
2. בחרו מן הרשימה שלושה ניבים לפחות וציירו אותם. טומן ידו בצלחת, טומן ראשו בחול, יושב בחיבוק ידיים, ידיים שמאליות, מושך את הלב, מצוץ מן האצבע, נר לרגליו, פנים לכאן ולכאן, אכל בכל פה, הכה שוק על ירך, העמיד פנים, נפלו פניו
3. שלבו כל ניב במשפט או כתבו סיפור ושלבו בו כמה מן הניבים.
4. השוו את מה שכתבתם עם מה שכתבו החברים בקבוצה. העירו את הערותיכם.

ב. ניבים שאינם קשורים באיברי גוף

עבדו בקבוצות

1. קראו את הסיפורונים שבפינת הסיפורונים.
2. הפכו את הכתיב החסר לכתיב מלא.
3. כתבו את המשמעויות של הניבים.

פינת הסיפורונים

חלומות בהקיץ מעשייה

ילדה ענייה הלכה מן הכפר אל השוק שבעיר. על ראשה היא נשאה כד מלא חלב. בדרך התרוצצו בראשה כל מיני מחשבות. היא חלמה בהקיץ:

"את כד החלב אמכר, ובכסף שאקבל אקנה ביצים, הרבה ביצים. על הביצים

אושב את הדוגרת שבחצר, ומן הביצים יבקעו הרבה אפרוחים צהבים וחמודים.

אני אוהבת אפרוחים חמודים שמסתובבים בחצר ומציצים.

כשהאפרוחים יגדלו ויהיו לתרנגולים ולתרנגלות אמכר אותם, ובכסף שאקבל

תמורתם אקנה פרה וגם עגל.

עגלים הם מתוקים כל כך. מן הפרה יהיה לי הרבה מאד חלב, ואת החלב אמכר

ואקבל כסף.

בכסף אקנה לי שמלת משי וכובע עם סרט אדם. הילדות יראו אותי ויקנאו בי,

וכלם ירצו להתחבר אתי. נערים רבים ירצו לרקוד אתי, אבל אני ארים את ראשי בגאווה

ו..."

הכד המלא החליק מראשה של הילדה והחלב נשפך. אין חלב, אין ביצים, אין

אפרוחים, אין פרה, אין עגל, אין שמלה, אין כובע. הילדה הלכה לביתה, והפעם במקום

לחלום בהקיץ היא אמרה לעצמה:

"מי שהולך למכר חלב בשוק שבעיר, לא כדאי שיבנה לו..."

בגלל אופניים

אמיר ותמיר היו חברים טובים מאד. הם למדו באותה הכיתה, היו הולכים יחד לבית הספר, מכינים יחד את השעורים, משחקים יחד, הכול עושים יחד. אבל יום אחד גבה הר ביניהם. אמיר קיבל אופניים חדשים, אופניים מבריקים בעלי גלגלים. הוא שמח מאד.

“האופניים האלה יקרים מאד”, אמרה לו אמא, “שמר עליהם היטב.” ובאמת אמיר שמר היטב על האופניים. כשיצא לרכב עליהם לא עזב אותם אפילו לרגע אחד. וגם כאשר ביקש ממנו תמיר שירשה לו לרכב עליהם, לא הסכים. “אמא לא מרשה”, הוא אמר.

תמיר נעלב מאד. זאת נקראת חברות? הוא שאל את עצמו והרגיש ש... הוא הלך הביתה עצוב ולא רצה להמשיך להיות חבר של אמיר.

משחקים

הדרך הכניס לתבת הזאר מעטפה ובה חוברת של משחקים שאפשר להזמין בטלפון. יואב עיין בחוברת והתלהב מן המשחקים.

“אוי, אמא, תראי את הרכבת החשמלית הזאת, היא נוסעת על הרים! את זה אני רוצה!” אמר יואב והמשיך לדפדף בחוברת. כעבור שלוש דקות:

“אוי, אמא, תראי את המטוס הזה, אפשר להטיס אותו באויר כמו מטוס אמיתי!”

אני חייב שיהיה לי מטוס כזה! תקני לי אותו, אמא!”

וכך המשיך יואב לדפדף בחוברת ולרצות כמעט כל משחק שראה. אבל אמא אמרה: “יואבי, הדברים שאתה רואה בתמונות באמת נראים יפה מאוד, אבל הם יקרים. אני לא מוכנה לקנות חתול בשק, לפני שקונים צריך לבדוק. כשתסיים להסתכל בחוברת ותחליט מה אתה באמת רוצה, נחפש דבר כזה בחנויות, ואקנה לך אותו ליום ההולדת. אבל לקנות... לא!”

ילדה גדולה

יעל הלכה עם אמא לשפת הים. אחרי שהשתכשכה במים, שחקה בחול ואכלה פרות, היא ביקשה מאמא שתקנה לה קרטיב. “את ילדה גדולה, יעלי, לכי וקני לך בעצמך. הנה

לך עשרה שקלים. שקרי היטב את העודף והחזירי לי אותו." יעלי שמחה מאוד והייתה גאה שאמא סומכת עליה. היא קנתה קרטיב בטעם קולה. העדף היה בידה. היא החלה לחזר ובדרך נסתה לקרע את הנייר מהקרטיב. פתאום נפל הכסף מידה ונעלם בחול. יעל התכופפה והחלה לחפש אותו. היא חפשה וחפשה ולא מצאה. קשה מאד למצוא כסף בחול. אבל יעל החליטה להמשיך ולחפש. היא לא רצתה לאכזב את אמא. הרי אמא אמרה שהיא כבר ילדה גדולה... היא התיישבה בחול וחפרה וחפרה. אמא החלה לדאג לה. היא כבר היתה צריכה לחזר. מה קרה לה?

אמא הלכה לחפש את יעלי. בהתחלה לא מצאה אותה, אבל לפתע ראתה ילדה קטנה יושבת וחופרת בחול, והדמעות זולגות מעיניה ומרטיבות אותו. היא רצה אליה בשמחה ואמרה: "יעלי, לאן נעלמת? חשבתי שאצטרך לחפש אותך בנרות. כמה טוב שמצאתי אותך!"

4. (א) קראו את הסיפורונים וסמנו את כל מה שנראה לכם ניב.
(ב) הסבירו מדוע לדעתכם אלה הם ניבים.
(ג) נסו לכתוב את משמעותו של כל ניב על פי ההקשר ועל פי התמונות.

לרגלי ההר

יצאנו לטיול. הנוף היה מקסים. ישבנו לרגלי ההר והסתכלנו סביב.
"ההר הזה הוא אחד ההרים הגבוהים ביותר באירופה", אמר בוקי.
"ואני רוצה לטפס אל הפסגה שלו", אמר מוקי בכובד ראש.
"אומנם אתה קל רגליים", אמרה נוקי, "אבל יש לך ציפורים בראש. אתה לא יכול לטפס לשם. חשבתי שאתה אדם חכם, ושעיניך בראשך, אבל אני רואה שאתה סתם מרים את ראשך".
"אל תדאגי", אמרה צוקי, "הוא רק מדבר, אני מכירה אותו, אין כוחו אלא בפיו".
אבל מוקי לא הקשיב להם והחל לטפס.

לאחר כמה שעות ירד מוקי מן ההר. בהתחלה הוא העמיד פנים שהצליח להגיע רחוק ושנהנה מאוד, אבל כשראה שאנחנו מביטים בו ושמים לב שהבגדים שלו קרועים ושהוא פצוע מכף רגל ועד ראש, הוא ישב ומילא פיו מים. בסוף הוא הודה בפה מלא שאנחנו צדקנו ושהוא יצא מן ההרפתקה הזאת וידיו על ראשו.

(א) הסתכלו בתמונות.

(2)

(1)

(4)

(3)

(6)

(5)

(9)

(8)

(7)

(11)

(10)

(ב) קראו את הקטע. היעזרו בתמונות, בתוכן של הקטע ואם צריך – במילון הניבים שבסוף הפרק – והשלימו את החסר.

היינו חברות טובות במשך שנים רבות. ישבנו זו ליד זו בכיתה, התכוננו יחד למבחנים, שירתנו באותו מקום בצבא, וגם אחר כך היה הקשר שלנו היה יום יום במשך שנים ארוכות מאוד. ערך החברות היה _____¹. אבל התברר לי שהיא לא התייחסה לחברות שלנו _____². אהבתי את 'חברתי' ו _____³. במשך זמן מה העדפתי _____⁴.

עד שיום אחד הניצול שלה _____⁵ והרגשתי
 ש _____⁶ ידעתי ש _____⁷ ומאז
 _____⁸ על החברות שלנו. החלטתי לנתק את הקשר איתה.
 ואף על פי שקשה להפסיק יחסים שנמשכו שנים ארוכות, הרגשתי ש _____
 _____⁹. חברות כזאת אינה חברות אמת ולא רציתי בה.

5. בחרו ניבים מן המילון שבסוף הפרק, הכינו עוד קטעים כאלה ותנו לחברים למצוא את הניבים ולהסביר אותם.

מילון ניבים

אבן נגולה מעל ליבו

אורו עיניו = שמח

איבד את הסבלנות = לא הייתה לו עוד סבלנות

אין כוחו אלא בפיו = הוא רק מדבר אבל אינו עושה, מבטיח אבל לא מקיים

אכל בכל פה = אכל הרבה, זלל

באו מים עד נפש = כבר לא היה אפשר לסבול את המצב.

בגילוי לב = בכנות, בלי להסתיר את מה שחושבים או מרגישים

בונה מגדלים באוויר = משימה בלתי אפשרית, חלום שלא יתגשם

בלב כבד = בעצב

בפה מלא = בלי היסוס

בפה פעור = בתדהמה, בהפתעה, בהתפעלות

גבה הר ביניהם = החברות ביניהם נפסקה, הסתכסכו

דבר אל העצים ואל האבנים = לדבר אל מישהו שאינו מקשיב ואינו מציית

ההר הוליד עכבר = הגזמה, הרבה רעש ומהומה והתוצאה - כלום

הכה שוק על ירך = הכה את היריב עד שהוא נכנע לגמרי עד שהשוק שלו נוגעת כביכול בירך.
(לִרְךָ כְּמוֹ פֶתֶף)

הניח מעותיו על קרן הצבי = השקיע את כספו במקום לא בטוח, בעסק שיהיו לו הפסדים
העמיד פנים = התחזה, התנהג כאילו...

אין ידו משגת = אינו מצליח להשיג

חיפש בנרות = חיפש היטב, ביסודיות

חמור נושא ספרים = מי שקונה הרבה ספרים, אבל אינו מבין את מה שכתוב בהם. בור
טומן ראשו בחול = מתעלם מקשיים או מסכנות

טמן ידו בצלחת = התבטל, לא היה מוכן לעשות דבר

יושב בחיבוק ידיים = מתבטל

יצא וידיו על ראשו = מתוסכל, בהרגשה של כישלון

יצא מן הכלים = התרגז מאוד

יצא קירח מכאן ומכאן = הפסיד הכול, יצא מופסד מכל צד

יש לו ציפורים בראש = חושב על דברים שאינו יכול להשיג, דברים שלא יכולים להתגשם

יש לדבר פנים לכאן ולכאן = יש לדבר יתרונות וחסרונות, יש לדבר שני צדדים

כובד ראש = ברצינות רבה

כובש את יצרו = משתלט על הדחף שלו ומכניע אותו

כשושנה בין החוחים = דבר טוב אחד בין הרבה דברים רעים

לא דובים ולא יער = לא היה ולא נברא, הדבר לא קרה

לרגלי ההר = בחלק התחתון של ההר

מגדלים באוויר = משימה בלתי אפשרית, חלום שלא יתגשם

מושך את הלב = מוצא חן

מילא פיו מים = שתק

מכף רגל ועד ראש = בכל הגוף

מרים את ראשו = מתגאה, מתרברב

נלכד ברשתו של מישהו = התפתה להאמין במישהו שהתכוון לפגוע בו או לנצל אותו

נסתם הגולל = בא הסוף לדבר

נפל בפח = נלכד במלכודת שטמנו לו

נפלו פניו = היה עצוב, מצב הרוח שלו היה רע

נקיפות מצפון = הרגשת חרטה על מעשה בידיעה שזה מעשה רע

נר לרגליו = ערך או עניין חשוב שאדם נוהג על פיו, שמנחה את האדם

סכר את פיו = שתק

עבר את הגבול = היה מוגזם

עזות מצח = חוצפה

עיניו בראשו = רואה דברים ברורים, מבין את המציאות

קונה חתול בשק = לקנות משהו בלי לבדוק אותו קודם. לקנות בלי לדעת בדיוק מה קונים

קל רגליים = זריז, רץ מהר

רואה את הנולד = צופה את התוצאות, מבין מראש את מה שעומד לקרות

שם פעמיו אל... = הלך, יצא לדרך

תלה את עיניו ב... = התבונן היטב

הקופה מעשייה

יהודי עני אחד **לא השיגה ידו** לפרנס את עצמו ואת בני ביתו. כל קרובי משפחתו עזבו אותו ולא באו לבקר אצלו אלא פעם אחת בשנה.

הצטער העני צער רב וחי בבדידות ובמצוקה.

יום אחד נזדמן לידי עסק טוב, והאיש הצליח בו מאוד ואף התעשר.

כאשר עברה השמועה על עושרו בין קרובי משפחתו, **אורו עיניהם** והם **שמו פעמיהם** אל ביתו יום יום. האיש ידע שרק בזכות הכסף הם מבקרים אצלו, וקיבל אותם **בלב כבד** כי הדבר הכאיב לו והרגיז אותו מאוד. איפה הם היו עד עכשיו? הוא שאל את עצמו.

באחד הימים, כאשר באו לביתו אורחים רבים מבני משפחתו, העמיד האיש על השולחן קופה גדולה מברזל מלאה מטבעות. האורחים **תלו את עיניהם** בקופה ואחר כך באיש, אבל הוא אפילו לא **העמיד פנים** שהוא שמח לראות אותם, לא פנה לאיש מהם **ומילא פיו מים**.

התפלאו האורחים ושאלו אותו:

"מדוע אתה עומד כך **וסוכר את פירך**? זה לא מנומס!"

"ולא לבקר בן משפחה בלי **נקיפות מצפון** רק מפני שהוא עני זה מנומס? הרי זאת **עזות מצח**! וכי אלוי אתם מרבים לבוא בזמן האחרון? **לא דובים ולא יער**", השיב להם האיש **בגילוי לב**. "וכי בשלומי אתם מתעניינים? הרי אתם באים אל זו העומדת על השולחן. אם כן, פנו אליה, דברו אליה ושאלו אותה מה שלומה..."

1. העתיקו את הסיפור והחליפו את הניבים במילים שלכם.

ושידועים לשאול

2. שאלו את השאלות המתאימות לתשובות:

(א) _____

נצחון אל קסם וזכר וזכר וזכר

(ב) _____

הט ביקרו אצלו פעם אחת השנה.

(ג)

הט התחילו לרקוד אצלו יום-יום.

(ד)

הוא העמיד באיש על השולחן קופה לצואה מביצה מלאה מטבחות.

(ה)

לקופת הביצה.

(ו)

משני שהוא יזע שלא בשלמותו הט מתעניינים אלא מקווים לקבל כסף.

3. לבחירתכם:

(א) תנו לסיפור שם יצירתי ומושך.

(ב) המחיזו את הסיפור.

(ג) אם תרצו, ציירו את קופת הברזל ציור מצחיק.

(ד) הכינו עלילון (קומיקס) של שיחה של בני המשפחה כשהם קיזו שקרוב המשפחה שלהם יוריש להם כסף.

(ה) הכינו עלילון של שיחה בין בני המשפחה אחרי שהבינו שהם לא יזכו לקבל אפילו אגורה אחת.

(ו) הכינו עלילון – בעל הקופה משוחח עם הקופה שלו.

4. שוחחו בכיתה:

- מה דעתכם על התנהגותם של קרובי המשפחה עם האיש?
- מה דעתכם על התנהגותו של העשיר עם קרובי משפחתו?
- איך הייתם אתם נוהגים אילו הייתם במקומו?

בתלמוד כתוב:

חשוב = נחשב

וגם האמירה הזאת הייתה לפתגם.

(א) אתם מסכימים עם הפתגם הזה? נמקו.

חנניה ריכמן, מחבר הפתגמים והמכתמים, כתב:

המזון מושך זבובים, הממון מושך קרובים

ממון = כסף

(ב) כתבו גם אתם פתגם או מכתם שיתאים לסיפור. מכתם = פתגם בשיר קצר בחרוזים.

פצפונת מציגה מחזה מתוך פצפונת ואנטון מאת אריך קסטנר, הפרק הראשון

כשחזר המנהל, מר פוגה, בצוהריים הביתה, עמד כמאובן ותלה עיניים תוהות בחדר האורחים: שם עמדה פצפונת בתו ופניה אל הקיר, והיא משתחוה בלי הרף וגונחת בשעת מעשה. שמא חטפה כאב בטף? חשב מר פוגה. אף על פי כן עצר את נשימתו ולא זז ממקומו. פצפונת פשטה את שתי ידיה כלפי הקיר המצופה טפטי כסף, השתחוותה וקראה בקול רועד: "גפרורים! קנו גפרורים רבותיי!"

על יד הילדה ברע פיפקה, כלבה הקטן והחום של פצפונת, הטה את ראשו הצידה, השתומם ודפק את הקצב בזנבו. פצפונת הוסיפה להתחנן: "רחמו עלינו, על מסכנות שכמותנו! רק עשרה פפניג הקופסה!"

פיפקה הכלב התחיל מגרד מאחורי אוזנו, כפי הנראה היה המחיר גבוה מדי בעיניו, או שמא הצטער שלא היה עימו כסף.

פצפונת הרימה את זרועותיה עוד יותר, השתחוותה ומלמלה: "אימי עיוורת בשתי עיניה, והרי היא עדיין צעירה. שלוש קופסאות רבע מארק. אלוהים יברך אותך, גברתי!" – מן הסתם קנה ממנה הקיר שלוש קופסאות גפרורים.

מר פוגה פרץ בצחוק. דבר כזה לא ראה בכל ימי חייו. הינה בתו עומדת בחדר האורחים שעלה לו כשלושת אלפים מארק, ופושטת יד לפני הקיר! לקול הצחוק נבהלה פצפונת, הסבה את ראשה, ובראותה את אביה ברחה מן החדר. פיפקה דידה אחריה כמי שאינו נוגע בדבר.

"השתגעתי שניכם?" שאל מר פוגה, אך מאחר שלא קיבל תשובה פנה לחדרו...

1. כתבו מילים נרדפות למילים המודגשות בקו או הסבירו אותן.

_____ , _____ , _____ , _____ , _____ , _____
_____ , _____ , _____ , _____

2. בקטע הזה יש ניב אחד. מצאו אותו וכתבו את פירושו. _____
3. למי שלא קרא את הספר: שעררו והשיבו בעל פה מה יכולה להיות הסיבה להתנהגותה המוזרה של פצפונת. חשבו אפילו על דברים שאינם מתקבלים על דעתכם.
4. משפחתה של פצפונת הייתה משפחה אמידה. לאיזו תגובה הייתם מצפים מאביה של פצפונת, לאחר שראה את המחזה של בתו?

5. האם ייתכן שאימה של פצפונת הייתה עיוורת? על סמך מה אפשר לקבוע את הדבר?

6. אם תרצו, ציירו את פצפונת מתחננת לפני הקיר.

מתוך 'פצפונת וְאֵנְטוֹן'

מר פוגה היה רעב. הוא לחץ על כפתור הפעמון, ולחדר נכנסה ברטה, העוזרת השמנה. "שמא עליי לגווע ברעב?" ... מר פוגה נכנס לחדר האוכל ראשון... אחר כך נכנסה הגברת אנדכט, המטפלת [של פצפונת]...

והינה הגישה ברטה את המרק ופיה מלא צחוק... "מה את צוחקת כטיפשה?" שאל בעל הבית... אך פתאום הפיל את כפו לתוך המרק, הידק את מפיתו אל פיו, השתנק ופרץ בשיעול עצום והראה בידו על הדלת.

שם, על יד הדלת, עמדה פצפונת... היא הייתה לבושה בחלוק הבוקר האדום של אביה, ומתחת לחלוק היה גופה מרופד בכר עבה עד שהייתה דומה כולה לקומקום תה עגול ופחוס. רגליה הדקות, שהציצו מתחת לחלוק, נראו כמקלות של תוף. על ראשה התנדנד כובעה של ברטה – מין דבר משונה עשוי קש צבעוני. בידה האחת החזיקה פצפונת מערוך של בצק ומטרייה פרושה, ובשנייה חוט עבה. בקצהו השני של החוט הייתה קשורה מחבת, ובתוך המחבת שנגררה אחרי הילדה בקשקוש, ישב פיפקה וקימט את מצחו...

פצפונת הקיפה את השולחן, נעצרה על יד אביה, סקרה אותו בעין בוחנת ואמרה בכובד ראש: "אפשר לראות את כרטיס הנסיעה, בבקשה?"

"מה זה?!" קרא מר פוגה, "האין אתה מכיר אותי? הרי אני שר התחבורה!"

הגברת אנדכט קמה ממקומה, תפסה את הילדה בצווארונה, ובתוך כמה רגעים החזירה לה את מראיה הרגיל.

1. כתבו מילים נרדפות למילים המודגשות בקו או הסבירו אותן. _____,

2. גם בקטע הזה יש ניב אחד. מצאו אותו וכתבו את פירושו. _____

3. כאשר ראתה פצפונת שאביה צופה בה (בקטע הראשון) היא ברחת מייד. ואילו הפעם היא אינה בורחת, אדרבא, היא ניגשת אל אביה ומשתפת אותו ב'הצגה' שלה. מה יכולה להיות הסיבה להבדל בהתנהגותה של פצפונת?

4. מה דעתכם על תגובתו של האב? נכון לקבוע שהיה לו חוש הומור, שהוא אהב להתבדח? הוכיחו את קביעתכם. _____

5. איזה אבא הוא היה? _____

6. לפי המשפט היחיד בקטע, שבו נתקלנו בהתנהגותה של המטפלת, איזו מין אישה היא הייתה? _____

מושגים: עוני ועושר, חברות, הורות

הלשון הדוברת מחיה וקוברת

נושא השיעור הזה

ברכות ומחמאות, קללות וגידופים (כינויי גנאי)

א. קללות בתנ"ך

בתנ"ך כתובות לא מעט קללות. לדוגמה: אלוהים קילל את הנחש: **כִּי עָשִׂיתָ זֹאת (פיתית את חווה לאכול מפרי עץ הדעת) אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל זֶרְעַת הַשָּׂדֶה עַל זְוֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי זְוִיךָ.**

1. הקללה הראשונה היא כבר בתחילתו של התנ"ך.

(א) מדוע קילל ה' את הנחש? _____

(ב) מה הייתה הקללה? _____

(ג) מתברר שלפני הקללה היו לנחש רגליים. מה דעתכם על כך? _____

קראו בספר בראשית פרק ג' את הפסוקים ט"ז עד י"ט; פרק ד' פסוקים י"א וי"ב.

בְּזַעַת אֶפְיָךְ תֹּאכַל לֶחֶם. ציור משנת 1889
המתאר את [קציב](#) החיטה. כנראה שם הצייר אינו ידוע.

2. כתבו את כל הקללות שברשימה במילים שלכם.

(ט"ז)

(י"ז)

(י"ח)

(י"ט)

פרק ד' (י"ב)

3. מה משותף לכולן? _____

4. בדקו אם כל הקללות מתקיימות ופרטו אילו כן ואילו לא.

ב. ברכות בתנ"ך

פרק ט' פסוק א'; פרק י"ב פסוק י"ב; פרק כ"ד פסוק ל"ה; פרק כ"ז פסוק כ"ו עד פסוק כ"ט;

וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ

1. כתבו את כל הברכות שברשימה במילים שלכם.

פרק ט (א) _____

פרק יב (יב) _____

פרק כד (לה) _____

פרק כז _____

2. מה משותף לכולן? _____

3. בדקו אם כל הברכות מתקיימות ופרטו אילו כן ואילו לא.

4. איזו מסקנה אפשר להסיק מן הבדיקות שלכם?

מסקנה:

5. כתבו ברכות לבני המשפחה או לחברים שלכם ואיירו אותן.

6. שוחחו בכיתה:

(א) מה ירגיש מי שיקבל מכם את הברכות?

(ב) מה אתם הרגשתם כשכתבתם את הברכות?

(ג) הסתכלו היטב במה שכתוב על הלוח. מהי קללה? אפשר להבחין בין קללות לבין 'מילים לא יפות'?

(ד) מיינו בעל פה את מה שכתוב על הלוח לשתי קבוצות: קללות ו'מילים לא יפות'.

(ה) מה מאפיין את הקללות?

(ו) מה מאפיין את המילים הלא יפות?

במקום 'מילים לא יפות' נקרא לקבוצה הזאת 'כינויי גנאי' או 'גידופים'. גנאי = חרפה, חוסר כבוד.

(ז) מה נראה לכם חמור יותר, קללות או גידופים? נמקו.

קללה היא איחול שיקרה למישהו משהו רע. ברכה היא היפוכה של קללה.

7. אתם יודעים היטב לקלל ולגדף. ועכשיו חשבו על ברכות והגידו אותן. נכתוב הכול על הלוח.

8. קראו את מה שכתוב על הלוח ובדקו אם כל מה שאמרתם הן ברכות – איחולים לדברים טובים.

גידוף או כינוי גנאי הוא סתם מילים לא יפות, לא מנומסות, מעליבות. היפוכו של 'גידוף' או של 'כינוי גנאי' הוא 'מחמאה'.

9. כל אחד יבחר מישהו מילדי הכיתה ויחמיא לו מחמאות שהוא ראוי להן.

10. איזו הרגשה טובה יותר, לגדף או להחמיא? מדוע?

ילדים נעלבים מאוד וגם פוחדים כשמגדפים או כשמקללים אותם. הם לא מבדילים בין מילות גנאי לבין קללות. מילים יכולות לפגוע מאוד, לפצוע ל, לא פצעים בגוף אלא פצעים בנפש.

למי שמגנים אותו או מקללים אותו אין סיבה להתבייש ולהיעלב. מי שצריך להתבייש מאוד הוא מי שמוציא מילים מכוערות מפיו. חשוב מאוד שתזכרו את זה. הרי כָּל הַפּוֹסֵל – בְּמוֹמְו פּוֹסֵל = מי שפוגע באחרים הוא הפגום.)

11. ודאי כל אחד מכם גם קילל וגם אמר מילות גנאי. ספרו, מה מרגישים כאשר מקללים?

12. לדעתכם, מה גורם לילדים לקלל, להגיד מילות גנאי וללעוג לאחרים?

13. קללות וגידופים אינם פותרים בעיות. הציעו דרכים להביע כעס או קנאה בדרכים שאינן פוגעות באחר.

14. ודאי כל אחד מכם חווה פגיעה ממישהו שקילל או גידף אותו. ספרו מה הרגשתם.

15. הכינו תקנון נגד קללות וגידופים : איך אפשר 'להעניש' את מי שמוציא מפיו מילים לא יפות. למשל : עליו למלא את פיו בחטיפים כך שלא יוכל לדבר במשך עשר דקות.

אל תציעו הצעות שאתם בעצמכם לא הייתם מסכימים לקיים.

לילדים שמקללים ומגדפים חשוב להזכיר :

מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך

הסבירו את הפתגם החשוב הזה.

16. חוזרים לתנ"ך. קראו את הסיפור על בלעם בן בעור בספר במדבר פרק כ"ב עד פרק כ"ד.

17. בלעם רצה לקלל אבל יצא מברך. חשבו על האפשרות שבכל פעם שאתם עומדים לקלל יצאו מפיכם ברכות במקום קללות. מה דעתכם על מצב כזה? נמקו.

בלעם מברך את בני ישראל. ציור קיר של
הצייר הסקוטי ויליאם ברסי הול (1917-
1846)

זכרו היטב: א. כל מי שמגדף או מקלל אינו מבייש אלא אמור להתבייש. נסו להתעלם
ממנו. ב. אין סיבה לפחד מקללות!

משולחנו של עורך

הסיפור הזה ארוך למדי. הוא כתוב בכתוב חסר ולכן קשה לקרוא אותו. (במקור הוא היה מנוקד.) יש בו מילים שרגילים להגות אותן לא נכון. הוא גם כתוב בשפה לא תקנית. משום כך חילקנו אותו לחמישה חלקים, כל חלק צבוע בצבע אחר. בכל פעם מלאו את שְלוש המשימות בחלק אחד בלבד:

1. הפכו את הכתיב החסר לכתיב מלא, כדי שתוכלו להבין את מה שכתוב.
2. נקדו את המילים שההגייה שלהן שגויה. הן מודגשות רק פעם אחת, אבל אתם מתבקשים לנקד אותן בכל פעם שהן כתובות בסיפור. אתם יכולים להיעזר במילון או באתר האקדמיה ללשון העברית.
3. תקנו את הניסוח של הילד המספר (נוח). את הניסוח של 'הבריון' אין טעם לתקן, כי כך מדברים בריונים חסרי תרבות.
4. קראו את הסיפור מתחילתו ועד סופו.

סיפור מאת: רומם סרנגה

מתוך: גיליון אופניים (96), יוני 2021 (הועתק מן המרשתת)

השעתים שבין שתיים לארבע הן השעתים השנואות עלי. במושב שלנו המבגרים **ישנים** בין שתיים לארבע, הילדים נשארים בבתים בין שתיים לארבע, ואסור להרעיש בין שתיים לארבע. שעמום המחץ! אז לפעמים, אפלו שאסור, אני בכל זאת יוצא החוצה בין שתיים לארבע ומסתובב קצת במושב. מסתובב על **האופניים** שלי, ברור. אופנים עם 18 הלוכים שקבלתי במתנה ליום הולדת עשר. לדעתי הם הכי מהירים במושב, אבל יש על זה וכו'. **חצי** מהילדים חושבים שהאופנים של נעמי יותר מהירים, כי יש להם 21 הלוכים, למרות שזה בכלל לא מה שקובע.

בכל מקרה, אצלנו במושב כלם רוכבים על אופנים לכל מקום: לבית הספר, לתנועה, למכלת, לבתים של חברים. גם המבגרים רוכבים על אופנים. במושב האופנים הם ידידו הטובים של האדם, ומי שהמציא את הפתגם הזה על הכלב – כנראה שלא היו לו אופנים, או שהוא לא גר במושב שלי.

אז באותו יום שזה קרה יצאתי להסתובב קצת בין שתיים לארבע. בחוץ לא היה אף אחד, חוץ מ – כמובן – דן דריקסר. דן דריקסר הוא הבריון של המושב. בכל מושב או שכונה או בית ספר יש ילד אחד כזה, שמקבל את תאר 'הבריון'. אצלנו זה דן, והוא זכה בתאר הזה בישר: דן היה מרביץ למישהו או למשהו כמעט בכל יום, ומקלל מישהו או משהו כמעט בכל שעה. לא היה צריך הרבה כדי שדן יקלל אותך בקללות שלא נעים לכתב כאן, והיה צריך מעט מאוד כדי שדן יתחיל להרביץ.

אז באותו יום רכבתי על האופנים בשדרה המרכזית של המושב, ככה ברגוע, בהלוך חמישי. מרחוק ראיתי את ה'אופנוע' של דן. לכן היו אופני שטח שחרים עם צמיגים עבים במיוחד, ועל הגלגל הקדמי שלהם הוא התקין חתיכת פלסטיק שהוא גזר מבקבוק מיץ, שעושה רעש על השפיצים כשהגלגל מסתובב, כמו של אופנוע. זה מגניב, אבל מאט קצת את האופנים.

כשהתקרבתי עוד ראיתי את דן עומד ליד ה'אופנוע' וזורק אבנים למעלה, על אחד העצים. נסיתי לא להסתכל ושדן לא יסתכל עלי, כי לא התחשק לי לקבל השרצה של קללות סתם ככה בין שתיים לארבע. אבל כשעברתי ממש קרוב שמעתי יללות של חתול מהעץ שעליו דן זרק אבנים. אני לא יודע מה עבר לי בראש, אבל עצרתי. כלומר, אני כן יודע מה עבר לי בראש – חשבתי שזה ממש לא בסדר לזרק אבנים על חתול חסר אונים שתקוע על העץ ולא יכול לברח – מצד שני, היה לי ברור שאני הולך להסתבך.

"לך מפה, יבחוש עלוב," סנן לעברי דן בלי להסתכל עלי בכלל.

"למה אתה זורק עליו אבנים?" שאלתי הכי בתמימות **שיכלתי**.

"שלך החתולה הזאתי?" שאל דן בלי להסתכל עלי.

"לא."

"של אמא'שך?"

"לא."

"של אבא'שך?" שאל דן, והפעם הסתכל עלי וחיך חיוך מגעיל.

דן ידע טוב מאד שאין לי אבא. כלומר, יש לי אבא, אבל אני לא מכיר אותו והוא לא מכיר אותי; אמא שלי מגדלת אותי לבד ומצין לנו ככה. אף אחד לא הציק לי בגלל זה עד עכשו, חשבתי כשדן **המשיך** להסתכל עלי וחכה לתשובה. כשלא אמרתי כלום הוא צחק ואמר:

"אז אני אזרק על החתולה אבנים כמה שיתחשק לי, ואף יבחוש עלוב, שאפלו אין לו

אבא, לא יגיד לי מה לעשות."

דן זרק עוד אבן, הפעם יותר חזק מקדם, וכנראה פגע כי החתול ילל יללה נוראית.

באותו רגע שנאתי את דן הכי בעולם, גם בגלל מה שעשה לחתול וגם בגלל שצחק על זה שאין לי אבא, ובלי לחשב בכלל צוחתי עליו:

"תפסיק מיד! איזה גבור אתה על חתול קטן, יא...". הייתי ממשיד לצעק, אבל אז דן התחיל לרוץ לעברי, ואני התחלתי לברח. על האופנים, ברור שעל האופנים. העברתי מיד להלוך שלישי כדי להאיץ, ואחרי כמה דושים חזקים הקפצתי לתשיעי. דן גם עלה על האופנוע והתחיל לרדף אחרי. ידעתי שהאופנים שלי יותר מהירים מהאופנים של דן, אבל גם ידעתי שאם הוא תופס אותי – הלך עלי. העברתי להלוכים יותר ויותר גבוהים כדי לתפס עוד מהירות ולתפס מרחק מדן.

בסוף השדרה האטתי לקראת הפניה שמאלה, לכוון בית הספר, והורדתי הלוך כדי להאיץ יותר מהר אחרי הפניה. הצלחתי לפתח מרחק מדן וקויתי שהוא ותר, אבל דן לא ותר בכלל, ולא רק זה, הוא חתך עם האופנוע דרך הדשא וצמצם את המרחק. שמעתי את רעש האופנוע שלו ממש מאחורי. העליתי הלוכים כדי לתפס מהירות ונסעתי ממש מהר, ועדין שמעתי את האופנוע לא רחוק מאחורי. התקרבו לבית הספר. על הכביש ליד בית הספר היו שלושה בַּמְּפָרִים, שאלה הגבהות קטנות של הכביש שנועדו למנוע ממכוניות לנסע במהירות מפרזות. הגעתי אל הבמפר הראשון במהירות, שכנראה היתה מפרזת, כי קפצתי עליו ממש חזק. גם דן קפץ עליו. המשכתי להאיץ לקראת הבמפר השני, הייתי בהלוך 16 ונסעתי ממש מהר לקראתו, וכשהגעתי אליו – הופ – האופנים שלי רחפו לרגע באויר. זה היה מפחיד, אבל רעש האופנוע של דן מאחורי היה מפחיד אפלו יותר, ולכן העליתי להלוך 18, האצתי בכל הכח, הגעתי אל הבמפר השלישי ו...

מכאן אני לא זוכר כלום. הדבר הבא שאני זוכר הוא שאני מתעורר בבית החולים, ושהפנים שלי נפוחות מאד וכואבות מאד. כל כך נפוחות שקשה לי לראות וקשה לי לדבר. השאלה הראשונה ששאלתי את אמא היתה אם זה קרה בגלל שדן הרביץ לי בפנים.

"לא", אמרה אמא וספרה לי מה קרה.

מתברר שאחרי הבמפר השלישי נפלתי. מה זה נפלתי! התרסקתי ישר על הפנים במהירות מטפרת. את הצעקות שלי אף אחד לא שמע, הרי כלם בבתים ישנים בין שתיים לארבע, ואף אחד לא גר ליד בית הספר. הכי קרוב זה הבית של משפחת לסר בשכונת ותיקים, והוא די רחוק. ובכל זאת, יצחק לסר היה הראשון שהגיע אלי. אחריו הגיע הרופא, ד"ר בלומנטל, ואז הגיעו עוד הרבה אנשים, ואמא גם.

"מה, צרחתי כל כך חזק שכלם שמעו?" שאלתי את אמא בקשי.

"לא", אמרה אמא, "זה דן שצרח כל כך חזק," והמשיכה לספר לי מה קרה.

דן, שהיה היחיד שראה מה קרה, נסע לכוון שכונת ותיקים וצעק בכל הכח, "הצילו, נח נפל, נח נפל!" ולא עצר והמשיך לנסע מהר לבית של הרופא וכל הזמן צעק, "נח נפל, נח נפל מהאופנים ליד הבית ספר!" וככה כלם הגיעו. ד"ר בלומנטל עצר את הדם שירד לי מהאף ומהפה ולקח אותי לבית החולים יחד עם אמא.

כשחזרתי מבית החולים קרו שני דברים טובים: הראשון הוא זה שהייתי צריך לאכל הרבה קרטיבים, כי זה היה הדבר הכי טוב להרגעת הכאבים בפנים. והשני הוא זה שיום אחד, בין שתיים לארבע, דן צעק לי מבחוץ, "נח, יא יבחוש, בוא לראות, הגיע שופל שמכסח את הבמפרים ליד הבית ספר."

מה שקרה הוא שבזכות הנפילה שלי הועד של המושב החליט להוריד את הבמפרים, כי ממילא אצלנו במושב כלם נוסעים רק על אופנים. הלכתי לראות. על האופנים, ברור שעל האופנים. כלם כבר עמדו שם והסתכלו איך הטרקטור מוריד את הבמפר השלישי, זה שעליו התרסקתי. ואז דן הסתכל על האופנים שלי ואמר:

"תשמע, יבחוש, אם תרצה, אני יסדר לך בגלגל הקדמי 'אופנוע'. כדאי לך, האופנים שלך עדין יהיו הכי מהירים במושב."

די הרבה זמן עבר מאז. הפנים שלי חזרו לצורה הקודמת שלהן, חוץ משפיץ קטן שנשבר בשן הקדמית, אבל זה ממש לא נורא. וכמעט בכל יום בין שתיים לארבע דן דריסקר ואני נוסעים במושב על האופנים שלנו. הגלגלים הקדמיים של שנינו מתקתקים ואנחנו ממלאים מים בקערות שפזרנו במושב כדי שהחתולים יוכלו לשתות אם הם צמאים.

שוחחו בכיתה:

5. מה יכלו להיות הגורמים להיותו של דן דריסקר 'הבריון השכונתי'.
6. ברור שדן נבהל ממה שקרה לנוח, אבל מה, לדעתכם, גרם לו להשתנות?
7. מהו המסר של הסיפור?
8. תנו שם מתאים לסיפור.

לפיפס ראשון

היא אויבו הראשון.

9. מדוע?

10. קראו להנאתכם את שירו של יהודה אטלס:

בכיתה שלנו, בהפסקות

המון ילדים הולכים מכות.

ועוד אף פעם לא הצליחה המורה

לגלות מי התחיל, בגלל מי זה קרה.

כי אפילו אם היא תדע איזה ילד הרביץ הראשון –

אולי השני לפני זה הוציא לו לשון

או זרק עליו גיר או הלשין למורה

או קילל את אימו בשנה שעברה.

9. לדעתכם, יהודה אטלס צודק? נמקו את תשובתכם.

מְחוּוה של אדיבות מתוך 'הלב' מאת אדמונדו דה אמיצ'יס

הבוקר התגלה גְרֻנָה בכל רוחב ליבו.

כשנכנסתי לכיתה... המורה עדיין לא נכנס לכיתה, ושניים-שלושה נערים ניצלו את ההזדמנות ועינו באכזריות את קרוסי המסכן, שיש לו שערות אדומות ויד משותקת ואימו מוכרת ירקות. הם הציקו לו בסרגלים, זרקו קליפות ערמונים בפרצופו והעליבו אותו בשמות כגון 'מפלצת אדם' ו'בעל מום', וגם חיקו איך הוא מחזיק את זרועו במטפחת התלויה על צווארו. קרוסי ישב לבדו על הספסל, חיזור, ושמע הכול בשקט, ורק הסתכל במְעֵנו בעיניים מתחננות, כמו ביקש שניחו לו. אבל הילדים העליבו אותו עוד ועוד, והוא נעשה אדום כולו מכעס.

לפתע עלה פְרָנְטִי – זה החצוף המרושע – על ספסל וחיקה את אימו של קרוסי שבאה לקחת את בנה מבית הספר, נושאת שני סלי ירקות... רבים מן התלמידים פרצו בצחוק, אבל קרוסי לא יכול להתאפק עוד: הוא תפס קסת (צלוחית קטנה לדיו) וזרק אותה בכוח על ראשו של פרנטי, אך פרנטי התחמק, והקסת פגעה בחזהו של המורה, שנכנס בדיוק באותו רגע.

כל התלמידים רצו למקומותיהם והשתתקו מרוב פחד.

המורה, חיזור כולו, עלה על הקַתְדֵרָה (בימה קטנה למרצה או למורה) שעליה ניצב שולחנו ובקול רוגז שאל: "מי הוא זה ש...?"
איש לא ענה לו.

והמורה שאל שוב, בקול רם יותר: "מי?"

ברגע זה קם גרונה שריחם על קרוסי המסכן, ואמר בקול רם: "אני."

המורה הביט בו, הביט בתלמידים שנראו כולם משתוממים, ולבסוף אמר בקול שקט: "לא אתה."

ולאחר רגע הוסיף: "לא אעניש את האשם. אבל אני מבקש שיקום."

קרוסי קם על רגליו בוכה ואמר:

"הכו אותי, העליבו אותי... איבדתי את הראש... זרקתי..."

"שב", אמר המורה. "שיקומו אלה שהציקו לך."

ארבעה תלמידים קמו על רגליהם בראש מורכן.

"אתם", אמר המורה, "אתם פגעתם בחבר שלא התגרה בכם. אתם העלבתם נער שהגורל כבר התאכזר אליו, הכיתם אדם חלש שאיננו יכול להתגונן. עשיתם את כל המעשים השפלים והמבישים ביותר שאדם מסוגל לעשות. התביישו לכם, פחדנים שכמותכם."

אמר וירד אל בין הספסלים. הוא נטל בידו את סנטרו של גרונה שעמד אף הוא בראש מורכן, הרים את פניו אליו, הסתכל עמוק בעיניו ואמר לו:

"ולך יש נפש אצילית."

אל ילבין [אדם] פני חברו ברבים

להלבין פנים = להעליב. ברבים = בנוכחות אחרים. מובן שגם בלי נוכחות של אחרים לא ראוי להעליב.

1. שערך, מדוע כתוב 'להלבין'?

_____ אולי

_____ אולי

_____ ואולי

הנימוס עולה בזול אך מביא שכר גדול

2. כתבו שיחה ביניכם לבין קרוסי המסכן או ביניכם לבין פרנטי המרושע.

3. מה דעתכם על התנהגותו של גרונה?

4. אתם מעדיפים להתנהג כמו גרונה או כמו פרנטי? מה המסקנה שלכם ומדוע?

ברכות וקללות שמתקיימות יש רק באגדות, ובהן הפיות הטובות מברכות והמכשפות מקללות.

5. אילו אגדות כאלה אתם מכירים?

הינה התחלה של אגדה שנכתבה בהשפעת תמונה של צייר מפורסם:

הארמון המה מהתרגשות. הכול חיפשו את הנוסיך אך לשווא, הוא לא נמצא בשום מקום. לאן נעלם? ייתכן שהמְכַשֶּׁפָה הצליחה להערים עליו ולפתות אותו ללכת אחריה? והרי היא הזהירה את פיית הברכות שיום אחד תחנקם בהם. נאת הסיפור כולו – 'הכול בזכות הסוס – אפשר לקרוא בספר 'ציורים מספרים' מאת נורית אלרואי בהוצאת 'אוריון'.

את הציור הזה צייר לפני כארבע מאות שנה הצייר הספרדי, הגאון הנודע, דייגו ולסקז. מי שמתעניין יוכל למצוא במרשתת ציורים רבים של הצייר הזה.

6. כתבו המשך משלכם לסיפור והיעזרו בתמונה.

מושגים: ברכה, קללה, מחמאה, גידוף, כינוי גנאי, אדיבות, עזרה לזולת, הלבנת פנים

שעשועי לשון

המשימות האלה נועדו למנוע שיעמום מתלמידים שסיימו את מה שהיה מוטל עליהם לעשות בשיעור. הן גם מעשירות את אוצר המילים ודורשות חשיבה.

תפזורת

1. מצאו את המילים בתפזורת, הקיפו אותן.

2. כתבו אותן ועל יד כל אחת כתבו את המילה ההפוכה לה.

ד	ה	ש	ר	ע	נ	מ	ש	ס	ק
ת	ר	ל	ח	ט	ג	א	פ	כ	ו
ש	ב	י	ב	ו	ח	ב	ו	צ	ע
א	ה	ש	ק	ב	פ	ס	ר	מ	ב
ע	כ	ט	ז	ה	ק	נ	ע	ג	ה
ש	ק	ט	פ	כ	ו	מ	נ	ס	מ
י	ר	פ	ש	י	ל	ז	נ	ד	א
ר	ל	ל	ו	פ	ו	צ	ו	ר	ח
כ	ר	ב	כ	ה	ע	ל	ט	ק	מ
ג	ל	מ	ב	ל	ל	ל	מ	ו	א

יבש, יפה, ענק, רענן, הרבה, טוב, טפל, אומלל, עצוב, נמוך, עשיר, שמן, חרוץ, רחב, עבה

שפה הפוכה

כמה מילים מסתרות בכל אחד משמות העצם האלה? אם יש מילים שאינכם יודעים את משמעותן, מצאו אותן במילון. (רבות מן המילים כתובות בכתוב חסר מנוקד).

אבר, תאו, אשד, אשם, בטון, פלס, להק, קרש, בָּדָק, חלב, גָּבַל, בצק, עָרֵשׁ, ברג, גון, דגם, גיד, גָּבון, מגש, גשר, דוּחַ, דלי, דקל, תשר, חָרָק, פלא, ספר, ספן, חבר, טָפַשׁ, רפת

פתגמים

הינה רשימת פתגמים:

צוּחַק מִי שִׁצוּחַק אַחֲרוֹן; כֹּל הַנִּגְעִים אָדָם רוֹאֵה חוּץ מִנִּגְעֵי עֵצְמוֹ; אֵל תִּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרְךָ בְּרַבִּים; לֶךְ אֵל נְמוּלָה עֵצֶל, רֹאֵה דְרֻכִּיהָ וְחֲכָם; מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם; הַזְּעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ; הוּזָה מִקִּבֵּל אֵת כֹּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פְּנִים יְפוּת; אֵל תִּסְתַּכֵּל בְּקִנְקַן אֵלָא בְּמָה שִׁישׁ בּוֹ; לֹא כֹל הַנוּצֵץ זָהָב; אִי אִפְשֵׁר לְתַפּוֹס אֵת הַחֲבֵל בְּשְׁנֵי רַאשֵׁים; שְׁבוֹר חֲבִית וְשִׁמוֹר יִינָה; כִּשְׁהַחֲתוּל יוּצֵא הַעֵבֶבֶר מְרוּצָה; שִׁקָּר אֵין לוֹ רַגְלָיִים; עַל רֹאשׁ הַגִּנֵּב בּוֹעֵר הַכּוֹבֵעַ; שִׁקָּר הַחֵן וְהַבֵּל הַיוֹפִי

1. ציירו ציור לפתגמים לפי בחירתכם. הראו את הציורים שלכם לחברים ובקשו מהם לזהות מהם הפתגמים שבחרתם לאייר.
2. הכינו חוברת של פתגמים מאוירים.

פתגמים במסגרות

בכל מסגרת כתובים חמישה פתגמים אבל המילים מבלבלות. מצאו את הפתגמים:

כבוד ההתחלות זר פני לתת גם זקן יהי
פיך עליך חברך והדרת לדעת קשות
יהללך חביב ולא צריך כשלך כל

מי בו מקבל בקנקן חכם אל שצוחק
את אלא וחשדהו כבעל האדם תסתכל
צוחק בסבר כל יפות אחרון במה

שטות לא אמור אל איזהו מרבה
הנוצץ ועשה חוגר השמח מרבה
מעט יתהלל כל דברים הרבה
כמפתח עשיר זהב בחלקו

אל לא שקר כל טוב את
תחפוץ למד היופי עצמו ושלווה
לקחת הביישן חוץ והבל לאל
הנגעים מנגעי את אדם ידך

פתגמים במספרים

ד	ג	ב	א	ביסטריה	
י	ט	ח	ז	ו	ה
ע	ס	נ	מ	ל	כ
ת	ש	ר	ק	צ	פ

;5,300,70,40 ;80,6,60

.5,30,10,8,400 ;5,2,300,8,40,2

.6,300,1,200,2 ;6,10,50,10,70 ;40,20,8,5

;1,90,6,10 ;30,6,400,8,5,300,20

.5,90,6,200,40 ;200,2,20,70,5

;40,20,8 ;6,5,7,10,1

.4,30,6,50,5 ;400,1 ;5,1,6,200,5

;5,300,100 ;5,4,6,2,70 ;1,30 ;30,30,20 ;6,7

.5,300,100,2,2,6 ;5,4,6,400 ;5,8,10,30,60 ;200,40,6,30

פתגמים בשפת אתב"ש

תמט תקי תפצש תא תעמדמף

ת	א
ש	ב
ר	ג
ק	ד
צ	ה
פ	ו
ע	ז
ס	ח
נ	ט
מ	י
ל	כ

תו תי צי זבפממי עצש.

תמ תובג כאופח תא
צסשך שבטס גתבמף.

צסלי - זמטמף שגתבף.

תמעצף רמשפג?
צלפשב תא מהגף.

לך צופחך שיפוף ופחך.

כוטס זמפפג כת אמאט, ילבפך.

תמעצף סלי? צגפתץ תא צטפכק.

כל תך צטיכץ זהך, גתץ קגלמץ פסלי

פתגמים בפנטומימה

בחרו פתגם. הציגו אותו בפנטומימה. הילדים האחרים ינסו לגלות מהו הפתגם בעזרת עשר שאלות. התשובות על השאלות יהיו אך ורק 'כן' או 'לא'.

תשבצים

מאוזן

2. תוצאה של בדיקה, של מחשבה, של מחקר ועוד

6. חומר שחור דביק לכיסוי גגות

7. וילון

8. עשב שפרות ותרנגולות אוהבות לאכול

9. זכוכית שאדם רואה בה את עצמו

10. עושה רהיטים

11. דרך חצובה בתוך הר

5	4	3	2	1
	7	★	★	6
	★			8
	10	★	★	9
			11	

מאונך

1. מספריים של גן
2. הולם, טוב לשימוש
3. סוג של צפרדע גדולה
4. הזמן שמחכים למשהו או למישהו
5. קבוצה של בתי דבורים

התשבצים האלה מלאים. כתבו את ההגדרה של כל מילה בעזרת מילון.

			פ 1			
		ת 3	פ	ח 2		
	ת 5	פ	ג	ח	ח 4	
פ	ו	ב 7	★	פ	ב	ז 6
	ת	י	ז 9	פ	כ 8	
		פ	ג	ת 10		
			ח			

- מאוזן : 2. _____
4. _____
6. _____
7. _____

- _____ .8
 _____ .10
 _____ .1 : מאונך
 _____ .2
 _____ .3
 _____ .4
 _____ .5
 _____ .9

(2)

κ^4	η	\mathfrak{z}^3		\mathcal{J}^2	κ	\mathfrak{z}^1
\mathfrak{z}	★	f	κ^6	e^5	★	f
	e^8	ι	\mathfrak{e}	η	\mathcal{N}^7	
\mathcal{J}	f^{10}	★	η	★	\mathfrak{z}	\mathcal{J}^9
	n	\mathfrak{d}^{13}	ι	f^{12}	\mathfrak{z}^{11}	
κ^{16}	★	\mathcal{J}	\mathfrak{d}	\mathfrak{e}^{15}	★	κ^{14}
η	ι	\mathfrak{o}^{18}		\mathcal{N}	\mathcal{N}	\mathfrak{z}^{17}

- _____ .1 : מאונך
 _____ .3
 _____ .5

_____	.7
_____	.9
_____	.10
_____	.11
_____	.15
_____	.17
_____	.18
_____	מאונך : .1
_____	.2
_____	.3
_____	.4
_____	.6
_____	.7
_____	.8
_____	.12
_____	.13
_____	.14
_____	.16

(3)

ϱ^6	\prime	\mathfrak{Z}^5	ρ^4		o^3	\mathfrak{z}^2	ϱ	ϑ^1
κ	★	\mathcal{J}	\prime	e^8	f	ρ^7	★	o
e	ϱ^{12}	ϑ^{11}	★	ϱ	★	f	\mathfrak{z}^{10}	\mathfrak{n}^9
	\prime	★	ϱ	\mathfrak{z}	\mathfrak{n}^{13}	★	ϱ	
e^{17}	\mathfrak{z}	\mathfrak{z}^{16}	★	\prime	★	\mathcal{J}^{15}	\mathfrak{z}	f^{14}
\mathfrak{z}	★	\mathfrak{n}	ϱ^{20}	\mathfrak{z}	\mathfrak{n}^{19}	\mathfrak{n}^{18}	★	\mathfrak{n}
\mathfrak{n}	\mathfrak{z}	ϱ	\mathfrak{Z}^{22}		e	ϱ	\mathfrak{z}	\mathfrak{n}^{21}

- מאוזן: 1.
- _____
- _____ .4
- _____ .7
- _____ .9
- _____ .11
- _____ .13
- _____ .14
- _____ .16
- _____ .18
- _____ .21
- _____ .22

- מאונך: 1.
-
- 2.
-
- 3.
-
- 4.
-
- 5.
-
- 6.
-
- 8.
-
- 10.
-
- 12.
-
- 14.
-
- 15.
-
- 16.
-
- 17.
-
- 19.
-
- 20.
-

הצעות למשחקים:

1. א) בחרו ניבים מן הפרק 'ניבים'.
ב) חלקו כל ניב לשניים וכתבו כל חלק על כרטיס אחר.
ג) שחקו עם חברים – כל אחד צריך למצוא את החלק האחר של הניב ולהשלים אותו.
מי שמשלים יותר ניבים ויודע להגיד את המשמעות שלהם הוא המנצח.
2. ילד אחד יצייר ניב על הלוח וחבריו יפענחו מהו הניב בשמונה צעדים.